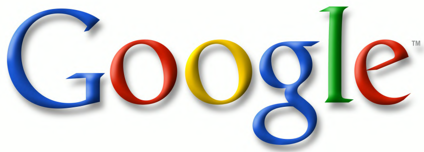
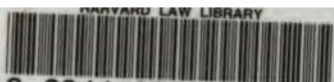

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 059 180 273

Netherlands

EENIGE BESCHOUWINGEN OVER TUCHTRECHT.

Eenige beschouwingen over Tuchtrecht

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. J. M. S. BALJON

Hoogleeraar in de Faculteit der Godgeleerdheid

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

TE VERDEDIGEN

op VRIJDAG 30 SEPTEMBER 1904 des middags te 3 uren

DOOR

HENDRIK DE BIE

geboren te Rotterdam

P. DEN BOER

SENATUS VETERANORUM TYPOGRAPHUS ET LIBRORUM EDITOR

UTRECHT — 1904.

AAN MIJN VADER

AAN DE NAGEDACHTENIS MIJNER MOEDER

AAN MIJNE AANSTAANDE VROUW.

VOORWOORD.

De voltooiing van dit proefschrift is mij eene gereede aanleiding, om bij het beeindigen mijner studiën aan de Utrechtsche Academie een woord van dank te wijden aan de Hoogleeraren in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid voor het van hen genoten onderwijs. In het bijzonder eene dankbare erkenning van het vele, dat ik door den zoo aangenamen en gewaardeerden omgang op Antonius Matthæus van de Hooggeleerde Heeren, Eere-Voorzitters van dat gezelschap, mocht leeren.

U, Hooggeleerde SIMONS, *hooggeschatte Promotor, dank ik boven allen voor de wijze, waarop U mij raad gaf en hielp bij de bewerking mijner dissertatie. Geen moeite was u te veel, geen tijd te kostbaar. De volkomen vrijheid, die u mij liet, stel ik op hoogen prijs.*

Ten slotte — maar daarom niet het minste — een woord van dank aan Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN, *die mij het onderwerp, dat ik met zooveel genoegen bestudeerde, aan de hand deed en voorts aan allen, die op eenigerlei wijze door het verstrekken van gegevens als anderszins mij van hunne belangstelling blijk gaven.*

INHOUD.

Aangehaalde Boeken en Tijdschriften.

STAHL. Die Philosophie des Rechts.

BINDING. Die Normen und ihre Uebertretung.

„ Grundriss (Strafrecht, 6e druk).

TARDE. Philosophie pénale.

VON LISZT. Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. 10e uitgave.

L. VON STEIN. Das Verwaltungsrecht.

R. VON MOHL. Die Polizei-wissenschaft.

L. ED. LENTING. Schets van het Ned. Staatsbestuur.

SMIDT. Het Wetboek van Strafrecht. 2e uitgave.

LABAND. Das Staatsrecht des Deutschen Reichs.

JELLINEK. System der subjectiven öffentlichen Rechte.

HOLTZENDORFF. Handbuch des Deutschen Strafrechts. Dl. III, p. 939.

VON STENGEL. Wörterbuch des Deutschen Verwaltungsrecht i. v. Disciplin.

O. MAYER. Verwaltungsrecht.

WEISKE. Rechtslexikon, i. v. Disciplin.

M. DE PINTO. Disciplinaire bestraffingen van Staatswege bedreigd. Leiden 1876.

H. NÉZARD. Les principes généraux du droit disciplinaire. Paris 1903.

F. KÜBEL. Die rechtliche Natur der Disziplinarstrafe über Beamte. Ansbach 1892.

E. HOCHSTAEDTER. Die rechtliche Natur der Disziplinarstrafe ins besondere gegen Beamte. Göttingen 1896.

J. A. LEVY. De Amsterdamsche Kerk-Tuchtzaak naar rechten. Amsterdam 1886.

R. VAN BONEVAL FAURE. Ned. Burg. Procesrecht.

A. A. DE PINTO. Handleiding tot de Wet op de R. O.

H. VAN DER HOEVEN. Opmerkingen over de Ned. Strafwetgeving voor het krijgsvolk te lande. Leiden 1864.

J. VAN DE POLL. Proeve eener strafwet voor zeevarenden ter koopvaardij enz. 1842.

C. M. VAN DER LEEUW. Over de tucht op de koopvaardijschepen. Leiden 1856.

G. J. VAN EVERDINGEN. Iets over het voormalig forum privilegiatum van professoren en studenten. Leiden 1879.

K. F. CREUTZBERG. Misdrijf en Overtreding. Utrecht 1903.

L. VAN ANDEL. De indeeling der strafbare feiten. Amsterdam 1894.

F. A. VAN ENGEN. Militaire Rechtspleging. Utrecht 1903.

Handelingen Ned. Jur. Ver. 1881, 1893, 1895, 1900.

Tijdschrift voor Strafrecht. Dl. X, XIII.

Zeitschrift fur die gesammte Strafrechtswissenschaft III, XXII.

Gerichtssaal XXXI, XXXIII.

Archiv für öffentliches Recht VII.

Neues Archiv des Criminalrechts XIII.

INLEIDING.

„De wereld zit vol van discipline en disciplinaire maatregelen in allerlei kringen." Deze woorden, door Prof. van der Hoeven uitgesproken, als Regeerings-Commissaris bij de verdediging van de Militaire Straf- en Tuchtwetten in de Tweede Kamer (Mei 1902), moet ieder, die op dit gebied eens een weinig meer studie gemaakt heeft, beamen.

In het dagelijksch leven zijn er wel enkele soorten van tucht of discipline bekend, b.v. krijgstucht, ouderlijke tucht, kerkelijke tucht, maar daarmede houdt het dan ook op. Men denkt bij dat woord terstond aan iets onaangenaams, iets, dat den persoon aantast. Zoo vond ik ergens zelfs de uitdrukking „tucht bedreigen". [1])

M. i. is deze beschouwing eene verkeerde. Wanneer wij het woord tucht in zijne etymologische beteekenis nagaan, dan vinden wij, dat het samenhangt met „ty-en", dat trekken beduidt. Van Dale's Groot Woordenboek der Nederlandsche Taal omschrijft tucht aldus: „Leiding om iemand aan het goede te gewennen, en van het verkeerde terug te houden, zedelijke leiding". Optrekken beteekende in oud-Hollandsch opvoeden.

1) Mr. W. F. Otten: De orde der advocaten in Nederland, Amsterdam, 1855.

En nu is het zeker waar, dat de van nature weerbarstige mensch om aan het goede gewend, en van het verkeerde afgehouden te worden, wel eens noodig zal hebben een hem onaangenaam bejegenend middel; maar taalkundig mist tucht dit element.

Naast die beteekenis van leiden, die ziet op hem, die leidt, en hem, die geleid wordt, heeft tucht echter nog een andere beteekenis gekregen, n.l. het resultaat van die leiding, een toestand.

In een bepaalde groep van menschen heerscht tucht, d. w. z. de belangen zijn daar in evenwicht. De leden van die groep zijn „tuchtig", zij hebben eigen inzicht en eigen gedragingen ten offer gebracht aan het algemeen belang. Edoch dit algemeen belang wordt meestal bepaald door het inzicht van één of meer personen in zoo'n kring, wien om welke reden dan ook gezag wordt toegekend, en zoodoende is het dan een zich onderwerpen aan het inzicht en den zich daarnaar vormenden wil van dien gezaghebbenden persoon of personen.

Waar nu die onderwerping en aanpassing aan het algemeen belang niet vanzelf gaat, moet hieraan tegemoet gekomen en pressie uitgeoefend worden.

Nog behoeft hierbij evenwel niet van iets onaangenaams sprake te zijn. Het zich niet aanpassen kan een gevolg wezen van onkunde: Als de jonge milicien onder de wapenen komt, dan weet hij eenvoudig niet, hoe hij zich te gedragen heeft in allerlei verhoudingen, waarin hij zich door zijn intreden in dezen nieuwen kring geplaatst ziet. Veel moet hem worden gezegd; voorgedaan moet hem b.v. worden, hoe hij zijne uitrusting bergen moet, hoe hij het militair saluut te brengen heeft enz. Hij moet dit *leeren*.

Evenzoo de ambtenaar, die in functie treedt. Hij zal eerst op de hoogte moeten gesteld worden van zijn verplichtingen, zal moeten leeren, hoe hij tuchtig (tüchtig) worden moet.

Eerst als deze middelen falen, zal tot andere de toevlucht worden genomen. Zoo zal die milicien na een paar weken er door zijn sergeant op gewezen worden, dat zijn plunje nog niet goed ligt in zijn kastje; helpt deze terechtwijzing niet, dan zal een uitbrander volgen, [1]) en eerst dan zullen wij terechtkomen bij de disciplinaire bestraffingen of *tuchtstraffen* door den compagnies-commandant op te leggen. Menigmaal zal de uitbrander van den sergeant heel wat meer indruk maken dan de „berisping" door den compagnies-commandant toegediend; beide zijn tuchtmiddelen, alleen de laatste heet tuchtstraf. [2]) Heinze in Holtzendorff's Handbuch I pag. 328 zegt: „Die Züchtigung ist.... der *kräftigste* Hebel der Zucht".

De zoo vaak gemaakte tegenstelling van tucht en straf is blijkens het voorafgaande, onjuist:

Tucht wijst aan een toestand, waarin een bepaalde kring verkeert; deze tucht wordt echter door allerlei middelen gehandhaafd, en een groep van deze nu heeten tuchtstraffen. Waarom? Omdat zij hem, op wien die middelen worden toegepast, den getuchtigde, onaangenaam aan doen.

---

1) O. Mayer, Deutsches Verwaltungsrecht II p. 243, noemt de „formlosen Missbilligungen und Zurechtweisungen, die jeder Vorgesetzte naturgemäsz, seinen Untergebenen zukommen läszt", reeds tuchtmiddelen.

2) Zoo zegt § 4 der Disziplinar-Strafordnung für das deutsche Heer vom 21 Oct. 1872: „Blosze Zurechtweisungen oder Rügen sind als Disziplinarstrafen nicht anzusehen".

Nu is de redeneering vaak zoo: de tuchtstraf veroorzaakt leed, de rechtsstraf doet dit ook, ergo de tuchtstraf is een species van de rechtsstraf, en dus zijn ze qualitatief identiek.

Dit lijkt zeer plausibel, maar is toch wel heel oppervlakkig. Als twee begrippen ééne eigenschap gemeen hebben, zijn ze daarom identiek? [1])

Deze geheele redeneering komt mij voor in het diepst der zaak te berusten op de zucht tot nivelleeren, die zich op allerlei terrein vertoont. Stahl [2]) zegt hiervan: „Es ist das Urgebrechen des menschlichen, namentlich des philosophischen Denkens, dasz es die spezifische Begriffen zu beseitigen sucht, um sie aus schon gegebenen heraus zu rechnen, und so den unendlichen Reichtum der Schöpfung und der sittlichen Oekonomie Gottes verdürftigt."

In de geschiedenis der Invoeringswet vind ik ook een argument tegen de identiek-verklaring der beide soorten van straf: In art. 3, laatste lid, wordt gezegd, dat de disciplinaire voorschriften niet als bepalingen worden beschouwd, die in 't vorige lid onder d. als strafbepalingen worden betiteld, en wier afschaffing, voor zoover niet uitdrukkelijk gehandhaafd, in deze wet wordt voorgeschreven.

In de nota van wijzigingen was voorgesteld: „Disciplinaire voorschriften of bepalingen, die aan openbare ambtenaren de bevoegdheid verleenen om zonder vorm van proces en buiten rechterlijk vonnis straf op te leggen". In 't verslag

1) Nicht jedes Leiden, nicht jede empfindliche Behandlung, die einen Staatsangehörigen wegen seiner Handlungsweise unter öffentlicher Gewalt trifft, is darum auch eine Strafe. — Heffter, N. Archiv des Crim. Rechts, dl. XIII, p. 77.

2) Philosophie des Rechts II, 1, p. 186.

der Tweede Kamer werd er op gewezen, dat dit toch vooral niet als nadere omschrijving van het begrip disciplinair voorschrift moest beschouwd worden, daar hierin de eigenaardigheid van de disciplinaire straf niet bestaat. De bijvoeging bleef dan ook weg.

In de Memorie van Toelichting zegt de Minister uitdrukkelijk, dat de bepalingen van het 1e Boek geheel buiten werking blijven, wat de tuchtstraffen betreft, terwijl de Staatscommissie zei, dat de tucht in vollen omvang onttrokken moet worden aan het richtsnoer der straf.

Er zijn echter anderen geweest, die dieper zagen dan de bovengenoemden, en die gezegd hebben: er zijn meer punten van overeenkomst. Inderdaad wordt vaak eene procedure gevolgd, die aan de gewone strafprocedure doet denken; we vinden omschrijvingen van tuchtvergrijpen, die sterk aan strafbepalingen herinneren; we vinden meermalen dezelfde middelen ingeslagen om de tucht te handhaven of straf op te leggen.

Men zegt: 't Is een bijzonder soort strafrecht, voor lichte vergrijpen en met lichte straffen, 1) omdat het niet mogelijk zou zijn al die zaken voor den gewonen strafrechter te brengen. 2) Maar is het dan een licht vergrijp als een rechterlijk ambtenaar zich aan dusdanig wangedrag schuldig maakt, dat hij uit zijn ambt ontzet worden moet? Of is het zoo'n lichte straf, om 8 dagen cachot te ondergaan, om den anderen dag te water en brood of gesloten in de boeien?

---

1) Ook Mr. M. de Pinto beweert: „De hoogste graad disciplinaire bestraffing loopt inéén met de laagste eigenlijke straf".

2) Zoo b.v. Perthes, Staatsdienst in Preussen, p. 122.

Ook deze beschouwing van het tuchtrecht houdt geen steek. Een beroep op de noodzakelijkheid, dat b.v. de schipper eenige macht over zijne equipage hebben moet, en dat b.v. in eene inrichting als Veenhuizen gelegenheid moet zijn om onmiddellijk krachtdadig en gevoelig in te grijpen, kan toch nooit een voldoende motiveering leveren voor een verschijnsel, dat zoo algemeen voorkomt.

Toch zou ik zeer velen onrecht doen met te beweren, dat iedereen er zich zoo gemakkelijk afmaakt. Speciaal in het buitenland zijn allerlei pogingen gedaan om tot een eigen constructie van het begrip „tuchtstraf" te geraken.

Dat hiervoor wel reden is, blijke o.a. hieruit, dat Mr. M. de Pinto in zijn proefschrift [1]) niet minder dan 30 verschillen in rechtsgevolgen behandelt, die hij tusschen de gewone, dusgenaamde rechtsstraf en de disciplinaire of tuchtstraf heeft gemeend te kunnen vaststellen. Twee van de meest frappante verschillen zijn, dat in het disciplinaire recht nòch de regel „nullum delictum, nulla poena sine praevia lege poenali", nòch de regel „ne bis in idem" opgaat. Wij staan hier eenvoudig voor de feiten, en als wij ons hiervan rekenschap geven, ontstaat tevens de behoefte om voor dit verschil een grond te vinden.

In allerlei sfeer treffen wij dit tuchtrecht aan: zoowel in het huisgezin als in de fabriek, onder ambtenaren en onder schepelingen, op de school en in de kerk, in de strafinrichtingen en aan de universiteiten.

Mij van dit verschijnsel nader rekenschap te geven, en

---

1) Disciplinaire bestraffingen van Staatswege bedreigd, Leiden 1876, p. 24—26.

zoo mogelijk te komen tot eene bevredigende verklaring hiervan, is het doel dat ik mij met het schrijven van deze dissertatie heb gesteld. In het bijzonder wil ik hierbij nagaan, welke de verhouding is, waarin de tuchtstraf tot de rechtsstraf staat, of er een qualitatief verschil dient te worden aangenomen, of dat we in den grond der zaak met hetzelfde verschijnsel te maken hebben, dat zich eenerzijds zus en anderzijds zóó heeft ontwikkeld.

Dat hierbij de beschouwing, die men over de rechtsstraf huldigt, van niet geringen invloed zal blijken te zijn, zal niemand verwonderen.

Prof. Simons heeft eens op zijn college gezegd, dat onze beschouwingen omtrent de straf nauw samenhangen met de beantwoording van allerlei levens- en godsdienstige vragen, en inderdaad hoe zou men zijne opvatting omtrent eene bepaalde functie van het recht kunnen afscheiden van die over het Recht en den Staat?

Daarom zij hier reeds terstond gezegd, dat ik mij in hoofdzaak aansluit bij Stahl's [1]) beschouwing en in de straf niet in de eerste plaats zie de handhaving der maatschappelijke orde, dus niet de Zweckstrafe, maar de „klassieke" Vergeltungsstrafe. Von Savigny had m. i. gelijk, toen hij de meening uitsprak: [2]) „Durch die Strafe bildet der menschliche Wille im beschränkteren Gebiet des Rechts das in der höheren Weltordnung waltende Gesetz sittlicher Vergeltung nach."

De Ethiek is niet product der menschelijke historie, zooals

1) Op. cit. II, 1, p. 165 vlg., II, 2, p. 681 vlg.

2) System I, § 9.

von Liszt haar beschouwt, [1]) maar de ethische beginselen zijn metaphysisch, van buiten af in den mensch gelegd.

Evenzoo is het Recht niet iets, dat uit het volk is voortgekomen, al vervormt het zich en vergroeit het onder invloed van allerlei omstandigheden, van plaats, tijd, geaardheid.

Ik onderschrijf hieromtrent de definitie van Stahl: „Das Recht is die Lebensordnung des Volkes zur Erhaltung von Gottes Weltordnung. Es ist eine menschliche Ordnung, aber zum Dienste der göttlichen bestimmt durch Gottes Gebote, bestimmt auf Gottes Ermächtigung". [2])

Hiermede meen ik voldoende den grondslag aangetoond te hebben, waarop zich mijne strafrechtsbeschouwing baseert. In een later hoofdstuk hoop ik tot eene eenigszins nadere uiteenzetting hiervan te kunnen komen.

Toch verwachte men geenszins mijnerzijds eene wetenschappelijke „Begründung" van de zedelijke vergeldingsidee in het strafrecht. Meer poneerend dan breed argumenteerend zal die uiteenzetting moeten blijven, om niet buiten het bestek van een proefschrift te geraken, dat de verklaring van het begrip tuchtstraf ten doel heeft en slechts subsidiair deze tegenover de rechtsstraf plaatsen wil.

Om tot deze begripsbepaling te geraken, kwam het mij 't meest wenschelijk voor de feiten te raadplegen en daaruit de algemeene karaktertrekken af te leiden.

Zooals we reeds hierboven zagen, vertoonen zich die te raadplegen feiten op zoo uitgebreid terrein, dat beperking eisch is.

---

1) Die Zweckgedanke im Recht, Ztschr. III, p. 1. vlg.
Zie Binding, Grundriss, p. 163, p. 191.

2) Op. cit. II, 1, p. 194.

Eene keuze te doen is niet moeilijk; zij ligt voor de hand; de tuchtvoorschriften, die wij in ons positieve recht vinden, zullen ons in hoofdzaak voldoende materiaal verschaffen. Wij mogen vertrouwen, dat wij hier het disciplinaire recht in zijn meest volkomen vorm zullen aantreffen, al zal deze soms het doordringen tot den kern der zaak en de onderscheiding van wat essentiëel, wat accidenteel is, bemoeilijken.

Ontslagen worden we door dit plan echter van het nagaan van zoo menig bijzonder reglement betreffende tucht in groote industriëele ondernemingen, bij spoorwegmaatschappijen, kortom van al die uitgebreide lichamen, die ter handhaving van orde en tucht in hun bedrijf maatregelen hebben genomen, waaraan ieder, die in dit verband treedt, onderworpen is.

Stilzwijgend kan dan voorbijgegaan worden het enorme terrein van het gewoonterecht, nergens beschreven, maar desniettemin van krachtdadige werking.

Ons dus bepalende bij het positieve recht, zullen twee categoriën dienen te worden onderscheiden: *a.* het disciplinaire recht, dat door de overheid gesteld, ook namens haar door hare ambtenaren wordt toegepast (zoo de tuchtvoorschriften betreffende allerlei soort van ambtenaren, de militairen, de gestraften enz.) en *b.* het disciplinaire recht, dat wordt geregeld door de overheid voor van haar afgescheiden kringen (zoo b.v. de Wet omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen. 7 Mei 1856. Stbl. n°. 32).

De overheid oefent een tuchtrecht uit, zooals dit in 't Fransch heet, soit directement par des organes administratifs, soit indirectement par des organes sociaux.

Voor ik echter tot de behandeling der tuchtvoorschriften zelve overga, laat ik een overzicht voorafgaan van de verschillende theoriën, die omtrent het tuchtrecht zijn verdedigd, opdat men bij de positief-rechtelijke bepalingen deze opvattingen aan de feiten kan toetsen, terwijl ik daarna mijne conclusie laat volgen, waarin dan tevens al of niet uitgesproken critiek ligt op de andere theorieën.

HOOFDSTUK I.

Overzicht van eenige theorieën omtrent het Tuchtrecht.

---

§ I. In het algemeen.

Bij de behandeling van dit gedeelte van mijn proefschrift zal de groote verscheidenheid in opvattingen blijken, die omtrent dit onderwerp heerschende zijn, waarbij dan nog deze moeilijkheid komt, dat niet alleen over de tuchtstraf, maar evenzoo over de rechtsstraf, zeer uiteenloopende meeningen gangbaar zijn.

In hoofdzaak wordt het tuchtrecht in de wetenschap onder twee rubrieken behandeld, hetzij onder het strafrecht hetzij onder het administratieve recht (Verwaltungsrecht). De theorie van Nézard, hierna ook door mij te vermelden, neemt eene bijzondere positie in door eene geheel zelfstandige plaats op te eischen voor het disciplinaire recht zelfs buiten het publiek- (straf- en administratief-) en privaatrecht.

Zij, die eene bespreking van het disciplinaire recht op hare plaats achten in het administratieve recht, knoopen deze vast aan het „Beamtenrecht", en hebben zeer weinig of in het geheel geen oog voor het in andere kringen bestaande tuchtrecht. Op deze eigenaardigheid zal ik telkens moeten

wijzen, daar zij ten gevolge heeft, dat de constructie, die voor het Beamten-Disziplinar-Recht passend blijkt, niet per se voor het tuchtrecht als verschijnsel in allerlei kring juist behoeft te zijn.

Nog eene opmerking, welke voorop dient te gaan, is, dat in ons vaderland betrekkelijk zeer weinig op dit gebied is gepraesteerd, en waar wij ons dus tot het buitenland dienen te wenden, wij er op te rekenen hebben, dat die schrijvers natuurlijk voor zich hebben de daar geldende tuchtvoorschriften en tuchtverhoudingen, zoodat voor een groot deel hunne conclusies zijn beïnvloed door feiten, die voor ons slechts van subsidiaire beteekenis zijn.

Om de stof van dit hoofdstuk gemakkelijk te overzien, heb ik gemeend niet al te veel schrijvers te moeten behandelen, maar in de eerste plaats na te gaan wat mannen, wier naam in de rechtswetenschap een goeden klank heeft, over dit onderdeel hebben gezegd, maar verder ook kort weer te geven enkele m.i. belangrijke beschouwingen, zij het ook van minder bekende personen.

De theorieën laten zich verschillend groepeeren; H. Nézard in zijne Thèse „Les principes généraux du droit disciplinaire, Paris 1903," onderscheidt in Théories du droit privé en Théories du droit public, wat mij bij den grooten strijd over deze begrippen niet gewenscht voorkomt.

Kübel in zijn Inauguraldissertation over „Die rechtliche Natur der Disciplinarstrafe über Beamte", Erlangen 1892, beperkt zich tot de staatsambtenaren, die vrijwillig in staatsdienst treden. Hij verdeelt de theorieën daaromtrent ook in twee groepen: n.l. de „herrschende Ansicht", die de disciplinaire straf als een soort rechtsstraf beschouwt,

en de „neuere Ansicht", die er een „Ersatz der Vertragsklage auf Leistung", in ziet. Mag deze indeeling, die gegrond is op de opvattingen omtrent de verhouding, waarin overheid en ambtenaar tot elkaar staan, voor dezen meer beperkten kring van onderzoek hare beteekenis hebben, voor ons is zij onbruikbaar.

Hochstaedter in 1896 te Göttingen gepromoveerd op ongeveer hetzelfde onderwerp als Kübel, verdeelt de stof ook in chronologische orde, maar onderverdeelt dan de nieuwere litteratuur in drie groepen: *a.* die schrijvers, welke geen principieel verschil aannemen tusschen de disciplinaire en de rechtsstraf; *b.* zij, die ontkennen dat de disciplinaire straf een strafkarakter heeft; *c.* zij die er een autonome straf in zien.

Ook ik wensch eene verdeeling in drie groepen toe te passen.

Eenerzijds komen alle schrijvers hierin overeen, dat ook de tuchtstraf behoort tot wat Mr. Levy noemt „de leer van het bedwang," d.w.z. ook een gevolg is van het feit, dat wanneer de mensch onwillig is zich te buigen hetzij voor de zedelijke wereldorde, hetzij voor de voorschriften en regelen met welk doel dan ook gegeven, in eene verhouding, waarin hij zich bevindt, hem iets onaangenaams wordt toegevoegd. Dit feit constateeren wij overal, zoowel in Gods straffende gerechtigheid, als in de strafbepaling gevoegd bij het meest eenvoudige contract (Privatstrafe).

Anderzijds bestaat ook eensgezindheid hierover, dat de disciplinaire straf *iets* eigenaardigs heeft, dat haar van de gewone of rechtsstraf onderscheidt.

Waarover echter groote verscheidenheid van meening bestaat, is de vraag: waaruit spruit die eigenaardigheid voort, waarin steekt dit verschil?

En nu zijn er in de eerste plaats schrijvers die zeggen: de rechtsgrond, krachtens welke de overheid straft, is een andere dan de rechtsgrond, waarop de tuchtbevoegdheid van den meerdere over zijn ondergeschikte zich baseert. Dat een ander doel bij de tuchtoefening wordt beoogd, en dat zij slechts in beperkten kring geldt, is in deze opvatting van subsidiair belang.

Een tweede groep van schrijvers zoekt allereerst het verschil in het doel, waarmee eenerzijds de rechtsstraf, anderzijds de tuchtstraf wordt toegepast, zonder dat aan den rechtsgrond veel aandacht wordt geschonken.

Ten slotte is er een derde groep van schrijvers, die het eenige verschil zoeken in den kring, binnen welken het leed veroorzakend middel wordt toegepast.

Dat het in deze diverse beschouwingen veel afhangt van de opvatting, die de schrijver over het Recht in het algemeen en de rechtsstraf in het bijzonder koestert, spreekt, gelijk ik reeds in mijne inleiding met het oog op mijzelf vooropstelde, vanzelf.

Toch zal ik, om niet te uitvoerig te worden, niet telkens die theorieën over recht en straf er bij halen.

---

§ 2. Het verschil gezocht in den rechtsgrond.

Door deze volgorde toe te passen kan ik ook beginnen met hem, die in elk geschrift over het disciplinaire recht eene eereplaats verdient in te nemen, n l. HEFFTER. 1)

---

1) Het zal wellicht verwondering baren, dat ik Heffter in deze groep eene plaats meen te moeten geven, daar hij meestal wordt voorgesteld als behoorende tot hen, die geen principiëel verschil tusschen de rechts-

Al was GÖNNER [1]) de eerste, die over de disciplinaire straf eene theorie opstelde, toch werd zij bij hem meer incidenteel behandeld; al gaf PFEIFFER in zijn „Practische Ausführungen aus allen Theilen der Rechtswissenschaft", die van 1825—1831 te Hannover uitkwamen, eene volledige beschouwing over den aard der disciplinaire straf, toch is HEFFTER de man, dien we overal aantreffen als den grondlegger voor de kennis van dit onderdeel van het groote terrein der rechtsverschijnselen.

In een uitvoerig artikel in het Neues Archiv des Criminalrechts Dl. XIII (1832) handelt hij: „Uber Verbrechen und Disziplinar-Vergehungen der Staats- und Kirchendiener". Zooals reeds uit den titel blijkt, beperkte hij zijne studie tot twee zeer belangrijke soorten van tuchtrecht, n.l. over de ambtenaren in den Staat en in de Kerk. Toch laat hij zich over den rechtsgrond van de tucht in het huisgezin ook uit en baseert deze op de „hausväterliche Gewalt", die de huisvader heeft. Hij beschouwt de tuchtoefening als een noodzakelijk attribuut hiervan. Voor den staat ook is het een privaatrecht (p. 177) gebaseerd op, of liever vanzelf voortvloeiend uit de „Herrendienstgewalt", tegenover het strafrecht, dat een publiek recht is van de geheele Staatsgemeenschap. Hij onderscheidt scherp de delicten, die een ambtenaar plegen kan in: 1. commune delicten, 2. delicta mixta, 3. delicta propria, 4. „Irregularitäten" en „Excesse" **Heffter.**

---

en de disciplinaire straf aannemen. Evenals Kübel (op. cit. p. 9) acht ik deze indeeling onjuist. Waarom, zal, hoop ik, uit de uiteenzetting van Heffter's theorie voldoende blijken.

1) Der Staatsdienst aus dem Gesichtspunkt des Rechts und der Nationaloekonomie betrachtet, 1808.

q.q. De drie eerste soorten moeten in de wet bepaald zijn omschreven, bij de 4e groep is meer ruimte gelaten. Zij komen alleen in aanmerking voor verbeterings- en tuchtmiddelen, en de toepassing hiervan behoort tot de competentie der administratie. Tuchtmiddelen kunnen ook toegepast worden wegens domheid en ongeschiktheid voor zijne betrekking. Hier kan toch van rechtsstraf geen sprake zijn. „Gewiss also gehören die obigen Fälle und Excesse nicht unbedingt ins Criminalrecht, sondern in einem andern Teil des Rechtsgebietes." Hij zegt: In de Staatssouvereiniteit ligt niet alleen de macht om ambten en ambtenaren te creëeren, maar ook eene bepaalde bevoegdheid om tucht te oefenen, die zoowel uit het „Ober-Aufsichtsrecht" voortvloeit als uit de bevoegdheid om regelen te stellen als ook uit de uitvoerende macht; het is eene bevoegdheid die èn op de dienstverrichtingen der individuën toezicht houdt, èn die maatregelen heeft te treffen, die voor het algemeen belang noodig en rechtmatig zijn. Vroeger noemde men dat „goede politie".

Waar HEFFTER de correctieve tuchtmiddelen in handen wil geven aan den hiërarchiek meerdere, als zijnde een Verwaltungssache, daar acht hij voor degradatie en ontzetting de civiele rechter alleen competent, daar het hier eene vraag geldt van de verbreking van een bona fide aangegaan quasi-contract en dit evenzeer een causa civilis is als de verwijdering van een voogd of een curator propter suspiciones, zoolang er voor strafvervolging geen reden is.

Straf in juridischen zin (pag. 78) is slechts een zoodanig lijden, dat door den rechter wegens een bepaald geconstateerd delict ter openbare voldoening over den schuldige uitgesproken en aan hem voltrokken wordt.

Daarentegen ziet hij in de disciplinaire bestraffingen slechts opvoedings- en verbeteringsmiddelen, die in de eerste plaats dienen om de ambtenaren tot trouwe plichtsvervulling aan te sporen (correctief), maar ook om de bepaalde sfeer zuiver te houden (zuiverend).

Hij bestrijdt beslist de opvatting van het Pruisische Allgem. Landes Recht, dat alle disciplinaire overtredingen tot het strafrecht bracht.

Hij wijst er op, dat algemeen geldende rechtsbeginselen zich voor de staatsambtenaren niet laten aanwijzen, en ook niet uit den aard der verhoudingen kunnen afgeleid worden. Slechts het recht van waarschuwing en berisping kan zonder meer iedere meerdere over zijne ondergeschikten uitoefenen. Daarentegen moet jure communi om geldboete te kunnen opleggen reeds eene bepaalde vergunning vooraf-gaan. Opsluiting en schorsing met verlies van traktement grijpt te veel in de persoonlijke vrijheid in, om zoo maar toegepast te worden, nog meer degradatie en ontzetting.

De aequitas staat bij het tuchtrecht voorop; maar het hoogere gemeenschappelijke belang telt ook mee.

Thans het oog slaande op enkele schrijvers over staatsrecht, meen ik goed te doen hier eene plaats in te ruimen voor JELLINEK en LABAND, die beiden het verschil in den *rechtsgrond* zoekende, toch nog eene verschillende constructie van hetzelfde begrip tot stand brengen. Allereerst dan JELLINEK, [1]) die het disciplinaire recht behandelt in **Jellinek.** Hoofdstuk XII handelende over „Die rechtsbegründenden staatlichen Akte" en wel in hoofdzaak in eene noot op

1) System der subjectiven öffentlichen Rechte, Freiburg i/B., 1892.

pag. 205: Geen onderscheid moet men zoeken in het doel der straf, omdat men het over het doel wel nooit eens zal worden. Hij zoekt het daarom in den rechtsgrond en nu onderscheidt hij allereerst tusschen het strafrecht van den Staat en het tuchtigingsrecht van vader, onderwijzer en patroon, welk laatste van opvoedenden aard is. [1])

Eene juridische indeeling geeft hij naar de rechtsgronden waaruit de „staatliche Strafbefügnisse" voortvloeien. 1. Het „Imperium" van den Staat, waaruit voortvloeit het gewone strafrecht, 2. einfaches Gewaltverhältnisz, dat ontstaat òf door een gewoon contract òf door een zoogen. publiekrechtelijk contract (hieronder behooren nu de ambtenaren) òf door wettelijke verplichting. 3. Herrschaftsverhältnisz, volgens hem een gesteigertes Gewaltverhältnisz. Het verschil tusschen 2 en 3 bestaat hierin, dat bij 3 Erfüllungszwang mogelijk is, wat bij 2 niet kan. Een Herrschaftsverhältnisz brengt geen Disziplinargewalt met zich, wel de verhouding onder 2 bedoeld.

Op den soldaat, den gevangene, den getuige kunnen volgens JELLINEK wel „Ordnungsstrafen" uit hunne bijzondere positie voortvloeiende worden toegepast, maar deze zijn verwant met de politiestraffen, en dienen tot aanvulling van het strafrecht. Deze behooren dus volgens hem niet tot het tuchtrecht. Op pag. 203 vlg. zegt hij nog over ons onderwerp: De disciplinaire macht van den Staat over zijne ambtenaren is geen specifiek staatsrechtelijk verschijnsel. „Disziplinargewalt" is geen Herrschergewalt, geen uitoefening

---

1) Hier geeft Jellinek nu juist zelf eene hoofdverdeeling, waaraan hij wel verschillend doel tot criterium geeft.

van Imperium, zelfs al is zij wel op dat Imperium gebaseerd. De bijzondere gehoorzaamheidsplicht der staatsambtenaren heeft een geheel anderen grondslag dan die der andere staatsburgers. Zonder twijfel kan ieder privaat persoon aan anderen bevelen geven, die deze rechtens moet opvolgen. Zoo moet de huisbediende krachtens de Gesindeordnung, de arbeider krachtens de Gewerbeordnung, de handelsbediende krachtens het Handelsgesetzbuch zijn Diensttherr gehoorzamen.

Er schijnt hier een Herrschaftsverhältnisz te zijn, dat de meerdere eigenmachtig kan „realisiren." Hij heeft een heel ander rechtsmiddel ter zijner beschikking dan bij overeenkomsten van anderen aard. Overal treffen we eene disciplinaire macht aan. Behalve berispen, kan de meerdere den blijvend ongehoorzame of den plichtverzaker uit huis, fabriek of bedrijf verwijderen.

Toch ontbreekt voor eene Herrschaftsverhältnisz een belangrijk element: n.l. de ondergeschikte kan de verhouding opheffen, zij het ook door het verbreken van een op hem rustenden rechtsplicht. Alleen de Staat kan door zijn woord en daad dit beletten, zoo b.v. bij den schepeling (Seemannsordnung § 54, 55). Hier blijkt duidelijk het verschil tusschen Herrschergewalt en andere Gewaltverhältnisse. Deze laatste zijn steeds begrensd, maar de Herrschergewalt is een „qualificirte Gewalt," onbegrensd.

Hij somt eene menigte verhoudingen op, waaruit een tuchtrecht voortvloeit, waarbij we overal de bovengenoemde eigenaardigheden vinden: Op pag. 205 zegt hij: „Damit findet auch die Eigenart des Disziplinarstrafrechts seine Erklärung; es entspringt einem Gewaltverhältnisse, das

nicht Herrschaft ist." Zulke Gewaltverhältnisse kan nu de Staat ook scheppen, b.v. met zijne ambtenaren. Het is geen Herrschergewalt, want Erfüllungszwang is uitgesloten. Overal waar de Staat nu niet krachtens zijn Imperium zulke verhoudingen schept, daar treedt het publiekrechtelijk verdrag te voorschijn, zoo b.v. inschrijving aan eene universiteit, opname in een openbaar ziekenhuis.

Uit het feit, dat ook in kringen, die de Staat krachtens zijn Imperium schept, Disziplinargewalt wordt aangetroffen, concludeert JELLINEK tot verwerping van Laband's theorie, die het tuchtrecht beschouwt als in de plaats tredende van de „Contraktsklage auf Leistung."

Laband. Bezien wij thans echter de leer van LABAND zelf eens nader.

In de afdeeling over „Die Reichsbeamten" in zijn groote werk: Staatsrecht des Deutschen Reiches behandelt hij in § 48 „Die Rechtsfolgen der Pflichtverletzungen," en onderscheidt dan daarbij: I de strafrechtelijke, II de civielrechtelijke, III de disciplinairrechtelijke gevolgen.

De laatste noemt hij de eigenlijke staatsrechtelijke gevolgen, omdat zij gegrond zijn op de „staatliche Natur des Beamtenverhältnisses." Eenige voorwaarde voor hun verschijnen is schending van door den staatsdienst gevorderde plichten.

Voor het intreden der civielrechtelijke gevolgen is bovendien nog een vermogensnadeel noodig, voor de strafrechtelijke het feit, dat de schending de elementen van een strafbaar delict omvat.

De disciplinaire gevolgen treden anderzijds alleen bij eigenlijke ambtenaren op, hier opgevat in den zin van staatsdienaar.

De drie soorten van rechtsgevolgen sluiten niet elkaar

uit, maar kunnen gelijktijdig naast elkaar intreden, als maar de voorwaarden voor elk der soorten aanwezig zijn.

Bij de behandeling der strafrechtelijke gevolgen wijst LABAND er op, dat hier volkomen de regel opgaat: Nulla poena sine lege, en dat tevens de algemeene rechtsorde, de maatschappelijke samenleving moet gestoord zijn. Daarentegen is er geen begrensd systeem van disciplinaire overtredingen, zijn er geen door scherp belijnde elementen gekarakteriseerde soorten van disciplinaire overtredingen, maar slechts één algemeene soort: schending van den ambtsplicht; er is slechts gradueel verschil in zwaarte, en in overeenstemming daarmede wordt de strafmaat bepaald.

Hoe hij de ambtsdelicten verder onderscheidt in eigenlijke en oneigenlijke ga ik stilzwijgend voorbij. [1]) Evenzoo wat hij over de civielrechtelijke gevolgen zegt.

Volgens LABAND's meening, komt de juridische natuur van des ambtenaars positie het best uit in de disciplinaire bestraffing. Als men met hem meegaat in zijne opvatting omtrent het „Anstellungsvertrag", dan volgen hieruit vanzelf rechtsgrond, inhoud en doel van de disciplinaire macht.

Over dit „Anstellungsvertrag" dient dus een enkel woord vooraf te gaan. [2]) De dienstverhouding der staatsambtenaren berust op een verdrag, waarbij de ambtenaar zich den Staat „hingiebt", een bijzonderen dienstplicht op zich neemt, eene bijzondere toewijding en gehoorzaamheid belooft, en waarbij de Staat deze belofte en de door hem geboden bijzondere

---

1) Vgl. in ons recht de eigenlijke en oneigenlijke vergrijpen tegen de militaire tucht (Hfdst. II, § 7).

2) p. 394 vlg.

machtspositie aanvaardt en den ambtenaar daarvoor bescherming, meestal ook levensonderhoud belooft.

De ambtenaar belooft zijne diensten in het algemeen belang, ter vervulling van de roeping van den Staat. Zelf hebben zij zich vrijwillig verbonden en alleen dus in het belang van den Staat. Wat daarbuiten valt, bindt hem niet. Hierin ligt het beginsel, dat de grenzen aanwijst, waarbinnen de gehoorzaamheidsplicht ligt. Door deze omschrijving van het doel der beloofde praestaties, hoort het staatsambtenaren-contract tot het publieke recht. Daarom ook wordt het naar staatsrechtelijke beginselen beoordeeld, en daarin alleen verschilt hunne positie van die der „technische und wirtschaftliche Beamten" van rechts- en physieke personen.

LABAND verwerpt de theorie, die 't disciplinaire recht als een speciaal soort strafrecht beschouwt. Men weet dan geen weg met de niet-toepasselijkheid van den regel: Ne bis in idem, en met het feit, dat de strafverjaring geenszins noodzakelijk disciplinaire bestraffing uitsluit. Totaal onmogelijk is het dan een grenslijn te trekken tusschen strafbare ambtsovertredingen en disciplinaire overtredingen. Delicten te vervolgen is plicht van den Staat, de handhaving der tucht is aan de prudentie der meerderen overgelaten.

Thans ontwikkelt LABAND dan zijn eigen theorie en zoekt het begrip van het disciplinaire recht niet af te leiden door tegenstelling of vergelijking met het strafrecht, maar met het privaatrecht. 't Is analoog aan de tegenstelling tusschen eene contractuëele verhouding (obligatorisches Vertragsverhältnisz) en eene machtsverhouding (Machtsverhältnisz). 't Beslissende moment is, dat de disciplinaire

gevolgen van plichtschennis niet op de publiekrechtelijke strafbevoegdheid van den Staat, maar op zijne positie als Dienstherr berusten. Het zijn middelen tot handhaving van tucht en orde binnen het dienstverband, ter verzekering van een goeden gang van zaken.

In een contractueele verhouding heeft iedere partij een actie tot nakoming of schadevergoeding. Hier treedt in plaats van de actie het bevel, in plaats van de aanklacht de dwang. [1]) De Disziplinargewalt is het recht om dien dwang uit te oefenen; in allerlei sferen vindt men dit terug; bij ouders, bij den patroon, bij den schipper, in leger en vloot. Het is het middel om vervulling van den dienstplicht af te dwingen. Van een burgerlijke actie kan en behoeft de Staat geen gebruik te maken. Bovendien is de praestatie vaak niet op geld waardeerbaar.

Dus treedt de disciplinaire bestraffing niet in de plaats van de strafvervolging, maar van de actie tot nakoming. Van schending van het „ne bis in idem" is zoo geen sprake.

De tuchtmiddelen bewegen zich binnen de grenzen der dienstverhouding, toevallig slechts is er ook de geldboete

---

1) In gelijken geest was het praeadvies van Mr. E. Fokker gesteld aan de Ned. Jur. Ver. 1897 (Hand. 1, p. 252).

Mr. Fokker acht het bij K. B. bedreigen van boeten tegen ambtenaren onwettig, daar straf alleen door de wet of krachtens haar kan bedreigd worden, en korting is inhouding van bezoldiging, waartoe de Regeering niet gerechtigd is. En is het K. B. een algemeene maatregel tot uitvoering eener wet, dan moet de strafrechter, niet de administratie de straffen opleggen. Mij lijkt deze conclusie te steunen op een verkeerde praemisse. De korting op het traktement is juist geen straf. In 't verdere systeem van Mr. Fokker past deze beschouwing m. i. ook niet.

bij. Strafverjaring is hier irrelevant, eene juiste omschrijving der disciplinaire overtredingen te geven is onmogelijk, maar ook onnoodig. Iedere toerekenbare nalatigheid in de ambtsvervulling is eene disciplinaire overtreding, of liever is in staat eene reactie van de zijde van den Dienstherr in het leven te roepen. Ten slotte is de uitoefening van tucht een recht, geen plicht van den Staat, evenals 't instellen van een actie een recht, geen plicht van den crediteur is.

Ook hij behandelt dus het tuchtrecht alleen met het oog op de rijksambtenaren, en het is zeer de vraag, of zijne constructie zal passen op verhoudingen, waarbij van een „Anstellungsvertrag" geen sprake is.

Eene zeer belangrijke en uitvoerige beschouwing omtrent het onderwerp, dat ook ons bezighoudt, is neergelegd in de

Nézard. Thèse van H. NÉZARD in 1903 te Parijs verdedigd en getiteld: „Les principes généraux du droit disciplinaire". Het is eene van de weinige monographieën, die ik over het tuchtrecht heb kunnen vinden. Na eene uiteenzetting van en critiek op de Théories du droit public, zoowel als op de Théories du droit privé, beschouwt hij de Organisation du droit disciplinaire en komt dan in zijne Conclusion tot deze slotsom: [1])

Het disciplinaire recht onderscheidt zich van het privaatrecht; zelfs de tucht uitgeoefend in werkplaats of huisgezin, heeft een publiek karakter. De tuchtiging is geen civielrechtelijk herstel tengevolge van de schending van een contract of tengevolge van een quasi-delict. De disciplinaire vordering rust niet op schending van private belangen,

---

[1]) p. 393.

want niet hij, die zich beklaagt, heeft de beschikking over de tuchtmiddelen; als zij soms de gedaante van een civielrechtelijke actie aanneemt, dan geschiedt dit, omdat deze zekerder is dan de publieke actie.

Anderzijds mag het niet verward worden met het gewone publiekrecht. Schrijvers voor wie alle maatschappelijke belangen staatsbelangen zijn, maken den Staat tot drager van alle macht, alle souvereiniteit en in 't bijzonder van alle tucht. Alle kringen, waarin wij tucht aantreffen, ontleenen deze macht aan den Staat, en zoo wordt het tot administratief of strafrecht gemaakt.

Het opleggen eener tuchtstraf wordt dan eene administratieve beslissing, die zich langzamerhand tot eene strafrechtelijke vervormt. Hiertegen komt Nézard op. Volgens hem brengt het disciplinaire recht specifieke plichten mee „de gestion, d' obéissance, de fidélité, de conduite honorable dans la vie privée, de probité professionnelle", plichten, die geheel verschillen van die, welke zijn opgelegd aan den gewonen staatsburger, en vandaar dat de overtredingen van die bijzondere verplichtingen niet hetzelfde karakter dragen als die door 't strafrecht vervolgd worden.

Het arbitraire in de uitoefening der tucht, het feit, dat de straffen den persoon moreel of in zijne betrekking treffen, de onvatbaarheid voor het tenietgaan en voor de verjaring, de vrijheid in de behandeling, en ten slotte de afwezigheid van den invloed van de gewijsde zaak op eene straf, ja zelfs op eene andere disciplinaire vervolging, maken het onmogelijk, dat dit recht past in het kader van administratief- en strafrecht.

Het disciplinaire recht wil niet alleen het positieve recht

handhaven, maar een veel uitgebreider recht, dat bijna samenvloeit met de moraal. Het is „un pouvoir social de juridiction d'ordre éthique".

Het is een autonoom sociaal recht. Buiten den Staat zijn er gemeenschappen, die een maatschappelijk doel beoogen. Het belang is de grondslag van het recht, ergo waar speciale belangen zijn zullen ook speciale rechtsnormen zijn, en waar nu die groepen niet beschikken over het publiek gezag van den Staat, is de disciplinaire macht ook iets verschillends van de publieke souvereiniteit.

Maar vanwaar dat gezag?

De grondslag van het recht wordt niet gevormd door den individuëelen of den gemeenschappelijken wil, maar door de bestaansvoorwaarden der gemeenschap, die de overeenkomst bevestigt, niet schept. En deze bestaansvoorwaarden eischen tucht. De maatschappelijke groepen zijn een noodzakelijk feit. Binnen den gecompliceerden kring van den staat, moeten zich nieuwe groepen vormen.

De solidariteit van belangen berust hier niet op eene vrijwillige daad, op eene rechtshandeling, op eene verzoening tusschen egoïsme en altruïsme, maar is een „fait nécessaire et immanent".

De fout van den een heeft per se een weerslag ten nadeele der anderen, een algemeene gedragsregel dient dus gesteld.

Deze regel is eerst alleen een moreele, maar wordt een rechtsregel. JHERING en JELLINEK ontkennen dit, omdat deze regel zijn dwingend karakter niet ontleent aan een bevel van den Staat. Maar al wordt het meerendeel der disciplinaire bepalingen door den Staat gesanction-

neerd, toch schept hij den regel niet, al geeft hij er meer kracht aan.

Door het feit alleen, dat zoo'n regel geboren wordt uit de maatschappelijke solidariteit, heeft hij een maatschappelijke sanctie, de moreele afkeuring van een anti-sociale daad in het algemeen bewustzijn. En vaak is dit de eenige sanctie.

En aldus eindigt Nézard: „Ainsi naissent et vivent les groupes sociaux spontanes, indépendants et autonomes dont la solidarité est la règle sociale et la discipline la règle juridique".

Volgens Nézard is dit ook de conclusie, waartoe de Fransche jurisprudentie komt, die „se trouvant en présence des faits et des nécessités qu'ils engendrent, n'a pu donner une autre explication des solutions rationelles qu'elle a imposées".

En waar de „feiten" hoofdzaak zijn voor de jurisprudentie, daar is deze ook de beste leidsvrouw. Hij haalt aan de woorden van den procureur-generaal Dupin: „L'action disciplinaire échappe aux règles de l'action civile et de l'action criminelle. Elle diffère essentiellement de l'une et de l'autre: c'est une action plus large, plus délicate qui repose sur une infinité de nuances que le législateur n'a pu définir.... elle n'est in civile ni criminelle, elle est sui generis".

In vele opzichten heeft de leer van Nézard, die dan tegelijk die der Fransche jurisprudentie blijkt te zijn, veel overeenkomst met de hierna te vermelden beschouwingen, die het disciplinaire recht als autonoom strafrecht opvatten. De tegenstelling tusschen het staatsbelang, de publieke rechtsorde eenerzijds, de maatschappelijke belangen anderzijds, de noodzakelijkheid van 't ontstaan van een dergelijk

tuchtrecht in de maatschappelijke kringen, vinden wij bij beide weer. Maar toch meen ik Nézard onder hen te mogen rangschikken, die een anderen rechtsgrond aannemen, vooral op grond van de hierboven aangehaalde uitspraak van Dupin, waarmee Nézard verklaart accoord te gaan en op grond hiervan, dat hij het disciplinaire recht noch tot het privaat, noch tot het publiek recht wil brengen, en zoodoende van een autonoom strafrecht, dat als alle strafrecht van publiek-rechtelijken aard is, geen sprake kan zijn.

Ik geef echter toe, dat ook eene indeeling bij hen, die alleen verschil zoeken in den kring, waarbinnen straf- en tuchtrecht heerschen, verdedigbaar is. Zijne onderscheiding in de „groupements politiques" waarbinnen strafrecht, en de „groupements sociaux" waarbinnen tuchtrecht geldt, is een argument hiervoor. Evenwel de grondslag van alle recht bij Nézard is het belang, dat nu geheel verschillend is in den Staat en in de „groupements spéciaux" en op pag. 74 zegt hij: „Le droit disciplinaire a donc son fondement, non dans un contrat, œuvre de volontés individuelles ou collectives, mais dans ce seul fait de l'existence d'intérêts spéciaux, dont la protection juridique est sou œuvre", of op pag. 76: „Le fondement essentiel du droit disciplinaire c'est la satisfaction à cet intérêt de sociabilité".

Ook uit zijn critiek op de „Théorie qui fait du droit disciplinaire une partie du droit pénal", blijkt uitdrukkelijk, dat hij, al rusten beide ten slotte op „le droit social de punir", straf- en tuchtrecht niet als identiek, en alleen wat werking betreft verschillend, wil beschouwen. [1])

---

1) Komt dus Nézard ertoe, door te letten op de verschillen, die het tuchtrecht zoowel van het privaatrecht, als van het publiek recht

Met een enkel woord wijs ik nog op de beschouwing van HARSEIM in von Stengel's Wörterbuch des Deutschen Verwaltungsrechts in voce Disciplin. Als de Staat een inbreuk op de algemeene rechtsorde straft, dan doet hij dit krachtens zijn „Strafhoheitsrecht", dat de Staat over ieder, die binnen zijn gebied is, heeft, en met niemand deelt. De disciplinaire macht berust op dienstherrliche Gewalt. Dit is geen uitsluitend recht van den Staat en komt ook toe aan andere kringen. Haar doel is: de tot de gemeenschap behoorenden, die hun plicht verzuimen, tot de orde te roepen (correctief) en als zij deze gemeenschap onwaardig zijn, hen eruit te verwijderen. Deze bevoegdheid strafbevoegdheid te noemen en de tuchtmiddelen straffen, is slechts overdrachtelijk. **Harseim.**

Met het oog op de ambtenaarstucht zegt hij dan: Beide veroorzaken leed, de gestoorde orde is echter niet de algemeene iedereen bindende rechtsorde, waarvan elke inbreuk moet verzoend worden, maar de alleen voor ambtenaren geldende ambts- en dienstvoorschriften, waarvan storing niet kan geduld worden. Het leed treft den ambtenaar niet in zijne menschen- of burgerrechten, maar in zijn qualiteit.

Bij dezen laatsten auteur gevoelt men echter al, dat niet zoo sterk meer vastgehouden wordt aan dat verschil in rechtsgrond, maar dat hier reeds het te beschermen belang meer op den voorgrond treedt.

---

onderscheidt, om aan het tuchtrecht een zelfstandige positie toe te kennen, Kübel in zijn boven geciteerde dissertatie noemt, lettende op de punten van overeenkomst met beide, de Disziplinargewalt „eine Gewalt gemischter Natur, gemischt aus privat- und öffentlichrechtlichen Elementen".

Ook v. LISZT in zijn Lehrbuch (10e uitgave) pag. 232 scheidt de peinliche Strafe ihrem Wesen[1]) nach van de „staatliche" tuchtstraf, terwijl hij de onderscheiding met de Ordnungsstrafen (b.v. in tarief- en belastingwetten) slechts in positief-rechtelijke aanwijzing zoekt. De rechtsstraf legt de Staat op als orgaan der öffentlichen Zwangsgewalt, de tuchtstraf krachtens zijne positie als patroon. Toch treedt bij hem het doel meer op den voorgrond, wat zeer duidelijk blijkt in zijne monographie over Ordnungs- en Disziplinarstrafe in Holtzendorff's Rechtslexikon (3e druk) Dl. II. p. 966 vlg.

Hij zegt daar: In ruimeren zin is de disciplinaire straf iedere straf, die niet dient ter bescherming van de publieke rechtsorde. Als „Art" moet zij de kenteekenen der „Gattung" dragen, en niet door inhoud onderscheidt zij zich van de crimineele straf, maar door verschil in het te beschermen belang. Niet het „Angriffs- sondern das Schutzobject" is verschillend.

Het jus puniendi echter, het recht om disciplinaire bestraffingen op te leggen, is, zoodra de Staat alle levenskringen begint te doordringen, door de Anerkennung van den Staat, die hetzij rechten toekent, hetzij rechten erkent, in wezen en inhoud aan voorwaarden gebonden, ja zelfs kan in belangrijke gevallen de Staat zelf de bescherming dier belangen in handen nemen.

---

1) Wat v. Liszt hier onder dat „Wesen" verstaat is niet duidelijk, daar hij elke straf gerechtvaardigd acht door het buiten haar gelegen doel, dat zij beoogt. Zie over de Zweckgedanke Ztschr. III, p. 1, waar hij de Zweckgedanke het wezen van het recht noemt, en elke straf als repulsieve reactie beschouwt. „Das völlige Gebundensein der Strafgewalt durch den Zweckgedanken ist das Ideal der strafenden Gerechtigkeit."

Hij onderscheidt dan ook: 1. Het door den Staat erkende tuchtrecht in zijne tallooze vormen. Hieronder brengt hij ook het strafrecht, dat de meest uiteenloopende groepen van menschen jegens hunne leden uitoefenen. Hoe ruimer en krachtiger de invloed van zoo'n kring is, des te scherper het toezicht van den Staat daarop. 2. Het door den Staat overgenomen disciplinaire recht. In menigerlei vorm komt dit voor. Het tuchtrecht over ambtenaren is het hoogste in deze groep. Het tuchtrecht in de strafinrichtingen grenst aan de vorige groep.

Den aard van het ambtenaars-tuchtrecht acht hij betwist. Volgens hem beoogt het „de bescherming van het belang, dat de Staat heeft bij getrouwe plichtsbetrachting en waardig gedrag zijner organen." Disciplinaire overtreding is eene schending van den dienstplicht, nog niet noodzakelijk van de publieke rechtsorde; het ambts-delict is dit wel. Worden beide kringen geschonden, dan cumuleeren de straffen. [1])

---

§ 3. Het verschil gezocht in het doel der toepassing.

BINDING zocht veel duidelijker *in het doel der toepassing* het verschil tusschen tuchtrecht en strafrecht. **Binding.**

In zijn Grundriss (6ᵉ uitgave) pag. 188 [2]) zegt hij, dat de zoogen. tuchtstraf geen straf in den juridischen zin van het woord is, maar een „paedagogisches Zuchtmittel." Ne peccetur wordt de tuchtstraf, quia peccatum de rechtsstraf

---

1) Uit deze opmerking zou men kunnen afleiden, dat ook v. Liszt tot de leer van het autonome Strafrecht overhelde.

2) Zie ook Handbuch (1885) p. 800.

opgelegd. Zij wil niet de overtreding qua talis, maar meer de daardoor aan het licht komende tuchteloosheid en ordeloosheid te keer gaan. Vandaar dat dan ook rechtsstraf en disciplinaire straf kunnen concurreeren, wijl zij een verschillend doel beoogen.

Ook in zijn Anhang bij „Die Normen und ihre Uebertretung" I pag. 500, behandelt hij dit punt onder den titel: Der Rechtszwang nach Wesen, Arten und Grenzen.

Alle rechtsdwang vervalt in drie soorten: ter vervulling, ter verzekering, ter genoegdoening. Zoo zijn er 3 soorten van straf: Zwangstrafe, Disziplinarstrafe en Rechtsstrafe.

De eerste strekt tot afdwinging eener bepaalde praestatie, b.v. getuigenverklaring, aangifte. Een voorafgaand delict is hier onnoodig, zij duurt tot haar doel is bereikt, en houdt dan vanzelf op. De zoogen. Polizei-strafe heeft wat haren aard betreft, lang tusschen deze en de Rechtsstrafe gezweefd. De disciplinaire straf, die men volgens Binding beter Ordnungsstrafe noemt, komt in allerlei kringen voor; door haar wordt geene concrete daad afgedwongen, maar een zich in alle opzichten ordelijk gedragen beoogd. Zij roept den overtreder wegens een bepaald onvoegzaam feit tot de orde. De tuchtmiddelen willen vóór alles herhaling van zoo'n feit voorkomen, maar ook alles wat in strijd is met de tucht en de waardigheid der positie. Ook het ontslag dient om de vervulling der ambtsplichten te verzekeren. Het snijdt elke onvoegzame handelwijze voor het vervolg af, en oefent zoo meteen een psychologischen dwang uit op de anderen.

Voor Binding is de rechtsstraf in de eerste plaats en in hoofdzaak de uitslag van den strijd tusschen den „Rechts-

wille" en de „Unterthanentrotz" ten gunste van de heerschappij van het Recht, welke de gestrafte in zijne straf ondervindt.

In ieder ander geval is de dwang middel, het doel ligt verder. Hier echter is ook wel genoegdoening voor de schending van het recht, dat de Staat op onderwerping heeft, doel van de straf, maar deze voldoening ligt juist in het dulden van dien dwang; dus in de onmiddellijke werking van den dwang op den gedwongene; is de straf geleden, dan is het doel bereikt. Het recht heeft gezegevierd, de delinquent is gebogen, en daarom is het hierbij te doen: de gansche persoon moet zich buigen onder het juk.

Duidelijk blijkt hier, wat ik reeds vroeger opmerkte van hoeveel belang de opvatting is, die de schrijver over de rechtsstraf heeft.

OTTO MAYER in zijn Verwaltungsrecht II pag. 242, noemt de disciplinaire straffen „poenae medicinales", die hare volle rechtvaardiging vinden in het doel, dat daardoor wordt nagestreefd, n.l. „in der für den Dienst zu erziehenden Besserung". **Mayer.**

BUDDEUS in Weiske's Rechtslexikon in voce Disciplin, noemt de disciplinaire straf doelstraf, die echter niet in de rechten van den mensch mag ingrijpen. De middelen tot bereiking van dat doel moeten overgelaten worden aan het inzicht en de plichtsbetrachting van den meerdere. **Buddeus.**

Hij beschouwt het als eene zaak van administratie, niet van justitie. Eene grenslijn te trekken is uiterst moeilijk.

Heeft een kring eene bijzondere rechtspraak, zooals het leger, dan laat dit toch de handhaving der tucht ongemoeid.

De Staat, die ambten schept en ambtenaren aanstelt,

heeft per se, ook als uitvloeisel daarvan, het recht tot handhaving der orde onder hen.

De Savornin Lohman.

In deze groep vinde eene plaats de opvatting van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, verdedigd in Dl. XIII van het Tijdschrift voor Strafrecht (pag. 350), in een artikel over Militaire Rechtspraak. Deze redeneert aldus: niet in het feit zelf ligt het criterium, of eene rechtsstraf of eene tuchtstraf moet worden opgelegd, maar in het standpunt, waaruit men dat feit beziet. 1) Eén feit kan opleveren èn een misdrijf èn eene politie-overtreding èn een tuchtvergrijp. Is het een misdrijf, dan straft de overheid *ter instandhouding der zedelijke orde.* Hij vraagt: wat heeft de man verdiend? Op den voorgrond treden de wil van den dader en de zwaarte der gepleegde schennis. Is het eene politie-overtreding, dan straft de overheid om *de orde en de zedelijkheid in de maatschappij* te handhaven. De overtreder wordt hier gestraft om het uitgevaardigde voorschrift kracht bij te zetten. De daad alleen komt hier ter sprake. Bij belastingovertredingen kunnen zelfs de erfgenamen aansprakelijk zijn voor de boeten.

Is het een tuchtvergrijp, dan wordt een leed toegebracht *tot handhaving der orde in een bepaalden kring en tot opleiding tot een bepaald doel.* Hier is de persoon des daders hoofdzaak.

---

1) Prof. Simons sprak ook in die richting, toen hij in de vergadering der Ned. Jur. Ver. in 1900 de vrees uitsprak, dat, schafte men de militaire rechtspraak af, alles zooveel mogelijk disciplinair zou afgedaan worden, *daar één en 't zelfde feit vallen kan èn onder strafrecht èn onder disciplinair recht.*

§ 4. Het verschil gezocht in den kring, waarbinnen het geldt.

In de laatste groep zijn velen samen te brengen, die het verschil alleen zoeken in den kring van werkzaamheid, maar toch onderling nog vrij veel verschil vertoonen. Van het meeste belang komen mij voor te zijn die theorieën, welke het disciplinaire recht maken tot een deel van het autonome strafrecht. Vooraf echter slaan wij een blik op enkele andere schrijvers, die wel in diezelfde richting zoeken, maar nog niet zulke consequenties hebben durven trekken.

Onder de weinige Nederlanders, die zich met mijn onderwerp bezig gehouden hebben, verdient zeker allereerst Mr. M. DE PINTO vermelding, die in 1876 zijn proefschrift te Leiden betitelde als: Bijdrage tot de leer der disciplinaire bestraffingen van Staatswege bedreigd. In het eerste deel dezer dissertatie behandelt Mr. de Pinto de algemeene beginselen. **M. de Pinto.**

Op pag. 14 geeft hij de volgende definitie van eene disciplinaire straf: „... eene zoodanige bestraffing, die onderscheiden van de gewone strafvervolging, uitsluitend ingevolge eener tijdelijke of voortdurende bijzondere hoedanigheid, op allen, die door deze te bezitten tot eene bepaalde kategorie kunnen geacht worden te behooren, ter verzekering van orde, ondergeschiktheid, nauwgezette plichtsbetrachting, en tot opwekking tot een in alle opzichten onberispelijken levenswandel kan worden opgelegd door eene rechterlijke — doch alsdan niet als zoodanig optredende — of andere autoriteit, die daartoe, uitsluitend krachtens de verhouding tot de personen in die bijzondere hoedanigheid verkeerende, door

den Staat uitdrukkelijk of stilzwijgend is bevoegd verklaard."

Mr. DE PINTO komt tot deze definitie ongeveer op de volgende wijze: De Staat moet de rechtsorde in staat en maatschappij handhaven en verzekeren. Is herstelling van gepleegde rechtskrenkingen niet mogelijk of niet voldoende, dan heeft de Staat het recht straffen te bedreigen en op te leggen. Hieruit volgt niet, dat op iedere opzettelijke of schuldige handeling of verzuim, dat een uitwendige voorwaarde voor het aan de zedelijke bestemming beantwoordend maatschappelijk leven schendt of in gevaar brengt, het jus puniendi moet uitgeoefend worden. Al ware dit in abstracto zoo, in concreto zou dit vaak voor honderden omstandigheden zeer ondoelmatig of althans niet noodzakelijk zijn. Toch heffen deze omstandigheden niet de verplichting en het daaruit voortspruitende recht van den Staat op, om de rechtsorde ongeschonden te bewaren. Maar om in alle vertakkingen van het maatschappelijk leven tot in de verste uithoeken alle rechtskrenkingen van hoe geringen aard dan ook tegen te gaan, is een uiterst moeilijke taak. Niet alleen die krenkingen, die onmiddellijk de rechtsorde in de staatseenheid bedreigen, komen in aanmerking, maar evenzeer die, hoe middellijk ook, daarvoor gevaarlijk zouden kunnen zijn.

Hiertoe zijn verschillende rechtskrenkingen samengevoegd, die uit één gezichtspunt konden worden beschouwd. Dat gezichtspunt was de band, de bijzondere hoedanigheid, het gemeenschappelijk belang waardoor verschillende personen, voor langeren of korteren duur tot eene andere eenheid als 't ware binnen den staatskring zijn samengevoegd. De onmiddellijk daarboven gestelde autoriteit is daar meer dan eenig ander in staat de rechtskrenkingen te leeren kennen

en te beoordeelen. Hij beperkt het begrip niet alleen tot die bestraffingen, die op staatsambtenaren worden toegepast, maar stelt als kenmerken vast: *a.* het bestaan eener zoodanige bijzondere, min of meer duidelijk te voorschijn tredende hoedanigheid, dat daardoor al degenen, die deze bezitten, voor langeren of korteren tijd geacht worden een bepaalden kring te vormen in den staat, en *b.* die hoedanigheid moet van zoo groot belang zijn voor de rechtsorde in den staat, dat deze de bevoegdheid van eene autoriteit erkent of aan haar toekent om binnen bepaalde grenzen voor deze hoedanigheid te waken.

Hierop volgt dan de boven aangehaalde definitie.

Al spreekt Mr. DE PINTO het niet expressis verbis uit, toch meen ik te mogen concludeeren, dat voor hem het verschil tusschen rechtsstraf en disciplinaire bestraffing slechts ligt in den kring, binnen welken ieder wordt toegepast. Dit blijkt m. i. ook wel hieruit, dat hij *alle* bestraffingen acht thuis te behooren in het strafwetboek, en alleen wat onmogelijk daarin opgenomen kan worden tot de competentie van den in een bepaalden kring aanwezigen tuchtrechter brengen wil (pag. 39).

Mr. J. A. LEVY heeft zijne beschouwingen over het tuchtrecht uiteengezet in eene brochure van 1886, getiteld „De Amsterdamsche Kerk-Tuchtzaak naar rechten." **Levy.**

Mr. LEVY beweert een principiëel verschil tusschen tucht en straf aan te nemen. Hij somt dan ook vele verschilpunten op, maar weinig positiefs zegt hij omtrent den aard van het tuchtrecht.

Tucht en straf zijn *van ééne familie* en berusten op de „leer van het bedwang."

Elders noemt hij het tuchtrecht den slippendrager van het strafrecht. Het heeft eene „wel betrekkelijke, maar desniettemin reëele onafhankelijkheid, die moet worden ontzien."

Tucht beoogt naast de straf op hare wijze langs anderen weg *hetzelfde doel.* Hij acht het onraadzaam en vrijwel ondoenlijk al het tuchtmateriaal onder de straffende gerechtigheid te brengen. [1])

Tucht wordt geoefend uit hoofde eener uitdrukkelijke of stilzwijgende machtiging van staatswege verleend aan personen of colleges, wier rechterlijke functie als zoodanig aan het staatsgezag vreemd is. Zij is de door den Staat toevertrouwde bevoegdheid tot kastijding in eene bijzondere rechtssfeer.

Ook uit eene practische toepassing, die Mr. LEVY geeft en waarbij hij het tuchtrecht der Ned. Herv. Kerk baseert op eene autonomie, haar bij art. 1 van de wet op de kerkgenootschappen verleend, blijkt voldoende, dat hij het tuchtrecht beschouwt als een autonoom strafrecht, dat, hoe blijft onverklaard, een veel grootere mate van vrijheid heeft dan het staatsstrafrecht. Het zal te voorschijn treden als: 1. het beschermde belang hoofdzakelijk een bijzonderen kring, in meer verwijderden zin pas de openbare rechtsorde raakt; 2. als de maatstaf voor de berechting afhankelijk is van de begrippen, die in een bepaalden kring gelden; 3. als ieder voelt, dat een vergrijp is begaan, maar er geen onaantastbare bepaling voor kan gegeven worden; 4. als openbaarheid voorkomen, eergevoel ontzien worden moet. [2])

---

1) Zie hierboven evenzoo Mr. de Pinto.

2) In een antwoord op Mr. Levy's brochure definiëert Mr. P. VAN BEMMELEN tucht als „beheersching van onderworpene door macht-

Op de Ned. Jur. Vereeniging, bij het debat over de Militaire Rechtspraak (1900), liet Mr. LEVY zich aldus over

---

hebbende personen". Deze beheersching kan een zeer verschillenden inhoud hebben, en omvat veel meer dan bestraffing. De reinigende Disziplin ligt volgens Mr. van Bemmelen buiten het tuchtbegrip.

Ook Prof. DE GEER kwam tegen Mr. LEVY's beschouwing op. „Het doel der tucht", zegt hij, „is om den getuchtigde beter, geschikter voor zijne bestemming en werkzaamheid te maken, daarom heeft tucht een opvoedend karakter, maar kan nimmer de strekking hebben om den getuchtigde zijn bestaan, zijne toekomst, zijn werkkring te ontnemen." Het kenmerk der tucht zocht Prof. DE GEER daarin, dat zij in het belang van den getuchtigde zelven wordt geoefend, om hem den indruk te geven van de wijze, hoe hij zich te gedragen heeft, wat zijne plichten zijn, en hem af te leeren, wat hij te vermijden, waarvoor hij zich te wachten hebbe.

Dat het reglement der Ned. Herv. Kerk de tucht niet alleen wil doen strekken „tot bevordering van het Christelijk leven" van den getuchtigde, maar ook ter wegneming van alles, wat het godsdienstig en zedelijk welzijn der gemeente belemmert en tot handhaving der kerkelijke reglementen en verordeningen", acht Prof. DE GEER eene ongeoorloofde uitbreiding van het begrip tucht. Tucht wordt hier straf. Een daad van „reinigende Disziplinargewalt" is dus, volgens Z.H.G. straf, in den echten zin des woords, opgelegd door een zedelijk lichaam, dat in zóóverre beperkt is, „dat het zijne strafmiddelen slechts kan kiezen binnen zijn eigen gebied, dat hem de Staatsorde heeft vrijgelaten".

Even wijs ik er op, dat volstrekt niet alleen de Kerk ontzetting onder hare tuchtmiddelen opneemt, maar dat het eene specifieke eigenschap is van alle tucht, dat zij culmineert in uitzetting buiten den kring. Het is dan ook m. i. eene petitio principii, in strijd met de feiten, als Prof. DE GEER zegt, dat in dat kerkelijk reglement „tucht in een geheel anderen, veel ruimeren zin wordt opgenomen dan op elk ander gebied, dat het gewone begrip van tucht hier niet is toegepast, maar een geheel ander, dat ook straf omvat."

Enkele pagina's verder bestrijdt Z.H.G. de bewering van Mr. LEVY, dat men ook tuchtmiddelen toepaste om de uitvoering van bedoelingen te voorkomen, voordat nog een bepaald feit was gepleegd. Hij redeneert

het karakter der tucht uit: „Bedoelt hij (i. e. Prof. van Hamel), dat het Strafrecht als zoodanig langs die lijn: eenheid van tucht- en rechtsvergrijpen zich heeft ontwikkeld, dan geef ik dat toe.... Bedoelt hij, dat op den bodem van het recht ook tucht ligt dan antwoord ik: dat spreekt vanzelf, want beide zijn overtredingen, zijn schennis, hetzij van plicht, hetzij van rechtsplicht. In het allerhoogste beginsel zijn ze dus één, maar indien gij het zoo hoog neemt, vervloeit menige lijn, terwijl we op rechtsgebied juist moeten analyseeren en in de analyse de beteekenis en kracht van alle recht, ook strafrecht, ligt.

Wat ik bedoel is dit: Tucht en recht zijn, wat het uitgangspunt betreft niet één. 't Kan wel zijn, dat er alleen quantitatief verschil is, maar dat is er wel degelijk een, en niemand mag het verwaarloozen!"

Ook hier blijkt, dunkt mij, voldoende, dat Mr. LEVY er niet in geslaagd is een principieel verschil te construeeren, al heeft hij met de erkenning van een slechts quantitatief verschil geen vrede. Nu eens spreekt hij van éénheid in het allerhoogste beginsel, dan weer van niet-eenheid wat het uitgangspunt betreft.

Meves. In Holtzendorff's Handbuch des Deutschen Strafrechts Dl. III p. 939, behandelt MEVES het disciplinaire strafrecht, echter alleen voor ambtenaren, en zegt ervan, dat het ook

---

dan aldus: „Zoudt gij goedkeuren, dat een vader zijne kinderen, een meester zijne leerlingen tuchtigde, omdat hij den indruk had, dat deze wat kwaads bedoelden? Mij dunkt, waarschuwen zou hier alleen te pas komen, tuchtigen zou een paedagogische misslag zijn."

Maar wordt juist niet de waarschuwing overal beschouwd als het eerste tuchtmiddel en beperkt zoodoende ook naar deze zijde Prof. DE GEER het begrip tucht niet in strijd met de feiten?

berust op het recht van den Staat om te straffen, en ook de straf uit te voeren. Het is bestemd om bepaalde vergrijpen van ambtenaren te beteugelen, al tasten ze geen rechten van derden aan. Het ambtenaar-zijn maakt het Hauptthatbestand van het delict uit.

Hij wijst er op, dat er verschillen zijn in de straffen, in de procedure, en in de gevolgen der bestraffing.

De tucht is een bijzonder onus, dat den ambtenaren op de schouders is gelegd en een aequivalent voor het vertrouwen, dat de Staat in hem stelt.

Het tuchtrecht is als 't ware een supplement van het algemeene strafrecht, en blijft beperkt tot dat gebied, waar het algemeene ophoudt. Op een andere plaats echter heet het weer: „Auch ist das Disziplinarrecht ein von dem gemeinen Strafrecht so verschiedenes, dasz ohne eine ausdrückliche Vorschrift die Satzungen des letzteren auf es nicht wohl bezogen werden können". Ook hier dus geen betoog uit één stuk; eenerzijds noemt hij het een supplement, dat juist, wil het als aanvulling dienen, niet meer dan in onderdeelen afwijkend mag zijn, anderzijds zegt hij, dat het onvatbaar is voor de toepassing der algemeene beginselen van strafrecht, omdat het zoo iets verschillends is. 1)

---

1) Mr. F. A. VAN ENGEN in zijn proefschrift: Militaire Rechtspleging (Utrecht 1903) zoekt den oorsprong van tuchtrecht en strafrecht beide in de Strafgewalt, en stelt als beider doel: Die Aufrechterhaltung der Rechtsordnung. Het strafrecht echter werd geobjectiveerd, d. w. z. de straffunctie is overgenomen door onpartijdige personen. Het tuchtrecht daarentegen bleef subjectief, d. w. z. bleef in handen van den meerdere over zijne ondergeschikten. Het tuchtrecht, zegt Mr. van Engen op p. 282, strekt zich niet verder uit dan het gezag van den drager

Ten slotte volge dan hier de theorie, die het disciplinaire recht onderbrengt bij het autonome strafrecht. In twee uitvoerige artikelen heb ik dit autonome strafrecht behandeld gevonden, ten eerste door Dr. K. PREGER, te München in het Archiv für öffentliches Recht (VII) onder den titel: „Die Ordnungsstrafe im Reichsrecht".

Preger. PREGER wil het geheele begrip disciplinaire straf overboord gooien. De grenstwisten over den omvang der disciplinaire straf zijn eindeloos, omdat 't oorspronkelijke begrip, zooals het uit het woord volgt, niet meer op de veelvormige, door de nieuwe ontwikkeling van ons maatschappelijk leven te voorschijn komende strafsoorten is toe te passen, en deze veel meer aan het begrip, dan het begrip aan het woord allang zijn ontgroeid en nu spotten met de pogingen, om die nieuwe steenen in het oude gebouw te voegen.

Het begrip autonome straf is veel ruimer, en de juridische constructie er van veel gemakkelijker. Hij vat daaronder samen: 1. het gansche correctioneele of opvoedende strafrecht; 2. het zoogen. dienststrafrecht (over ambtenaren, officieren, notarissen, enz.); 3. straffen in allerlei vereenigingen en inrichtingen, voorzoover door den Staat gesanctionneerd; 4. 't eigen strafrecht der rechterlijke macht, zooals dat zich openbaart als Zeugenstrafe, Strafgebühren, enz.

Tot deze autonome straf komt hij aldus: Alle strafrecht heeft zich van de straf in het huisgezin door allerlei phasen

---

ervan, en de tuchtstraf mag geen gevolgen hebben buiten de sfeer, waarin het tuchtrecht geldt, en op p. 291: „Tucht- en strafrecht zijn niet elkaars complement, maar het tuchtrecht is noodig voor de instandhouding van een afgesloten bepaalden kring, terwijl het strafrecht voor de instandhouding van den Staat dient, welke een niet zoo afgesloten kring is".

heen ontwikkeld tot staatsstraf, die nu is de straf κατ' ἐξόχην. Maar evenals familie en maatschappij zijn blijven bestaan onder den Staat, zoo ook nog een strafrecht van die familie en in die maatschappij. Dat recht bleef strafrecht, al werd het door den Staat beperkt. Alleen het werd derivatief in plaats van originair.

De Conventional-Strafe behoort niet tot het strafrecht; zij is eene sanctie op een civiel-rechtelijke overeenkomst.

Straf omschrijft hij dan aldus: Strafe ist eine Rechtsgüterverletzung, welche wegen einer rechtlich unzulässige That dem Thäter zur Vergeltung vom Staat oder einer staatlich dazu ermächtigten Autorität zugefügt wird".

Voor alle straf neemt hij dus het vergeldingsprincipe aan.

Hij bestrijdt dan de opvatting van hen, die in het bestaande recht slechts een feitelijk verschil aannemen tusschen rechtsstraf en tuchtstraf; zij is onjuist, omdat op grond van 't zelfde feit door het positieve recht rechtsstraf en tuchtstraf kan bedreigd worden; vandaar de onverbiddelijke consequentie, dat 't positieve recht een principieel verschil aanneemt.

Ook verwerpt hij de meening, die 't verschil zoekt in verschillende Gewaltverhältnisse. Als men in de disciplinaire machtsverhouding ziet een „potencirte Machtssphäre," zooals de vader over zijn kind heeft, de leenheer jegens zijn vasal had, dan is dit onjuist voor den Dienstherr, want de ondergeschikte kan juist dien band verbreken.

Een door den Staat aan bepaalde kringen opgedragen publiek strafrecht is er niet meer.

Hij verdeelt nu de straffen in twee groepen: 1. straffen, die de Staat bedreigt tegen inbreuk op de publieke rechts-

orde; 2. straffen, die een andere autoriteit bedreigt wegens schennis van het recht of de belangen van de aan haar toevertrouwde rechtssfeer. Tegenover elkaar staan dan eenvoudig: publiekrechtelijke straf en autonome straf.

De autonome straf onderscheidt zich van de rechtsstraf: 1. door een ander subject, 2. door verschil in rechtsinbreuken, die ze te keer gaat.

Waar de rechtsstraf wordt toegepast in naam van den Staat, daar is dit bij de autonome straf juist niet het geval. Voor hare toepassing is reeds belangenschennis voldoende. Het straffend subject maakt tot op zekere hoogte uit, wat strafbaar is.

Hieronder brengt hij nu alle gevallen van opvoedende straf; in het huisgezin, op school, in de fabriek, de gevangenis, het leger.

Als disciplinaire straf definiëert hij dan: die straf, die bestemd is, om tucht en orde in één van den Staat verschillenden kring te handhaven.

Zij voldoet aan de vereischten der autonome straf: 1°. een van den Staat verschillend subject, 2°. zij wordt toegepast wegens schending van bijzondere maatschappelijke belangen.

En nogmaals zegt hij: „Die Disciplinarstrafe ist diejenige autonome Strafe, welche ein vom Staat mit Strafrechten ausgestatteter Rechtskreis gegen die Angehörigen dieses Rechtskreises verhängt.”

De eenige moeilijkheid is dan, dat de autonome straf op zichzelf niet beperkt blijft tot hen, die in dien bepaalden kring thuis behooren. Zij kan ook personen treffen, die maar even met dien kring in aanraking komen.

Dit nu kan de disciplinaire straf niet.

PREGER verklaart deze onderscheiding echter zonder juridieke beteekenis en vandaar zijn besluit het begrip disciplinaire straf eenvoudig te amoveeren!

Ten slotte volge nog eene korte bespreking van een artikel in het Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft Dl. XXII van Dr. LEHMANN, getiteld „Zur Lehre von dem autonomen Strafrecht öffentlich-rechtlicher Verbände." **Lehmann.**

Dit uitvoerige stuk in zijn geheel na te gaan, valt buiten het kader van dit overzicht, daar het zoowel eene beschouwing geeft over aard en eigenschappen van dit autonome strafrecht alsook eene behandeling bedoelt van de voorschriften in alle mogelijke kringen in de maatschappij, welke Dr. LEHMANN dan met den naam van autonoom strafrecht betitelt.

Alleen zijn eerste deel is hier van belang, omdat hij daar, als hij het door hem behandelde strafrecht wil afpalen van het staatliche Kriminalrecht, aldus redeneert (pag. 232): Het staatsstrafrecht beoogt de bescherming der openbare rechtsorde, en nu moet er eene uitdrukking gevonden worden voor al die „Strafrechtsnormen", wier taak het is alle belangen, die niet de openbare rechtsorde betreffen, te beschermen. Hij zegt: „Diese Strafen dürften passend als Disziplinarstrafen zu bezeichnen sein, da es sich eben mit Rücksicht auf das verletzte Rechtsgut nicht um einen Ausflusz staatlicher Autorität, sondern einer wirklichen Zuchtgewalt handelt. Selbstverständlich kann Träger dieser Zuchtgewalt auch der Staat sein — so beim Beamtendisziplinarrecht — aber er straft in diesem Falle nicht qua

Staat, sondern qua Dienstherr, [1]) nicht kriminaliter, sondern disziplinariter, und ebenso stellt sich das autonome Strafrecht der Genossenschaft als eine Zuchtgewalt gegenüber den Genossen dar". [2])

Uit dit alles mogen wij dus afleiden, dat Dr. LEHMANN alle disciplinair recht beschouwt als van gelijken aard als het staatstrafrecht, maar in beperkter kring geldend.

Door het feit alleen, dat eene „Verbandspersönlichkeit", levensvatbaar is, is zij ook vatbaar voor recht, want bij de rechtspersoon moeten „willensfähig" en „rechtsfähig" elkaar dekken.

En nu is het recht op autonomie een kenmerk van de Verbandspersönlichkeit, en wil men normen stellen en handhaven, dan is er sanctie noodig. Even goed als bij een contract een poenale clausule gevoegd wordt, zoo ook hier. Dit is de oorsprong van het autonome strafrecht, alleen begrensd tengevolge van staatsrechtelijke en politieke overwegingen door wetten als uitvloeisel van het contrôlerecht van den Staat.

In zijn 2e en 3e deel gaat hij dit recht na in zijne eigenschappen en verschijningsvormen in tal van gemeenschappen: Communal-verbände (onze provinciën, gemeenten en waterschappen), Standesvereinigungen (advocaten, artsen, enz.), Interessenvereinigungen (o. a. gilden), gemeinnützige Verbände (kerk, universiteit, enz.).

---

1) Blijkens deze uitlating zou hier de rechtsgrond van den maatregel criterium zijn, en raakt Lehmann hier de eerste groep.

2) Ordnungsstrafen hebben volgens Dr. Lehmann dit met de gewone rechtsstraf gemeen, dat ook zij schending van de publieke rechtsorde bedreigen.

Als definitie geeft hij (pag. 239): „Das autonome Strafrecht ist der Komplex derjenigen statutarischen Normen eines organisirten öffentlich-rechtlichen Verbandes, [1]) welche an das Delict als Thatbestand die Strafe als Rechtsfolge knüpfen." Het zijn echter straffen, al geldt bij de toepassing niet het legaliteits- maar het opportuniteitsbeginsel, want ze zijn eene vergelding voor eene onrechtmatige daad of nalatigheid. Voornaamsten grond voor deze straf — zonder hiermede een oordeel uit te spreken over de theorieën van het crimineele strafrecht — acht hij de noodzakelijkheid om de opvolging der normen af te dwingen en om de gemeenschappelijke belangen beter te beschermen.

Voor mij onbegrijpelijk is in Dr. LEHMANN'S betoog eene zinsnede op pag. 250, waar hij zegt, dat de autonome Strafe, die hij op pag. 232 met den naam van disciplinaire straf wil betitelen (zie hierboven), ihrer Natur nach ist peinliche Strafe, d. h. ein zur Vergeltung für ein gefährliches Delikt verhängtes Uebel, und deshalb ihrem Wesen nach verschieden von der staatlichen Disziplinarstrafe und der Ordnungsstrafe.

Eene niet te rijmen tegenspraak blijft hier staan. Eén ding is echter zeker, dat Dr. LEHMANN het tuchtrecht over de ambtenaren niet bespreekt.

Aan het einde van mijne vrij uitvoerig geworden beschouwing over enkele der tallooze theorieën gekomen

1) Onder öffentlich-rechtlich verstaat hij iedere vereeniging, die in concreto door publiek recht zoodanig is geregeld, dat hare rechtsorde een deel van het publieke recht is, of wel elke vereeniging, waar de bevoegdheid om regelen te stellen niet alleen op eene overeenkomst steunt (p. 222).

zijnde, zou het mij niet verbazen van de lippen van een welwillend lezer het „quot capita, tot sententiae" te vernemen. Dit ware echter nog niet het ergste, als de theorieën op zichzelve duidelijk en consequent waren. Maar hieraan ontbreekt, zooals bij nauwkeurige lezing van de door mij voor het meerendeel eenvoudig gerelateerde schrijvers blijkt, nog al eens iets.

De tegenspraak bij dezen of genen te ontdekken, zou aanleiding kunnen zijn tot de opmerking, dat ik bij mijne verdeeling in groepen niet consequent ben geweest, omdat op grond van deze of die uitspraak de een of de ander beter in een andere groep ware ondergebracht. Ik heb dit wel gevoeld en ben niet dan na rijp beraad tot deze rangschikking overgegaan.

Mocht de door mij in de nu volgende hoofdstukken te wagen poging om ook eene zelfstandige opinie in deze materie te formuleeren, niet strekken tot vermeerdering der verwarring.

HOOFDSTUK II.

Het positieve Tuchtrecht in Nederland.

---

§ I. De Rechterlijke Macht.

Bij de behandeling in de Tweede Kamer van het wetsontwerp, later de wet tot wijziging van de wettelijke bepalingen omtrent de rechterlijke tucht van 4 Juli 1874 (Stbl. N°. 90), werd aanmerking gemaakt op het woord „tucht", [1]) dat men meende alleen op scholieren, matrozen, personeel van tuchthuizen te kunnen toepassen, maar niet op leden van de rechterlijke macht. Al blijkt uit deze ergernis een zeer te waardeeren piëteit voor de rechterlijke macht, toch berust zij op eene onjuiste opvatting van het woord tucht, zooals ik reeds in mijne inleiding gelegenheid had op te merken. [2]) In iederen kring van personen, die een gemeenschappelijken arbeid verrichten, eenzelfde doel beoogen, moet tucht heerschen; dat de overheid hiertoe de organen en de middelen aanwijst, in bepaalde gevallen, waar haar dat noodig voorkomt, kan geen verwondering

---

1) Hand. St. Gen. 1873/1874 Dl. II, p. 1480, 1485.

2) Vgl. A. A. de Pinto, Handleiding tot de wet op de R. O., 2e gedeelte, p. 66.

baren, en zeker niet, waar het hare ambtenaren betreft. Bij ons is dit tot nu toe veel te weinig geschied. Wat de rechterlijke ambtenaren aangaat, hebben we nu eene vrij uitvoerige regeling. Behalve in de boven reeds vermelde wet, omvattende de artikelen 11—14 van de Wet op de Rechterlijke Organisatie, vinden wij hieromtrent nog enkele voorschriften in Reglement I, artt. 10 en 74. [1])

De middelen die de Wet verleend heeft, om deze tucht te handhaven, zijn vier in getal, en wel: waarschuwing, schorsing, ontslag en ontzetting. De waarschuwing is een voorbeeld der z.g. „corrective" Disziplin; het ontslag en de ontzetting van de z.g. „reinigende" of „epurirende" Disziplin, terwijl de schorsing zoowel op het eene, als op het andere uitloopen kan.

Schorsing, ontslag en ontzetting worden uitgesproken door den Hoogen Raad, de waarschuwingen worden gedaan door de presidenten der arrondissements-rechtbanken aan

---

1) Art. 63 van het Wetboek Burg. Rechtsvordering is ingetrokken; het behelsde: „De griffiers, welke eene expeditie van een vonnis uitgeven, vóórdat hetzelve is geteekend, kunnen in hunne bediening geschorst of daarvan ontzet worden, behoudens de vervolging tot straf ter zake van valschheid, zoo daartoe gronden zijn". Deze laatste bijvoeging was vrijwel overbodig, daar nergens eene disciplinaire bestraffing de toepassing van de rechtsstraf op een strafbaar feit uitsluit. Thans wordt in art. 462 S.r. deze daad tot eene strafbare ambtsovertreding gestempeld en haar dus een speciaal karakter verleend. Disciplinair strafbaar, althans met schorsing of ontzetting, is zij niet meer. Hoewel dus 't feit van disciplinaire overtreding tot overtreding in den zin der strafwet is gepromoveerd, komt degeen, die het feit pleegt, er heel wat beter af; wederom een bewijs voor de stelling, dat de tuchtstraf geenszins eene lichte variëteit der gewone straf kan genoemd worden.

de leden van hun college, de griffiers en substituut-griffiers, de rechter-plaatsvervangers, de binnen het arrondissement gevestigde kantonrechters, hunne plaatsvervangers en griffiers.

De presidenten der hoven hebben gelijk recht ten aanzien van hun college, hun griffie-personeel en de presidenten der arrondissements-rechtbanken binnen 't ressort van het hof gelegen.

De president van den Hoogen Raad eveneens over de leden van ons hoogste rechtscollege, zijn griffier en substituten, alsmede jegens de presidenten der hoven. Ten slotte heeft de procureur-generaal bij den H. R. dit recht ten aanzien van de andere voor hun leven benoemde ambtenaren van het Openbaar Ministerie. Daar sinds de wijziging van 10 November 1875 (Stbl. N°. 204) de procureur-generaal bij den H. R. de eenige ambtenaar van het O. M. is, ad vitam benoemd, is de tuchtbevoegdheid van dezen feitelijk zonder object.

Hoe het met het middel van waarschuwing is gesteld ten opzichte van de niet ad vitam benoemde ambtenaren van het O. M. ligt in het duister. In de ongewijzigde wet kenden de artt. 72 en 108 dit recht toe aan de hoven en aan den H. R. ten opzichte van de ambtenaren van het O. M. resp. bij de arrondissements-rechtbanken en de provinciale hoven. Nu waren de eerstgenoemden toen reeds tot wederopzeggens toe aangesteld. Volgens Prof. Faure [1]) zijn deze bepalingen vervallen tengevolge van de strengere toepassing van het beginsel, dat het O. M., als orgaan der Regeering, alleen aan deze verantwoordelijk is. De rechter-

1) Ned. Burg. Procesrecht I p. 169.

lijke macht moest dus over deze ambtenaren zoo min mogelijk te zeggen hebben. Wat de ad vitam benoemden betreft, werd het doen van waarschuwingen opgedragen aan den procureur-generaal bij den H. R., maar voor de anderen werd dit eenvoudig in het midden gelaten.

Mr. M. de Pinto [1]) wijst op het dwaze van zoo'n halve regeling (door de wijzigingswet van 1875 nog erger geworden) en zou het meest rationeele vinden, dat naar analogie van de zittende magistratuur, eene soortgelijke regeling voor het O. M. ware getroffen, waardoor ten slotte de procureur-generaal bij den H. R. een oppertoezicht over het geheel zou gekregen hebben. Nu echter acht hij de ambtenaren van het O. M., met uitzondering van den procureur-generaal, aan den Minister van Justitie onderworpen.

Mr. A. A. de Pinto [2]) schijnt het ervoor te houden, dat het vanzelf spreekt, dat ieder meerdere een waarschuwingsrecht heeft tegen zijn hiërarchisch mindere. Alleen de „hoogstgeplaatsten" (i. e. van de tot wederopzeggens toe benoemden, i. c. de advocaten-generaal bij den H. R.) zouden direct aan den Minister van Justitie onderworpen zijn.

Van dit alles is echter in de wet niets te vinden, en al leggen de artt. 52 vlg. van Reglement I een bepaalden gehoorzaamheidsplicht op aan de ambtenaren van het O. M. jegens hunne meerderen, toch meen ik, dat hieruit nog niet een formeel recht van waarschuwing, gelijk dat in

---

1) Disciplinaire bestraffingen van Staatswege bedreigd. Leiden 1876.
2) Op. cit. p. 71.

art. 14 R. O. is geregeld, als tuchtmiddel kan worden afgeleid.

Wij staan hier voor een ongeregeld stuk disciplinair recht. Natuurlijk zal de Minister van Justitie, die de aanstelling doet en de ontzetting in handen heeft, eene feitelijke waarschuwing kunnen toedienen, maar eene regeling zooals Mr. M. de Pinto die wil, ware gewenscht. Het feit, dat hier in hoogste instantie aan een van de Regeering onafhankelijk persoon deze bevoegdheid zou gegeven worden, kan nooit een bezwaar zijn, daar zelfs ex. art. 13 [1]) 2de lid de vordering tot schorsing aan de prudentie van den procureur-generaal is overgelaten, en bovendien de Minister steeds de macht houdt tot ontzetting.

Thans echter het een en ander over die „waarschuwing". Wij hebben hierin zeker eerder de Duitsche „Verweis" dan de „Warnung" te zien, d. w. z. meer eene berisping dan eene bloote waarschuwing [2]). Dit tuchtmiddel kan hare toepassing vinden in de gevallen bij art. 11, 4°. bedoeld: overtreding van de bepalingen der wet, waarbij hun: *a.* het uitoefenen van eenig beroep wordt verboden; *b.* een vast en voortdurend verblijf wordt aangewezen; *c.* verboden wordt zich in eenig onderhoud of gesprek in te laten met partijen of hare advocaten of procureurs, of eenige bijzondere onderrichting, memorie of schriftuur, van hen aan te nemen, en *d.* de verplichting wordt opgelegd het geheim der raadkamer te bewaren; bovendien in geval van verwaarloozing van de waardigheid van hun ambt, hunne ambtsbezigheden of ambtsplichten.

1) Dit artikel geldt voor *alle* rechterlijke ambtenaren.

2) Vgl. Reglement III art. 11 3e lid.

Naast een viertal wel omschreven en min of meer gemakkelijk te constateeren feiten, wordt hier als reden voor tuchtiging genoemd: Het verwaarloozen van de waardigheid van hun ambt, hunne ambtsbezigheden of ambtsplichten. M. i. ligt hier eene onderscheiding tusschen de „fautes privées", die gevaar opleveren voor de waardigheid van het ambt, en de „fautes professionnelles", die zich hier splitsen in verwaarloozing van bezigheden en plichten. Het woord „ambtsplichten" is tijdens de beraadslagingen door de Regeering ingevoegd inplaats van de woorden „overtreding van het verbod om zich zonder verlof te verwijderen". [1]) Strict genomen vallen de 4 in art. 11, 4°. bedoelde overtredingen even goed onder schending, d. i. verwaarloozing van ambtsplichten, maar deze zijn nog eens afzonderlijk genoemd, omdat zij bij herhaling aanleiding tot ontzetting geven kunnen. De bevoegdheid aan de presidenten verleend is dus zeer uitgebreid, en strekt zich uit over het geheele leven van den rechterlijken ambtenaar. Al wat den president voorkomt nadeelig te zijn voor de positie en den werkkring van de rechterlijke macht, kan hem aanleiding zijn om zijne waarschuwende stem tegen dengene, die hiervan oorzaak was, te verheffen.

Den presidenten wordt „de bevoegdheid" gegeven; het staat dus aan hen te beoordeelen, of het noodig is. Grond tot ontzetting kunnen echter de feiten van art. 11, 4°. alleen dan opleveren, wanneer de overtreder reeds vooraf voor eene gelijke overtreding is gewaarschuwd. [2])

1) In Reglement I art. 10 heeft de Regeering dit toch weer als tuchtvergrijp opgenomen.

2) Het zou de vraag kunnen zijn, of het goed is den H. R. in deze

De bevoegdheid der presidenten strekt zich ook uit tot de rechters- en kantonrechters-plaatsvervangers.

Hoe wordt nu die waarschuwing gedaan?

De president kan dit ambtshalve d. w. z. op eigen initiatief doen, maar ook op vordering van het O. M. Het eerste is zeer rationeel, het tweede eischt eenige nadere beschouwing. In welke qualiteit treedt het O. M. hier op? Reeds in de wet op de R. O. van 1827 kwam deze zelfde bepaling voor. Noch toen, noch bij het wetsontwerp van 1861, noch bij de partieele wijziging van 1874, heb ik hieraan ook maar een enkel woord gewijd gevonden. Het schijnt dus zeer vanzelf sprekend te zijn. Waarschijnlijk is zij ontleend aan art. 6 van titel VIII van het Décret sur l'Organisation judiciaire du 16/24 août 1790, waarbij bepaald is: Le Commissaire du Roi en chaque Tribunal veillera au maintien de la discipline et à la régularité du service dans le tribunal.... Art. 4 R. O. noemt als de bijzondere taak van het O. M. 1°. de handhaving der wetten, 2°. de vervolging van alle strafbare feiten, 3°. het uitvoeren van alle strafvonnissen.

De Minister van Maanen gaf bij de behandeling van het wetsontwerp op de Regterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie op 10 April 1826 in de 2de Kamer [1]) deze omschrijving: „Het Openbaar Ministerie is (dus) niet een eigenlijk gezegde regterlijke autoriteit, maar de tolk, de zaakwaarnemer der Hooge Regeering, het is eene van het

---

gevallen te binden aan het inzicht van een president, die er b.v. niets geen bezwaar in ziet, dat één zijner rechters op een buitenverblijf zijne zomermaanden doorbrengt.

1) Hand. der St. Gen. 1826/1827, p. 364.

eigenlijk gezegde regterambt geheel afgescheiden magistratuur, verplicht om ten nutte der algemeene burgerlijke en maatschappelijke gemeenschap te zorgen, dat hare belangen en regten niet verachteren en daaromtrent niets verzuimd worde.

De officieren van het O. M. zijn niet officieren van *de wet*, of van *de natie*, maar van *den Koning*".

M. i. hebben wij dan ook hier te doen met een jus sui generis, [1]) dat aan het O. M. wordt toegekend om „als zaakwaarnemer der Hooge Regeering" toe te zien, dat de rechterlijke macht het haar door die Hooge Regeering opgedragen gewichtig ambt, niet verwaarloost. [2]) Zeer zeker is hierin eene beperking te zien van de onafhankelijkheid der rechterlijke macht, al is het waar, dat ten slotte toch slechts de president het tuchtmiddel te hanteeren heeft. Het is dan ook slechts een zedelijke invloed, dien het O. M. hier uitoefent. [3]) Het feit, dat art. 4 R. O. spreekt van „*bijzonderlijk* belast met enz.", is een bewijs, dat deze bepaling enuntiatief is op te vatten. Een ander voorbeeld van dit recht meen ik te vinden in de artt. 15, 22, 31 en 60 van Regl. I, waar ook aan het O. M. een onmiskenbaar recht van toezicht wordt opgedragen.

De leden der rechterlijke macht, die voor eene waarschuwing in aanmerking komen, moeten blijkens het eerste lid van art. 14 „in de gelegenheid gesteld worden om te worden gehoord".

---

1) Prof. Faure brengt het onder handhaving der wetten (op. cit. p. 166).

2) Vgl. het toezicht van den Officier van Justitie op de notarissen.

3) Vgl. Faure, ibidem.

Dit is de eenige regel, dle omtrent de waarschuwing gegeven is. De persoon moet in de gelegenheid gesteld worden zich te verontschuldigen. Overigens is de president volkomen vrij in de wijze, waarop hij de waarschuwing wil toepassen: mondeling of schriftelijk, ten zijnen huize of op zijn bureau.

Waarborg tegen ongemotiveerde berisping vinden wij niet in de wet, tenzij men als zoodanig wil beschouwen het toezicht, dat de president van het naast hoogere college over de onder hem ressorteerende presidenten uitoefent.

Na de behandeling van het meest milde tuchtmiddel, wensch ik nu een oogenblik stil te staan bij de *schorsing* (art. 13). Hier wordt de vrijheid, die we bij de waarschuwing in zoo ruime mate aantroffen, al meer aan banden gelegd: 1°. is alleen de H. R. tot toepassing van dit middel competent; 2°. kan het alleen op vordering van den procureur-generaal, 3°. is het alleen toepasselijk in bepaalde omschreven gevallen, in sommige van deze zelfs imperatief.

„Elk lid van de rechterlijke macht," is hieraan onderworpen. Blijkens de Memorie van Toelichting hebben wij aan dezen term een zeer uitgebreide interpretatie te geven, ook het O. M. valt hieronder. Zoowel de ad vitam benoemden als zij, die voor een bepaalden termijn of tot wederopzeggens toe met eene rechterlijke functie zijn belast, kunnen door den H. R. geschorst worden.

Er is niets geen bezwaar tegen, dat, al berust het recht tot afzetting, zooals wij bij de bespreking van het middel der ontzetting zullen zien, bij eene andere autoriteit, de ambtenaren, die tot wederopzeggens toe zijn benoemd, door den H. R. worden geschorst in hunne bediening. Onaf-

hankelijk van hetgeen de Minister van Justitie over een persoon, die hetzij onwaardig, hetzij ongeschikt blijkt te zijn, beschikken zal, moet het den Hoogen Raad mogelijk zijn, een dergelijk rechterlijk ambtenaar voorloopig te schorsen.

Dit zal kunnen voorkomen, zoówel bij de ambtenaren van het O. M., als bij het personeel der griffie, die allen tot wederopzeggens toe benoemd worden. Toch is het, wat het O. M. betreft, wel eenigszins eene beperking van het beginsel, dat het als orgaan der Regeering alleen aan deze verantwoordelijk is, een beginsel, dat bij de wijziging van 1874 zoo op den voorgrond trad.

Dat het middel noodig is ten aanzien van hen, die voor een bepaalden termijn zijn benoemd (de kantonrechter-plaatsvervangers), spreekt vanzelf.

Alleen het hoogste rechtscollege op vordering van den procureur-generaal, den eenigen voor het leven benoemden ambtenaar van het O. M., past dit middel toe. In de meeste gevallen is schorsing door de wet imperatief geeischt. Deze gevallen onderscheiden zich in 2 groepen: *a.* gevallen van onwaardigheid, *b.* gevallen van ongeschiktheid. De gevolgen van ongeschiktheid worden hier volkomen gelijk behandeld met die van onwaardigheid. Aan het begrip tucht wordt hierdoor een wel wat te uitgebreide beteekenis gegeven. Bij het ontslag kom ik hierop terug.

De machtiging tot opneming in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, of bij gebrek daaraan in een huis van bewaring zal toch zeker wel meestentijds volkomen buiten den betrokken persoon omgaan, maar met den goeden gang van zaken in de rechterlijke wereld gaat het niet aan, een

dergelijk onbekwaam persoon gewoon in functie te laten. Hij wordt geschorst, tot hij eventueel weer in staat zal zijn zijn ambt te bekleeden.

In andere gevallen is onwaardigheid reden tot schorsing: bevel tot gevangenneming of gevangenhouding.

Hij, die het met zijne schulden zoover heeft laten komen, dat lijfsdwang op hem is ten uitvoer gelegd, kan moeielijk in functie blijven. Van het „in de gelegenheid stellen om gehoord te worden" is geen sprake, daar hier het tuchtmiddel afhankelijk wordt gesteld van een schriftelijk geconstateerd feit, hetzij een vonnis der raadkamer, (art. 85. S.v.) hetzij eene machtiging van kantonrechter of president der arrondissements-rechtbank (Krankzinnigenwet art. 12 vlg.), hetzij een vonnis van den burgerlijken rechter (art. 589 R.v.).

Thans is er nog een geval, waarin de schorsing facultatief gesteld is, n.l. wanneer tegen een lid der rechterlijke macht rechtsingang is verleend, echter zonder bevel tot gevangenneming of gevangenhouding. De betrokken persoon blijft op vrije voeten, hij wordt waarschijnlijk vervolgd voor een minder ernstig feit, dat misschien ten slotte wel een misdrijf blijkt te zijn, waarvoor hem slechts een geldboete wordt opgelegd, of waarvan hij wordt vrijgesproken. Hier heeft de wet het dus aan de prudentie van den procureur-generaal willen overlaten, om te beoordeelen, of de waardigheid van het ambt schorsing eischt. Ik zeg aan de prudentie van den procureur-generaal, omdat ook in dit geval alleen van hem de vordering uit kan gaan.

Verkeert de procureur-generaal in een der in dit artikel bedoelde omstandigheden, dan wordt door den Koning een

der Advocaten-Generaal aangewezen om de vordering tot schorsing bij den H. R. aanhangig te maken.

De schorsing kan na het wegvallen van de reden, die er voor bestond, opgeheven worden, in de eerste plaats op vordering van den procureur-generaal, maar de opheffing kan ook door den geschorsten ambtenaar gevraagd worden. Wel moet ook dan de procureur-generaal worden gehoord, maar zoodoende is het toch niet geheel in zijne macht gelaten, en kan de geschorste zich direct tot den H. R. wenden.

Tijdens de schorsing loopt de bezoldiging door; het is dus een schorsing in de uitoefening van de rechterlijke functie, niet in die functie zelve. 1)

Thans resten ons nog de twee middelen van „epurirende" tucht: de ontzetting (art. 11) en het ontslag (art. 12). Het eerste middel is facultatief, het tweede middel imperatief voorgeschreven.

Eerst dan de ontzetting. Vóór 1874 had men hierbij gevallen, dat zij imperatief was voorgeschreven, maar dan werd zij toegepast niet als tuchtmiddel maar als een bijkomende straf, en moest in het veroordeelend arrest worden uitgedrukt; het geschiedde n.l. bij veroordeeling tot eene lijf- of onteerende straf. Bij correctioneele gevangenisstraf was ontzetting reeds toen als een tuchtmiddel beschouwd, dat al of niet toegepast kon worden, en evenzoo bij wangedrag, onzedelijkheid of merkelijke achteloosheid.

In 1874 luidde de redactie van het 1e geval, waarin ontzetting mogelijk was: „wanneer zij tot gevangenis of

1) In 't Kanonieke recht kende men ook deze schorsing: Suspensio ab officio, non simul a beneficio. Carpsovius (Jurispr. Consist. III. 113. 4 en 5) acht dit onjuist. Zie N. Archiv. des Crim. rechts XIII p. 54.

zwaardere straf veroordeeld zijn", en hier was bijgevoegd „uitgezonderd wordt echter de gevangenisstraf die geldboete vervangt en die wegens overtreding van politie is opgelegd". In 1884 (Invoeringswet) is dit aldus gewijzigd: 1°. „wanneer zij wegens misdrijf tot gevangenisstraf of hechtenis zijn veroordeeld".

Geldboete en subsidiaire hechtenis geven dus geen reden tot ontzetting.

In de tweede plaats kan 1° faillissement, 2° gijzeling voor schulden, 3° wangedrag, of onzedelijkheid, of voortdurende achteloosheid in de waarneming van zijn ambt aanleiding geven tot ontzetting. In dit laatste geval zullen zeker reeds één of meer waarschuwingen zijn gegeven. De wet eischt dit hier echter niet, wel in de gevallen die sub 4°. genoemd zijn. Hier moet, wegens gelijke overtreding, reeds eene waarschuwing zijn voorafgegaan.

Dit heeft plaats wegens overtreding van de bepalingen der Wet, waarbij hun: *a*. het uitoefenen van eenig beroep wordt verboden, *b*. een vast en voortdurend verblijf wordt aangewezen, *c*. verstandhouding met partijen of hunne vertegenwoordigers wordt verboden, *d*. de verplichting wordt opgelegd het geheim der raadkamer te bewaren.

Vinden wij in de nummers 1, 2 en 4 eene opsomming van welomschreven, meestal gemakkelijk te constateeren feiten, in 3°. komt te voorschijn eene eigenaardigheid van het disciplinaire recht, dat hoe men ook opsomt, toch altijd behoefte heeft aan eene bepaling, die het mogelijk maakt om al wat in strijd met het belang van den in tucht te houden kring geschiedt, tegen te gaan: wangedrag of onzedelijkheid (fautes privées) of bij gebleken voortdurende

achteloosheid in de waarneming van hun ambt (fautes professionnelles). 't Zal wel niet te ontkennen zijn, dat hier weer een enorme vrijheid voor appreciatie is gelaten, die ook noodig is en een integreerend bestanddeel van alle discipline.

Aan dit tuchtmiddel zijn onderworpen alle rechterlijke ambtenaren, die voor hun leven of voor een bepaalden tijd zijn benoemd. De ambtenaren van het O. M. en het personeel der griffie vallen hier dus buiten; deze worden door den Minister ontzet, en missen dus de waarborgen, die de wet aan de anderen geeft. De voor deze vastgestelde procedure is aldus: de procureur-generaal alleen kan de ontzetting vorderen; minstens 14 dagen van te voren roept hij den betrokken persoon op, om te worden gehoord. Het is een soort van dagvaarding, bij gesloten brief, die de redenen der vordering behelzen moet, en die bij deurwaarders-exploit bezorgd wordt.

De wetgever heeft er zeker op gerekend, dat de procureur-generaal slechts bij volkomen zekerheid van zijne zaak tot een dergelijken maatregel zal overgaan; anders is die bezorging door een deurwaarder ten huize van den betrokken ambtenaar wel wat gevaarlijk voor 's mans prestige. Evenzoo wijst hier op, dat na een onderzoek in raadkamer, waarbij à charge en à décharge getuigen gehoord mogen worden, de uitspraak in het openbaar geschiedt. Immers, indien de bedenking, die de procureur-generaal tegen den één of anderen ambtenaar had, blijkt ongegrond te zijn, en hij door den H. R. van allen blaam gezuiverd wordt, zal toch zoo'n tuchtprocedure voor zijn goeden naam groot gevaar opleveren. Men zal ook hier van een vrijspraak „ten zijnen laste" kunnen spreken.

M. i. ware toezending bij aangeteekenden brief, en alleen een uitspraak in het openbaar bij ontzetting, [1]) voldoende.

Juist omdat het hier geen straf, maar eene tuchtzaak [2]) geldt, is de constateering in rechte niet zoo noodig. In de eerste plaats wordt in dit geval de rechterlijke macht zelve, indirect pas de maatschappij beschermd. En verder heeft die dagvaarding alleen ten doel den ambtenaar in de gelegenheid te stellen gehoord te worden; hij zal dus weinig reden hebben om de ontvangst van den brief te ontkennen.

Meer gewicht aan dien brief toe te kennen ware onjuist. De H. R. oordeelt op de vordering van den procureur-generaal, maar heeft deze niet te toetsen aan den brief, die aan den betrokken persoon toegezonden wordt.

Er is geen sprake van rechtspreken of eene dagvaarding. Nooit zal de H. R. de ontzetting kunnen weigeren, op grond van eene ontkentenis van den beschuldigde, dat hij den brief ontvangen heeft, of wanneer hij niet verschijnt. Het komt mij voor, dat men ook hier nog gedacht heeft aan de oude regeling, waarin de ontzetting soms eene bijkomende rechtsstraf was. Door deze bevoegdheid echter van den strafrechter aan den tuchtrechter over te dragen, is het karakter dusdanig gewijzigd, dat men ook van de oude vormen afstand moet doen.

Mocht de procureur-generaal in een van de gevallen verkeeren, bij dit artikel bedoeld, dan is het wéér één der advocaten-generaal, door den Koning als in art. 13 aan te wijzen, die de ontzetting vorderen moet.

---

1) Dit is dan ook in het Verslag der 2e Kamer voorgesteld, maar niet nader in de openbare zitting besproken.

2) eene domestica castigatio, zooals Mr. M. de Pinto zegt.

Thans rest nog art. 12 ter bespreking. Is een dergelijk voorschrift, zooals we dat ook elders (b.v. voor de notarissen) aantreffen nu werkelijk onder tucht te brengen, ja dan neen? Het R. B. G.[1]) spreekt in deze bij het 1e lid genoemde gevallen van „Zwangsweise Versetzung in den Ruhestand" en behandelt het afzonderlijk. In de 2e Kamer evenwel bij de behandeling van het ontwerp tot wijziging der rechterlijke tucht rekende de heer Godefroi „in dit artikel hoofdzakelijk het belang van het geheele wetsontwerp gelegen."

Het begrip tucht sluit voor ons gevoel een ontslag wegens ouderdom of lichaamsziekte buiten, maar te ontkennen is het niet, dat er ook gevallen voorzien zijn bij art. 12, die qualitatief geen verschil vertoonen met de in art. 11 genoemde feiten. Onder de in art. 12 genoemde curateele moet volgens den Minister ook die wegens verkwisting gerekend worden, en dit sluit toch zeker voor den rechterlijken ambtenaar reeds een wangedrag in, dat bij art. 11 facultatief met ontzetting wordt bedreigd, terwijl het ontslag steeds imperatief is voorgeschreven. In 3°. wordt genoemd de aanvaarding van een ambt of betrekking onvereenigbaar met het lidmaatschap der rechterlijke macht. Hier is toch ook sprake van de overtreding van een uitdrukkelijk, wettelijk verbod (artt. 8 en 9) en ook dit geval zou zeer goed in art. 11 gepast hebben. 't Verschil is alleen, dat ook hier geen vrijheid gelaten is, doch ontslag moet verleend worden.

De eenige moeilijkheid, blijft dus in het in 1°. genoemde en in de curateele om andere redenen dan verkwisting.

Toegegeven, dat het niet aangaat deze gevallen onder

1) Reichs Beamten Gesetz 1873 § 61.

het taalkundig begrip van tucht te brengen, zoo zien wij hier toch eene algeheele gelijkstelling van lichamelijke en geestelijke ongeschiktheid met die ongeschiktheid, waarin een moreel element blijkt te zitten. 1)

Beide worden beheerscht door één motief, uitzuivering van ongeschikte elementen uit den kring.

Bij lichamelijke en geestelijke ongeschiktheid moet niet vergeten worden, dat toch in de meeste gevallen de betrokken persoon zelf zijn ontslag had moeten vragen, en dat slechts als dit achterwege blijft, de Hooge Raad tusschen beide treedt.

Bij eene algemeene wet regelende de rechtspositie van ambtenaren zou eene scheiding als in het R. B. G. wordt aangetroffen, wenschelijk en noodzakelijk zijn. Bij die „Zwangweise Versetzung in den Ruhestand" komt dan ook de pensioneering te pas (§ 63 vlg.), gelijk wij dat in onze gebrekkige bepalingen ook vinden. Het laatste lid toch van art. 12 bevat een bijzonder voorschrift voor de ex art. 12 1°. ontslagen ambtenaren in betrekking tot hun pensioen.

In alle gevallen van art. 12 is ontslag, naar wij zagen, imperatief gelast. Stelt dus de Procureur-Generaal de vordering in, dan zal alleen door den H. R. onderzocht moeten worden, of het gestelde feit aanwezig is. Zoo ja, dan volgt ontslag, zoo neen, dan wordt de vordering ontzegd. Dezelfde waarborgen als in art. 11 zijn hier voorgeschreven. Evenmin als elders worden eenige verdere vormen voor de vordering van het O. M. of des H. R.'s beslissing aangegeven. Ook hier

1) Vlg. Mr. A. A. de Pinto onderscheidt deze wet tusschen ontzetting als gevolg van onwettige en onzedelijke handelingen, en ontslag om andere redenen.

onderzoek in raadkamer, getuigenverhoor, uitspraak in het openbaar.

In den aanvang dezer paragraaf merkte ik reeds op, dat ook buiten de speciale tuchtbepalingen, die bij de wet van 1874 zijn vastgesteld, in de Reglementen, vastgesteld ex art. 19 R. O., speciaal in Reglement I, hier en daar nog eenige voorschriften van gelijken aard zijn te vinden.

Allereerst geeft art. 10 Reglement I eene uitbreiding zoowel aan art. 11 als aan art. 14 R. O., door afwezigheid van meer dan acht dagen zonder het vereischte verlof te beschouwen als aanleiding kunnende geven tot eene waarschuwing, ja zelfs tot ontzetting. Het is als het ware eene sanctie op art. 6 van hetzelfde Reglement.

Wij hebben hier dus een tuchtvoorschrift in een Kon. Besluit, wat met een strafvoorschrift niet wettig zou kunnen, tenzij dan krachtens de wet, [1]) waarvan hier geen sprake is.

Hetzelfde is het geval met art. 74 van dit Reglement, dat buiten en behalve de eventuëele vervolging tot straf, facultatief ontzetting bedreigt tegen den griffier of substituut-griffier, die meer ontvangt, dan hem bij de wetten en reglementen is toegekend.

---

1) Art. 56 G. W.

§ 2. Advocaten en Procureurs; Deurwaarders en andere rechtsbedienden.

Wijdde ik in de vorige paragraaf reeds een enkel woord aan nummer I van de IV reglementen van Openbaar Bestuur ter voldoening aan art. 19 der wet R. O. vastgesteld, thans zal ik mij bezig te houden hebben met III en IV, [1]) betreffende resp. de orde en discipline voor de Advocaten en Procureurs en de organisatie en den dienst der Deurwaarders en andere rechtsbedienden.

In de eerste plaats dan Reglement III; dit valt echter ook weer in twee stukken: de eerste afdeeling over de advocaten, de tweede over de procureurs handelende. Tegenwoordig, nu de functiën van advocaat en procureur meest in één persoon vereenigd voorkomen, maakt eene afzonderlijke regeling voor die twee betrekkingen een eenigszins zonderlingen indruk, maar deze verdwijnt terstond, als men bedenkt, dat deze reglementen, hoewel gewijzigd sinds dien, dateeren uit een tijd, toen er nog wel degelijk verschil werd gemaakt, toen de procureur een door den Koning aangesteld ambtenaar was, maar de advocaat „een vrij en edel beroep" uitoefende. [2])

Zoowel de eerste als de tweede afdeeling bevat verscheiden bepalingen, die hier buiten bespreking kunnen blijven, al

---

1) Volledigheidshalve herinner ik eraan, dat Reglement II de titulatuur en het costuum betreft der Rechterlijke Ambtenaren, Advocaten, Procureurs en Deurwaarders.

2) Het is dan ook eigenlijk onjuist de advocaten onder de Ambtenaren te behandelen. Toch passen zij 't beste in dit kader, vandaar de behandeling hier.

hebben zij alle betrekking op de huishouding, die juist door de hier gegeven voorschriften in tucht gehouden worden moet.

Advocaten.

Den advocaten is een eigen college gelaten ter handhaving van de orde en de tucht, om te zorgen voor „de eer van den stand der Advocaten" (artt. 9 en 11), al wijzen de artikelen 3 en 6 op een tuchtrecht van de rechterlijke macht qua talis in bepaalde gevallen. Zijn er echter 14 of minder advocaten in een arrondissement, dan zou een college van 6 wel wat grootscheeps zijn; in dat geval is het toezicht opgedragen aan het Hof of aan de arrondissements-rechtbank (art. 10). Dit onderscheid staat in verband met de bepaling, dat men zich als advocaat laat inschrijven bij het hoogst aanwezige College in eene gemeente (art. 4 2e lid).

Bovendien heeft ex art. 20 de president van het college, waarvoor de advocaat zich oneerbiedig gedraagt, of zich vergeet in onbetamelijke uitdrukkingen jegens de wet, den rechter, of ten aanzien van het openbaar gezag, of zich met blijkbaar doel van beleediging onbetamelijk uitlaat jegens partijen of getuigen, de bevoegdheid om hem te waarschuwen of te berispen. Ook kan de president hem aan het college voordragen tot dadelijke schorsing voor een tijd in de uitoefening van zijn beroep voor de rechterlijke colleges. Dit is, gelijk art. 20 ook zegt, een speciaal tuchtrecht naast het recht, dat den president is toegekend bij art. 151 Strafv. ter handhaving van de orde ter terechtzitting.

De bovenbedoelde Raad van Toezicht en Discipline wordt gekozen door de algemeene vergadering van de in het

arrondissement ingeschreven advocaten (art. 9).[1] Lid en voorzitter van dezen Raad is de Deken, wiens benoeming het eerst plaats heeft. Ieder jaar treden twee leden volgens rooster af, doch zijn herkiesbaar. Van de inschrijving of doorschrapping van een advocaat geeft de Griffier van het betrokken college kennis aan den deken der orde, (art. 6, 3e lid). Door deze kennisgeving wordt dus om zoo te zeggen de advocaat gebracht onder het Toezicht van den Raad.

Dit strekt zich echter heel wat minder ver uit dan b.v. bij de leden der rechterlijke macht. Van eene tuchtiging wegens fautes privées schijnt hier geen sprake te zijn, de Raad „houdt toezicht over de handelingen der Advocaten *als zoodanig*". Hij weert en beteugelt de inbreuken en misslagen (sc. als advocaat) gepleegd, en kan nu naar gelang der omstandigheden verschillende tuchtmiddelen toepassen (art. 11). Wij vinden hier slechts „corrective", n.l. enkele waarschuwing, berisping en schorsing. De *schorsing* is hier, in afwijking van hetgeen wij zagen bij de rechterlijke macht, zuiver correctief. Daar kan zij overgaan in ontzetting. Wordt b.v. een rechterlijk ambtenaar krachtens bevelschrift gevangen genomen, dan wordt hij terstond geschorst (art. 13 R. O.); volgt hierop echter veroordeeling tot gevangenisstraf of hechtenis wegens misdrijf, dan kan ontzetting volgen. Zoo kan ook op de schorsing tengevolge van opneming in een krankzinnigengesticht ontslag volgen wegens gebleken ongeschiktheid tengevolge van zielsziekte.

Zij is dan slechts een voorloopige maatregel. Van iets

1) Vroeger (vóór 1879) geschiedde dit op voordracht van de orde door het rechterlijk college.

dergelijks is in deze materie geen sprake, daar de tuchtstraf van schorsing alleen wordt toegepast wegens eene handeling als advocaat. Is hij eenmaal geschorst in de uitoefening van zijn practijk, dan zijn dergelijke handelingen vanzelf. uitgesloten, en van eene verzwaring tot ontzetting is geen kwestie. Deze schorsing duurt ten hoogste een jaar; wordt iemand voor de derde maal geschorst, dan heeft de doorhaling van zijn naam op de lijst ter Griffie plaats (art. 12). Doch hierover straks.

Eerst nog een enkel woord over de beide andere middelen: *enkele waarschuwing* en *berisping*. Zij zullen toegepast worden in de volgorde in het Reglement gevolgd en zijn te vergelijken met de in art. 74 van het R. B. G. genoemde: Warnung en Verweis. Een bepaalden vorm aan te geven, waardoor beide middelen zich scherp onderscheiden, is natuurlijk niet wel mogelijk; de eerste zal echter een minder ernstig karakter dragen, meer eene preventieve werking beoogen.

Al geeft het Reglement aan den Raad van Discipline geene macht om een daad van „epurirende Disziplinargewalt" te verrichten, toch is er mogelijkheid om hem, die reeds tweemaal werd geschorst, en er nu weer toe veroordeeld is, uit de orde te bannen. Dit geschiedt door schrapping van de lijst ter griffie, op aangifte van den Raad. Deze doorhaling geschiedt door den griffier. Of het rechterlijk college, bij wien de betrokken persoon den eed aflegde, hierin gekend moet worden, vermeldt het Reglement niet. Uit art. 6, waar van doorhaling gesproken wordt op verzoek of op requisitoir van het O. M. wegens het verkrijgen van eene betrekking met het beroep van

advocaat onvereenigbaar, of het niet doen viseeren der acte van beëediging, schijnt eene ontkennende beslissing te volgen.

Deze doorhaling geschiedt voor goed, en bij geen rechterlijk college zal hernieuwde inschrijving meer mogelijk zijn, gelijk uit art. 1 blijkt. Mr. N. F. van Nooten [1]) acht dan ook kennisgeving aan de overige colleges noodzakelijk.

Schorsing en doorhaling werken alleen voorzoover de advocaat naar buiten optreedt. Dat hij binnenshuis adviezen blijft geven, kan hem evenmin als iemand anders belet worden, maar „de eer van den stand der advocaten" is bewaard. Zelfs zal hij als gemachtigde voor een kantongerecht kunnen optreden.

Na een kort overzicht der tuchtmiddelen willen we thans nagaan, hoe deze worden toegepast.

De Deken kan òf op eigen initiatief, òf op schriftelijk verzoek van 3 leden eene vergadering van den Raad van Toezicht bijeenroepen. Bovendien mag een huishoudelijk reglement voor de vergaderingen gemaakt worden door de orde, waarin b.v. eene maandelijksche vergadering van den Raad wordt voorgeschreven (art. 19).

Klachten over handelingen van advocaten zullen zoowel door collega's als door particulieren, b.v. cliënten, kunnen worden ingediend. Dat de Raad hieraan gevolg geven moet, is niet bepaald. Aan zijne prudentie is „de zorg voor de eer van den stand der Advocaten" overgelaten.

Maar geeft hij gevolg, dan is hij verplicht den betrokken persoon te hooren, althans dezen behoorlijk op te roepen.

---

1) Het Regl. van Orde en Discipline voor de Advocaten en Procureurs, toegelicht door Mr. N. F. van Nooten (Utrecht 1880) p. 85.

De vorm is hier niet voorgeschreven. Over het hooren van getuigen, dat in art. 11 R. O. facultatief is gesteld, wordt hier gezwegen, evenzoo over de wijze, waarop het oordeel zal geveld worden. Alleen heeft bij staking van stemmen de Deken eene beslissende stem (art. 19, 4e lid). Besluit de Raad tot waarschuwing of berisping, dan is de Deken de aangewezen persoon om deze toe te dienen, en wel in tegenwoordigheid van den Raad van Toezicht. Waar echter het laatste lid van art. 11 voor 't geval, dat er geen Raad van Toezicht is, het onderzoek en de oplegging of uitspraak der straf in raadkamer voorschrijft, mag hieruit zeker wel, als zijnde meer in overeenstemming met het doel der tucht-oefening, geheime behandeling, en geen publicatie als eisch gesteld worden. Zoo'n zaak behoort inter parietes te blijven. 1) Bij schorsing zal dit niet volledig kunnen geschieden, daar hiervan aan de rechterlijke colleges kennis zal moeten gegeven worden, doch bij waarschuwing of berisping zeker wel. De schorsing neemt eene eigenaardige plaats in; de geschorste kan namelijk zich beklagen bij het Hof; is hij echter ingeschreven bij den H. R., dan bij dit college. Beklag bij de arrondissements-rechtbank komt dus niet te pas. Al zegt het Reglement het niet, zoo ligt het toch voor de hand, dat op het beklag de schorsing òf gehandhaafd òf opgeheven, maar ook bekort 2) kan worden.

In de gevallen, waarin Hof of rechtbank de plaats van

---

1) Vgl. de opmerking naar aanleiding van art. 11 l.l. R. O. in de § over de rechterlijke ambtenaren, p. 621.

2) Bij het stilzwijgen van het Reglement komt het niet wenschelijk voor ook de bevoegdheid tot verlenging aan te nemen, vooral als wij letten op de regeling in strafzaken.

een Raad van Toezicht inneemt, gelden ongeveer dezelfde bepalingen. De burgerlijke kamer is hier aangewezen als tuchtraad, en deze onderzoekt, beslist en spreekt de tuchtiging uit in raadkamer (art. 11). Ook hier zal de president de waarschuwing of de berisping toedienen.

Het verschil met art. 20 is, dat daar de president op eigen gezag waarschuwt of berispt, doch dat hier de waarschuwing of berisping plaats heeft krachtens den wil van het geheele college.

Wat de oproeping van den betrokken persoon betreft om gehoord te worden, Mr. van Nooten (pag. 83) teekent hierbij aan, dat deze òf bij brief, inhoudende het requisitoir van het O. M., òf door den president en den griffier onderteekend, zal moeten plaats hebben. M. i. is hier niet de minste reden het O. M. ten tapijte te voeren. Ten eerste wordt er in de betreffende artikelen met geen woord van gesproken en ten tweede, waar het Hof of de rechtbank om utiliteitsredenen de taak van een disciplinair college overneemt, met het doel „om voor de eer van den stand der advocaten" te zorgen, daar is er geen oorzaak, waarom Hof of rechtbank hier van de vordering van het O. M. afhankelijk zouden gesteld worden.

Bij de doorhaling ex artt. 3, 3e lid, en 6 is het eene geheel andere zaak, daar hier bepaalde voorschriften van dit reglement (art. 3, 1e en 2e lid) of wettelijke bepalingen worden geschonden, en de griffier hier als zoodanig handelen moet. Bij de gevallen van art. 3 moet eene aanmaning voorafgaan.

Gelijk ik reeds in den aanvang dezer paragraaf opmerkte, zijn dit enkele bevoegdheden tot tuchtoefening, die de

rechterlijke macht qua talis heeft, op dezelfde wijze als over de procureurs (zie hier onder).

Was bij de beslissing van den Raad van Toezicht alleen sprake van beklag, als zij eene schorsing inhield, hier kan over iedere beslissing, die de rechtbank of het Hof als tuchtcollege neemt, beklag gedaan worden bij het Hof resp. den H. R. Deze bepaling zal ook toegepast moeten worden voor het geval, dat een advocaat ex art. 20 geschorst wordt, niet als hij door den President is gewaarschuwd of berispt. Van een beklag hierover spreekt het Reglement niet.

Eene bijzondere taak, die dit Reglement nog aan den Raad van Discipline opdraagt, is het maken van een voordracht van twee bij eene vacature in het Bureau van Consultatie, waaruit door H. R., Hof of rechtbank gekozen wordt (art. 13).

't Is weer een bewijs hoe nauw de huishouding en de tucht in eenen bepaalden kring samenhangen.

Procureurs.

Sinds 1879 is „ieder Doctor in de regten of in de regtswetenschap" bevoegd zich als procureur te doen inschrijven; vóór dien tijd werden zij door den Koning in beperkt aantal bij een rechtscollege benoemd, en waren dus ambtenaren.

De invloed van deze oude regeling doet zich nog in allerlei opzicht gelden. Zoo kan de procureur slechts bij de rechtscolleges in ééne Gemeente toegelaten worden, de advocaat door het heele land. Evenals den leden der rechterlijke macht is zijne woonplaats hem aangewezen in die gemeente of binnen 1 K.M. daarbuiten, behoudens uitzondering om bijzondere redenen (art. 23).

Zoo zijn de procureurs ook nog onderworpen aan het toezicht en de discipline van het rechtscollege, waarvoor zij fungeeren; wanneer er in één gemeente meerdere zijn, dan van het hoogste, dat, waarvoor zij beëedigd zijn.

Naarmate der misslagen, verzuimen of inbreuken door hen begaan, kunnen op hen toegepast worden evenals op de advocaten, waarschuwing, berisping en schorsing, maar bovendien nog ontzetting uit hun beroep. Hier is dus expressis verbis de ontzetting als tuchtmiddel gesteld. In het systeem van het gewijzigde Reglement had eene soortgelijke regeling als voor de advocaten beter gepast. Het procureurs-ambt is even goed inbeginsel een vrij beroep als dat van advocaat; van niemand behoeven zij eene aanstelling, het zijn geen ambtenaren meer, dus feitelijk kan ook geene ontzetting plaats hebben, maar wel kan hun door schrapping van de lijst der procureurs de uitoefening van hunne betrekking onmogelijk worden gemaakt. [1] [2]

---

1) Cf. Faure III p. 226.

2) In een adres van de Amsterdamsche balie aan den Minister van Justitie (W. 5920) wordt er o.a. op gewezen, hoe, nu de meeste advocaten ook procureur zijn, 't wenschelijk ware ook de procureurs onder den Raad van Toezicht te brengen.

„De wet smolt de beide betrekkingen inéén. Hierdoor is het, waar misdraging plaats vindt, te nauwernood te bepalen, of deze den advocaat, dan wel den procureur is ten laste te leggen. Het daaruit telkens dreigend conflict behoort te worden onmogelijk gemaakt.

Geschiedt dit op de boven aangegeven wijze, dan zal ook het verschil in op te leggen straf zijn uitgewischt, een verschil hetwelk thans reeds te Amsterdam er toe aanleiding gaf, dat een lid der Orde in zijne betrekking als advocaat werd geschorst, en ongestoord zijne werkzaamheden als procureur voortzette, terwijl bij een volgende gelegenheid van de zijde van het betrokken rechtscollege, ontzetting

De toepassing dezer middelen heeft op dezelfde wijze plaats als voor de advocaten in de kleine balies is voorgeschreven: Verhoor of behoorlijke oproeping van den betrokken persoon, onderzoek, strafoplegging en uitspraak in raadkamer door de civiele kamer.

Beklag hebben de procureurs respectievelijk bij Hof en H. R. Alleen bij bestraffing door den H. R. is beklag uitgesloten.

Art. 29 verbiedt den procureurs, daartoe volgens dit Reglement geroepen of aangewezen, dienst te weigeren. Daar dit laatste zeker een „inbreuk" moet geacht worden, zal hierop, naar omstandigheden, eene waarschuwing, berisping of schorsing, ja zelfs ontzetting kunnen volgen. Hun wordt niet, zooals den advocaten, vergund redenen aan te voeren voor hunne weigering, waarop dan de goedkeuring van den president van het rechtscollege kan verkregen worden (art. 18).

Buiten het Reglement vinden wij betreffende de procureurs nog een tweetal bepalingen, een tuchtvoorschrift bevattende, in het Wetboek van Burg. Rechtsvordering. Het zijn de artt. 96 en 271.

Art. 96. Als een procureur of een deurwaarder, want voor hen geldt deze bepaling vooral, [1]) acten van rechtspleging hebben verricht, die nietig of overbodig zijn, dan zullen zij behalve de gewone aansprakelijkheid tot vergoeding van schaden en interessen, verplicht zijn de kosten dier acten zelve te betalen. Bovendien kunnen

---

uit de betrekking van procureur volgde, terwijl de Raad slechts ten tweeden male schorsing kon uitspreken.

Reden voor een dergelijk verschil bestaat in de daad niet meer".

1) Zie art. 17 Burg. Rv. Cf. Faure II p. 68, 69.

zij, (sc. als daarvoor termen zijn) in hunne bediening geschorst worden.

Art. 271 betreft het geval van désaveu. Ook hier is, behalve voor de vergoeding van kosten, schaden en interessen, voor eene tuchtstraf ruimte gemaakt, en wel naarmate van het vergrijp, schorsing of ontzetting.

Deze bepalingen zijn niet op hare plaats [1]) De „misslag" van art. 96 valt toch reeds onder de discipline van den rechter; de bepaling van art. 271 heeft, wat betreft de mogelijkheid van ontzetting, eenig recht, omdat vóór de wijziging van Reglement III in 1879, daarin dit tuchtmiddel niet genoemd werd, maar anderzijds is het toch zonderling, om buiten het Reglement, dat eene algemeene bepaling geeft voor de gevolgen, die misslagen enz. met zich brengen, in één bepaald geval eene bijzondere tuchtstraf voor te schrijven.

Te meer klemt dit, waar de tucht een uitvloeisel is van de verhouding tusschen den procureur en den rechter, waarmee partijen niets te maken hebben, en het is toch *hare* verhouding onderling, jegens haar bijstand en jegens de rechterlijke macht, die in het Wetboek van Burg. Rechtsvordering geregeld wordt.

Wij zullen deze artikelen moeten aanvullen uit Reglement III. De schorsing zal, wat de procureurs betreft, voor ten hoogste één jaar kunnen worden opgelegd, maar nu door wien? Zal het de rechter zijn, bij wien de procureur is ingeschreven of bij wien hij de nietige, overbodige of gedésavoueerde acte verricht heeft? Deze vraag zal meestal

1) Cf. omtrent art. 271 Faure III, p. 224 vlg.

geen beteekenis hebben, aangezien hij slechts in één gemeente zijne functie mag waarnemen, maar als hij bij voorbeeld bij het Hof is ingeschreven, en bij de rechtbank de bewuste handeling verricht? Dan zal m. i. toch slechts het Hof bevoegd zijn de schorsing, resp. ontzetting uit te spreken, omdat hij ex art. 24 l.l. bij dat college is beëedigd, en dat college daardoor ook een disciplinair toezicht op den procureur heeft verkregen.

Deurwaarders en verdere rechtsbedienden.

In Reglement IV op de organisatie en den dienst der Deurwaarders en verdere rechtsbedienden vinden wij in art. 14 een voorschrift, waarbij met tuchtiging bedreigd wordt de overtreding van één of meer der bovengenoemde artikelen, waarin hunne verplichtingen en bevoegdheden worden geregeld. Voorts wordt voor de „Deurwaarders crimineel" (zie art. 13) ook overtreding van hunne speciale instructiën met tuchtmaatregelen bedreigd, terwijl wij ten slotte ook hier de stereotype bepaling vinden: „of in geval van andere onachtzaamheid of wangedrag." Dit laatste schijnt erop te wijzen, dat niet alleen feilen in de uitoefening hunner bediening, maar ook daarbuiten door den over hen gestelden tuchtmeester mogen beoordeeld worden, iets wat wij bij de advocaten en procureurs niet vonden.

Als tuchtmeester treedt hier op „het college waarbij zij dienst doen". Deze redactie leidde Prof. Faure (I pag. 209) tot de vraag: Is onder college ook het kantongerecht begrepen, of zijn deze deurwaarders sacro sancti?

M. i. zou het de voorkeur verdienen, om, waar het Reglement de beëediging dier deurwaarders aan de recht-

bank opdraagt, hen ook te stellen onder de tucht van dit college. De practijk is echter anders.

Het reglement geeft geen enkelen waarborg tegen onjuiste beoordeeling, zoodat zelfs de door den Koning aangestelden door een votum van Hof of H. R. uit hun ambt ontzet kunnen worden. Ook daarom zal het goed zijn in ieder geval een heel college, en niet één persoon het lot der deurwaarders bij de kantongerechten in handen te geven. Is echter het geheele college, of ook weer de civiele kamer voor deze taak aangewezen? Het Reglement zwijgt.

Vormen zijn hier in het geheel niet voorgeschreven, zelfs geen verhoor of althans behoorlijke oproeping wordt gevorderd. Slechts is eene grens gesteld aan de schorsing, die van 8 dagen tot 3 maanden duren kan.

Buiten de algemeene bepaling van art. 14, vinden wij zoowel in als buiten het Reglement nog voorschriften van tucht gesteld voor de deurwaarders. Allereerst wordt verlies van aanspraak op belooning bedreigd in art. 11 Regl. IV, wegens het niet specificeeren der kosten aan den voet der exploiten, en in art. 12 wegens het niet behoorlijk leesbaar geschreven zijn der exploiten of afschriften. Dit is geen tuchtmiddel, dat rechtstreeks door het rechterlijk college wordt opgelegd, maar desniettemin eene aansporing voor den betrokken persoon kan zijn, om zijne betrekking conscientieus waar te nemen.

Bij de procureurs besprak ik reeds art. 96 B. Rv., waar wegens nietigheid of overbodigheid van acten van rechtspleging, behalve de aansprakelijkheid voor kosten, schaden en interessen, nog schorsing in hunne bediening wordt bedreigd. Ook voor de deurwaarders is deze bepaling over-

bodig, daar eene dusdanige handeling reeds valt onder art. 14.

Weigert een deurwaarder eene aanmaning te doen, die ten doel heeft eene rechtsweigering te constateeren, zoo kan afzetting het gevolg zijn.

Door wien deze zal moeten geschieden is niet zeer duidelijk, immers het is zeer wel mogelijk, dat eene vermeende rechtsweigering door de rechtbank heeft plaats gehad, en de partij dit wil constateeren door eene aanmaning aan dit college. Indien nu een deurwaarder van die rechtbank weigert deze te verrichten, zal dan dit college, dat meestal zal ontkennen, dat rechtsweigering heeft plaats gehad, hem moeten afzetten?

In art. 25 Rv. vinden wij nog een geval van schorsing van ten hoogste 6 weken en zonder beklag, wanneer een deurwaarder of andere rechtsbediende geraas of beweging ter terechtzitting heeft veroorzaakt.

In vele gevallen, verspreid in allerlei wetten, wordt voorts de deurwaarder met boete bedreigd.

---

§ 3. De Notarissen.

In de wet op het Notarisambt (9 Juli 1842, Stbl. n°. 20) doet zich een eigenaardig geval voor. Wij vinden daar namelijk in hoofdstuk IV eene regeling van het toezicht, speciaal in art. 50, maar bovendien in tal van artikelen, zoo in als buiten het hoofdstuk, bepaalde feiten bedreigd met boete, schorsing of ontzetting. Slechts *buiten* de gevallen, waarin bij deze wet bepaalde straffen zijn vastgesteld, is waarschuwing of berisping mogelijk.

Nu worden echter in de Invoeringswet art. 10 6°. al die artikelen van deze wet expressis verbis gehandhaafd, terwijl dit, als de wetgever ze als disciplinaire voorschriften had beschouwd, blijkens art. 3 *d.* laatste lid der Invoeringswet niet noodig zou zijn geweest. Evenwel de *burgerlijke* rechter neemt van deze overtredingen kennis (art. 54 Not.).

Prof. Faure (Dl. I pag. 90) zegt hiervan: „De aard van de overtreding en de betrekking, waarin die gepleegd wordt, in verband met de strafbaarstelling bij de bijzondere wet, waarin de verplichtingen opgelegd worden, geven aan deze strafbepalingen eenigermate het karakter van disciplinaire maatregelen. Op dien grond kan de opdracht aan den burgerlijken rechter, *wanneer men die eens in beginsel aannemelijk acht,* [1]) in deze gevallen verdedigd worden".

Wij zijn hiermee in eene belangrijke kwestie gekomen, die ik hier niet stilzwijgend kan voorbijgaan, n.l. het karakter van de bevoegdheid van den burgerlijken rechter in strafzaken.

---

1) Ik cursiveer.

Blijkens het hierboven gezegde zag de wetgever in 1886 er een soort strafrechtspraak in. Prof. Faure zegt: honestatis causa worden bepaalde personen wegens overtredingen in hun ambt gepleegd gebracht voor den burgerlijken rechter.

Behalve de notarissen vinden wij zoo nog de ambtenaren van den Burg. Stand (artt. 27 en 137 B. W.), griffiers, die zich schuldig maken aan overtreding van den 1en en 2en Titel van het Tarief van Justitiekosten in burgerlijke zaken, ambtenaren, die overtredingen plegen van art. 7 van de wet betreffende de maten, gewichten en weegwerktuigen van 7 April 1869, Stbl. n°. 7. En overal komt Prof. Faure (t. a. p.) tot de conclusie, dat die overtredingen een „eenigermate disciplinair karakter" dragen. M. i. is deze uitdrukking te zwak. Ik beweer, dat wij hier hebben tuchtrecht en ik wil trachten hiervoor enkele argumenten aan te voeren.

Een zeer eigenaardig geval van rechtsmacht des burgerlijken rechters in strafzaken vinden wij in art. 9 van de wet op de kerkgenootschappen (10 September 1853, St.bl. n°. 102), waar wij als straf op overtreding gesteld zien de verklaring door den burgerlijken rechter dat er „in strijd met de wet" is gehandeld. Nu noemt Prof. Domela Nieuwenhuis [1]) dit het eenige geval, waarin berisping als straf in onze wetgeving voorkomt. M. i. echter kan men eene straf, niet opgesomd in art. 9 W. v. S., nooit beschouwen als eene rechtsstraf, terwijl berisping als tuchtstraf herhaaldelijk in onze wetgeving voorkomt.

Het feit, dat eene overtreding aan een rechterlijk college

1) T. v. S. X p. 243.

wordt onderworpen, involveert nog niet, dat het nu ook eene strafzaak is (vgl. rechterlijke tucht, toezicht op de procureurs enz. [1]) Alleen dan, wanneer de strafrechter ervan gesaisisseerd wordt, moeten wij van eene strafzaak spreken, anders kunnen wij ook nog zeer goed met eene tuchtzaak te doen hebben.

Dat de wetgever zich deze kwestie niet helder heeft voorgesteld, blijkt ook wel hieruit, dat de overtredingen van de ambtenaren van den Burgerlijken Stand strafbaar zijn gesteld in artt. 466—468 1e lid W. v. S. en dat toch de kennisneming ervan aan den strafrechter is onttrokken. [2])

Prof. Faure acht dit ook eene groote inconsequentie. Of het is een strafzaak en dan hoort zij bij den strafrechter, òf het is eene tuchtzaak en dan kan de Overheid aanwijzen voor de uitoefening der disciplinaire macht wien zij wil. Zoolang er geen vaste bepaalde colleges zijn, gelijk in het Duitsche Rijk (Disziplinarkammer), is de Overheid voor iedere categorie vrij in haar keuze. De loods, die een bepaald omschreven feit in strijd met het algemeen reglement pleegt, waarop boete staat, wordt gestraft door den inspecteur of den Minister van Marine; de notaris, die in een zelfde geval verkeert, vindt zich den burgerlijken rechter als tuchtmeester toegewezen.

't Heeft niets geen bezwaar de hier bedoelde boete als tuchtstraf op te vatten. [3]) Bovendien is 't volstrekt niet alleen

---

1) Vgl. ook het kind beneden 10 jaar, dat juist, omdat het niet strafrechtelijk verantwoordelijk is, voor den burgerlijken rechter verschijnen moet (art. 38 1e lid W. v. S.).

2) Overtreding van art. 42 der Begrafeniswet (10 April 1869 Stbl. nº. 65) brengt den ambtenaar voor den strafrechter.

3) Zoo doet ook Prof. Faure Dl. I. p. 212.

boete, die in bepaalde gevallen bedreigd wordt, maar zij wisselt af met schorsing en ontzetting (vgl. b.v. art. 42), en nu is schorsing toch nooit als eene rechtsstraf te beschouwen, en deze is weer eene verzwaring van waarschuwing of berisping.

Ook in art. 50 zelf vind ik een argument voor mijne meening. Slaan wij eerst een blik op de geschiedenis. Vóór de wet van 1842 was krachtens de wet van 25 Ventôse An XI het toezicht over de notarissen opgedragen aan Kamers van Notarissen, voorzoover de z.g. inwendige discipline betrof, maar ook toen werd reeds elk „vonnis tot schorsing, afzetting, veroordeeling tot geldboete en tot vergoeding van kosten, schaden en interessen tegen de notarissen uitgesproken door de civiele rechtbank hunner residentie, op aanzoek van de daarbij geïnteresseerde partijen of ambtshalve op de aanklacht en voordracht van den Commissaris van het Gouvernement.

Zou hier dus sprake zijn van eene strafactie door belanghebbenden aanhangig te maken?

De toestand was dus zoo, dat wegens bepaalde in de wet omschreven feiten de rechtbank in kon grijpen; waren deze echter niet aanwezig en was toch correctie noodig, dan trad de Kamer van Notarissen op.

Dit toezicht der Kamers gaf echter aanleiding tot misbruiken en veronachtzaming, zoodat men in 1842 het beter achtte een onpartijdig persoon met het geheele toezicht te belasten. Hadden belanghebbenden klachten over de ambtsvervulling van een notaris, dan konden zij die bij den Officier van Justitie aanbrengen, maar deze is de man, die het toezicht heeft, zonder echter de tuchtmiddelen te kunnen toepassen, waarvoor hij de autoriteit der rechtbank moet inroepen.

Dat er een principiëel verschil zou zijn tusschen de waarschuwing of berisping en de andere maatregelen is niet aan te nemen, daar eenvoudig wegens recidive de berisping overgaat in schorsing, ja zelfs ontzetting.

Volgens het thans aanhangige ontwerp-Loeff (bijna gelijk aan dat van Cort van der Linden) tot wijziging der onderhavige wet, zullen er Kamers van Toezicht komen. In die Kamers uit 5 leden bestaande, zullen 2 notarissen door hunne collega's in het arrondissement gekozen worden. Dit zal er, volgens de M. v. T., toe meewerken om hen te doen gevoelen, dat het in hun eigen belang is bij te dragen tot handhaving van de waardigheid van hun ambt.

Die Kamers krijgen de bevoegdheid tot waarschuwing, maar de rechterlijke macht houdt de andere maatregelen in handen.

Volgens het ontwerp 1886 kwam bij recidive een notaris niet meer voor de Kamer, maar voor de rechtbank. Dit is hier veranderd en hij blijft nu voor de Kamer van Toezicht. Bij recidive heeft deze een gemotiveerde voordracht in te dienen tot schorsing. Op requisitoir van het O. M. kan de rechtbank deze uitspreken. De rechtbank beoordeelt alleen, of de gestelde feiten eene schorsing c.q. ontzetting billijken.

Hieruit blijkt toch wel, dat wij hier meer met een waarborg voor de uitoefening der disciplinaire macht dan met rechtspraak te doen hebben.

In het V. V. in het jaar 1899—1900 over het ontwerp Cort van der Linden uitgebracht, werd bij art. 50 *c* en *d* opgemerkt, dat het wenschelijk ware een advocaat toe te voegen. Hiertegen werd echter opgemerkt, dat dit in strijd

was met het tuchtrecht, dat meebracht, dat de uitoefening geschiedde zonder vorm van proces. De Minister vond echter, dat het recht van verdediging hier niet minder eerbiediging behoefde dan bij eene strafvervolging. [1])

Ook hier dus wordt implicite het bijzonder karakter erkend.

Het O. M. houdt in zooverre ook nog invloed, dat het de voordracht van de Kamer van Toezicht kan laten liggen.

Bij aanleiding tot eene derde waarschuwing is geen voordracht meer noodig, maar dan deelt de Kamer van Toezicht

---

1) In W. v. R. n°. 7368 bespreekt Mr. Caroli een geval, waarin hem door de rechtbank geweigerd is een notaris als raadsman bij te staan. Ook hier was door den Officier beweerd, dat verdediging door een raadsman onvereenigbaar was met het begrip: „disciplinaire zaak". Als ik een veldwachter schors, zei de Officier, begeef ik mij ook niet in discussie met een advocaat. Mr. Caroli spot over dit „schlagende" antwoord. Hij meent, dat het O. M. evenmin recht heeft bij de behandeling eener dergelijke zaak te zijn. M. i. is dit onjuist; immers juist de Officier heeft het toezicht en het werk van de rechtbank is slechts het toe te passen tuchtmiddel te bepalen. De argumenten, waarop Mr. Caroli zijn recht grondt om toegelaten te worden, zijn vier in getal: 1. art. 50 zegt niets over een raadsman; 2. toelating schendt geenerlei wet; 3. het is in overeenstemming met de loyauteit om een verdediger toe te laten, tenzij hij uitdrukkelijk is uitgesloten; 4. de rechter moet het op prijs stellen, zooveel mogelijk licht in een zaak te krijgen.

Prof. Simons drong in het P. v. J. Jaarg. 1900 n°. 5 ook krachtig aan op toelating van een raadsman in deze zaken.

Intusschen komt mij het standpunt van den Officier volkomen gewettigd voor. In eene tuchtzaak is geen sprake van twee gelijkgerechtigde partijen, maar van een met toezicht belaste met een onder toezicht staanden persoon.

Behalve bij de koopvaardij vindt men tot nu toe nergens in ons tuchtrecht een verdediger toegelaten. 't Wijzigings-ontwerp van Min. Loeff voert het recht van verdediging in. Ook art. 101 van het Reichsbeambtengesetz laat den rechtsgeleerden raadsman voor de Disziplinarkammer toe.

het feit eenvoudig mee aan den Officier van Justitie, die dan zijne vordering aan de rechtbank voordraagt.

Tot zooverre de geschiedenis van artikel 50 en de voorgestelde wijzigingen.

Thans de bepalingen in de wet, zooals die nu luidt, nagaande wat betreft het tuchtrecht, vinden wij dat er voor alle gevallen ééne regeling is: èn de waarschuwing of berisping èn de andere „bepaalde straffen" worden op requisitoir van het O. M. door de rechtbank van het arrondissement toegepast.

De bijzondere bepalingen overal in de wet verspreid laat ik nu terzijde en bepaal mij tot de artt. 50 vlg., die meer algemeene regelen behelzen.

Wegens verwaarloozing van zijne ambtsplichten of wegens handelingen strijdig met de wet of met de eer of waardigheid van zijn ambt, ziedaar de bodem, waaruit iedere overtreding voortspruit, die tot eene tuchtiging aanleiding geven kan. Doet zich nu zoo'n geval voor, dan is daarin òf door de wet voorzien met eene bepaalde straf, òf de arrondissements-rechtbank, aan welke de Officier van Justitie de overtreding meedeelt, kan den notaris waarschuwen of berispen.

Geeft hij voor de tweede maal aanleiding tot eene waarschuwing of berisping, dan kan schorsing van 3 tot 6 maanden worden opgelegd. Bij eene derde aanleiding is de duur der schorsing van 5 tot 9 maanden, maar zal ook ontslag kunnen volgen.

In ieder geval, dat het O. M. een notaris heeft voorgedragen ter correctie, moet de betrokken persoon gehoord of althans ten minste 14 dagen voor het verhoor, bij gesloten

brief, welke bij deurwaarders-exploit bezorgd wordt, opgeroepen worden. Art. 51 1e lid geeft nu ineens eene bepaalde strafbepaling, 1) daar wordt n.l. naast eene veroordeeling tot gevangenisstraf, de mogelijkheid van ontzetting bij hetzelfde vonnis of arrest geopend. M. i. hoort dit geheel thuis in art. 28 6° W. v. S., waar als een van de rechten, waarvan de schuldige in de bij de wet bepaalde gevallen bij rechterlijke uitspraak, als bijkomende straf, kan worden ontzet: de uitoefening van bepaalde beroepen wordt genoemd. Het „bij de wet bepaalde geval" is dan hier de veroordeeling van een notaris tot gevangenisstraf.

In de 2e alinea vinden wij weer de ontzetting als tuchtmiddel door den burgerlijken rechter toe te passen op den notaris, die in staat van faillissement verklaard is, gerechtelijken afstand van goederen aan zijne schuldeischers heeft gedaan en hen niet ten volle betaald heeft, of wegens schulden gegijzeld is. Hier vinden wij hetzelfde als in art. 50: Requisitoir van het O. M., verhoor of behoorlijke oproeping.

Het onderzoek heeft steeds plaats in raadkamer. Ook wordt daar de waarschuwing of berisping door den president aangezegd. Is de betrokken persoon niet verschenen, dan wordt zij hem door den griffier schriftelijk meegedeeld. Zij blijft dus geheim. Uitspraak van schorsing en ontzetting geschiedt in het openbaar (zie hieromtrent § 1 van dit hoofdstuk).

In art. 52 vinden wij eene dergelijke bepaling als in art. 12 R. O.: hier hebben wij te doen met lichamelijke of geestelijke, niet met moreele ongeschiktheid voor het ambt. Wel houdt de Officier hierover ook toezicht, maar het

1) In de Invoeringswet art. 10 6°. niet gehandhaafd.

ontslag, dat hier steeds eervol zal zijn, wordt verleend niet door de rechtbank, maar door den Koning. In geval van ouderdom, zwakte of aanhoudende ziels- of lichaamsziekte, waardoor ongeschiktheid voor het ambt is ontstaan, zal de Officier van Justitie verslag daarvan doen aan den Procureur-Generaal van het Hof, en deze kan eene voordracht doen aan den Koning. De notaris wordt eerst gehoord, althans opgeroepen en het advies van het Hof ingewonnen.

Art. 53 1° regelt den gang van zaken bij tijdelijke verhindering door ziekte of andere omstandigheden. Is een ander aangewezen, dan moet de notaris hem vrijen toegang tot zijne minuten enz. verschaffen. Bij gebreke daarvan kan hij van 3 tot 6 maanden worden geschorst (art. 53 2e lid).

Gelijke verplichting heeft de geschorste notaris, en wel op straffe van ontzetting (art. 56 2e lid).

De rechtsvordering tot schorsing, afzetting en geldboete, die ook hierin weer met de andere gelijkgesteld wordt, verjaart na 2 jaar (art. 55).

Is een notaris eenmaal geschorst geweest, en pleegt hij weer eene overtreding, waarop schorsing zou kunnen volgen, mits binnen 5 jaren na het onherroepelijk worden der eerste schorsing, dan kan afzetting de schorsing vervangen. Bij derde overtreding van zoodanigen aard, zonder termijn, zal de afzetting *moeten* uitgesproken worden.

Van eene schorsing of ontzetting is beroep mogelijk bij het Hof. Ingesteld wordt het bij verzoekschrift binnen 14 dagen na de uitspraak. Ook nu weer wordt de betrokken persoon gehoord, althans behoorlijk opgeroepen en het O. M. ook gehoord. Onderzoek heeft plaats in raadkamer, de uitspraak in het openbaar (art. 57).

Ten slotte nog een enkel woord over die procedure voor den burgerlijken rechter. Art. 54 [1]) bepaalt, dat de vorm van procedeeren en dus ook de bewijsmiddelen, mitsgaders de bevoegdheid tot hooger beroep en cassatie dezelfde zullen zijn als in strafzaken ter kennisneming van de arrondissements-rechtbank. Omtrent het ophouden en teniet gaan van deze vervolgingen en de tenuitvoerlegging gelden nog de bepalingen van den 8^en^ titel, 1^e^ Boek W. v. S. en den 16^en^ titel W. v. Sv.

Men zou mij kunnen tegenwerpen, dat hieruit nu toch wel bleek, dat wij met strafrechtspraak te doen hadden. Ik moet dit echter ontkennen, daar dit alleen formeele bepalingen zijn en de Overheid ook de uitoefening der disciplinaire macht met alle mogelijke waarborgen kan voorzien.

Het recht om zich door betaling der maximum-boete aan bestraffing te onttrekken, stond reeds in de wet (art. 58) en is hier zeer op zijne plaats. Thans is het artikel vervangen door den algemeenen regel in art. 74 W. v. S.

---

§ 4. Ambtenaren bij het Hooger, Middelbaar en Lager Onderwijs.

In de op deze takken van onderwijs betrekking hebbende wetten vinden wij in elke althans een paar bepalingen, die in verband staan met de tucht in dit uitgebreide corps ambtenaren, die deels door de Rijksoverheid, deels door de gemeentebesturen benoemd worden.

1) Vgl. art. 854 Rv.

Hooger Onderwijs. Hoogleeraren, lectoren of beambten aan de universiteit staan onder de tucht van het Curatorium en den Minister van Binnenlandsche Zaken. Curatoren mogen in spoedeischende gevallen de vereischte maatregelen nemen, waaronder schorsing voor zes weken, en verder mogen zij den Minister voorstellen doen zelfs tot ontslag (art. 72).

Wat de leeraren aan de gymnasia betreft, die door den gemeenteraad worden benoemd, in geval van Rijkssubsidie met goedkeuring van den Minister van Binnenlandsche Zaken, deze kunnen door B. en W. geschorst worden, maar B. en W. moeten hiervan rekenschap aan den Raad geven. Deze kan ontslaan, maar moet B. en W. en den inspecteur hooren.

Acht de inspecteur schorsing noodig, en weigeren B. en W. die op te leggen, dan is er beroep op Gedeputeerde Staten. Evenzoo is op dit college beroep mogelijk door B. en W. of den inspecteur, als deze ontslag noodig oordeelen en de Raad verleent het niet (art. 17).

De schorsing duurt ten hoogste 3 maanden, al of niet met behoud, gedeeltelijk of geheel verlies van bezoldiging.

Ook hier vinden wij als o. a. bij de rechterlijke ambtenaren als eisch gesteld, dat de belanghebbende gehoord of opgeroepen moet zijn (art. 18).

Art. 19 geeft van eventueele besluiten door Gedeputeerde Staten genomen aan de in het ongelijk gestelde personen een beroep op de Kroon.

Middelbaar Onderwijs. Hier spreken de artikelen 8, 28, 29 en 30 over ontslag en schorsing. De door de Kroon benoemde personen worden ook door de Kroon geschorst

en ontslagen. Deze macht (art. 28, zie ook art. 42) is volkomen arbitrair,[1]) zonder eenige voorwaarde of beperking.

De door den Gemeenteraad benoemde directeuren en leeraren kunnen evenals leeraren aan gymnasia door B. en W. geschorst worden, mits zoo spoedig mogelijk aan den Raad rekenschap worde gegeven.

Ontslag verleent de Raad, B. en W. en den inspecteur gehoord. Ook hier is eene gelijke regeling van het beroep op Gedeputeerde Staten, van den duur der schorsing en van de bezoldiging.

Art. 8 doet de bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs vervallen voor hem, die bij eindvonnis veroordeeld is wegens misdaad of tot eene der straffen, omschreven in art. 28, n°s. 4 en 5 W. v. S.

Zoo ook kan hem wegens ergerlijk levensgedrag of wanneer hij, bij het geven van onderwijs, leeringen verspreidt strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des lands, door de Kroon die bevoegdheid ontnomen worden.

Hebben de eerste artikelen meer de fautes professionnelles op het oog, hier geldt het 't private leven, dat bij deze soort van ambtenaren in het bijzonder van grooten invloed op de goede uitwerking van hun arbeid zijn kan.

Lager Onderwijs. Hoewel in vele opzichten met de vorige bepalingen overeenkomende, vinden wij in deze wet toch nog eenige meerdere voorschriften op de tucht betrekking hebbende.

---

1) Waarom een Hoogleeraar aan eene Universiteit door den Minister van Binnenlandsche Zaken, een leeraar aan de Rijkslandbouwschool bij K. B. ontslagen wordt, is niet duidelijk!

Ten eerste vinden wij hier behalve schorsing en ontslag, ook waarschuwing als tuchtmiddel aangegeven, en wel in art. 34, waar zij kan toegepast worden, als een door den Minister afgekeurd leerboek wordt gebruikt.

B. en W. verbieden dan zoo'n onderwijzer hiermee voort te gaan. Bij ongehoorzaamheid volgt niet-eervol ontslag.

Eveneens volgt ontslag: 1°. als een onderwijzer handel drijft of eenige nering of beroep uitoefent (art. 35), 2°. als hij ambten of bedieningen bekleedt of gedoogt, dat ten zijnen huize handel of nering wordt gedreven of eenig beroep uitgeoefend door de leden van zijn gezin (art. 36).

Dit zijn zeer specifieke verbodsbepalingen, die zeker niet het ambt direct raken, maar toch ook niet het private leven. Iets dergelijks vinden wij bij de rechterlijke ambtenaren als reden voor ontslag (art. 11 R. O.).

Van deze verbodsbepalingen kan echter door Gedeputeerde Staten vrijstelling worden verleend, den districtsschoolopziener gehoord.

Het hier bedoelde ontslag wordt verleend door den Gemeenteraad, op voordracht, indien het een hoofd der school geldt, van B. en W.; geldt het een gewonen onderwijzer, dan op voordracht van B. en W. of den districtsschoolopziener (art. 29 *b* en *c*).

Aan dit ontslag, dat eervol of niet-eervol kan zijn, kan door Gedeputeerde Staten, indien het niet-eervol is verleend, nog onbevoegdheid tot het geven van onderwijs worden toegevoegd.

Onderwijzers aan eene school, uitsluitend door het Rijk bekostigd, worden door den Minister ontslagen (art. 29 l. l.), zoo ook geschorst (art. 32 l. l.).

Art. 10 verbindt evenals art. 8 al. 1 M. O. onbevoegdheid tot geven van onderwijs aan veroordeeling wegens misdaad, of tot eene der straffen van art. 28, n°s. 4 en 5 W. v. S.

De onbevoegdverklaring van art. 8 al. 2 M. O. vinden wij hier niet, wel voor het bijzonder onderwijs, geregeld in art. 53, dat deze bepaling geeft: De onderwijzer, die bij het geven van bijzonder school- of huisonderwijs leeringen verspreidt, strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des lands, kan op voordracht van B. en W. of van den districts-schoolopziener door Gedeputeerden worden verklaard zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben:

Deze bepaling is ook toepasselijk in geval van ergerlijk levensgedrag.

In de gevallen van artt. 29, 31 en 53 kan ex art. 11 door de Kroon de bevoegdheid hergeven worden.

Wij hebben dan eigenlijk ontslag van eene bepaalde betrekking en schorsing voor onbepaalden tijd van de bevoegdheid om onderwijs te geven.

---

§ 5. Loodspersoneel.

Voor de hierboven bedoelde categorie van rijksambtenaren bestaat een zeer uitvoerig geregeld tuchtrecht, dat is neergelegd in het algemeen reglement op den loodsdienst, vastgesteld bij K. B. van 23 Januari 1879 (Stbl. n°. 25). Die uitvoerigheid heeft echter alleen betrekking op de overtredingen, niet b.v. op de procedure, die vrijwel geheel ontbreekt.

Art. 22 stelt den algemeenen regel: De bij het loodswezen

in dienst zijnde personen zijn aan degenen, die over hen gesteld zijn, ondergeschiktheid en bescheidenheid verschuldigd; ook tegenover de militaire en civiele autoriteiten zullen zij de burgerlijke beleefdheid in acht nemen; zij zullen de in de uitoefening hunner betrekking of dienst gegeven bevelen ijverig en getrouw nakomen.

Hiermede in gebreke blijvende, worden zij, naar omstandigheden, gestraft met geldboete, schorsing, degradatie of ontslag

Met eene dergelijke bepaling wordt voor vele soorten van ambtenaren volstaan; hier is dit echter anders en wij vinden in de volgende artikels eene reeks van min of meer omschreven overtredingen met een of meer tuchtstraffen bedreigd.

Zoo vindt men allerlei voorschriften omtrent de kleeding, omtrent het uitzeilen en hulp verleenen aan schepen, de verplichtingen aan boord en bij het binnenkomen. Voor de loodsschippers schrijft art. 50 bepalingen voor omtrent het houden van journaal. Verzuim hiervan kan gestraft worden met geldboete van *f* 16 tot *f* 30 al of niet gepaard met schorsing, degradatie of ontslag naar bevind van zaken."

Het zonder uitdrukkelijke toestemming van den scheepsbevelhebber aan boord komen van een schip, heeft voor het loodspersoneel (de extra-aangenomen bemanning valt hier buiten) ten gevolge: schorsing, degradatie of ontslag naar bevind van zaken, onverminderd de strafbaarheid naar de wet. [1]) Dit laatste is eene toepassing van de bepaling

1) Vgl. art. 545 W. v. K.

van art. 83, volgens hetwelk de disciplinaire straffen voor het loodspersoneel niet ontheffen van rechtsvordering.

Bovengenoemde mogelijke overtredingen zijn alle „fautes professionnelles," maar ook „fautes privées," speciaal dronkenschap, kunnen tot boete aanleiding geven. Het in dienst dronken zijn wordt als verzwarende omstandigheid aangerekend en kan zelfs ontslag ten gevolge hebben.

Behalve de berisping, die hier niet wordt genoemd, maar die ook hier zeker niet uitgesloten is, vinden wij een vrij volledig stel tuchtstraffen: boete, schorsing, degradatie en ontslag.

De boete wordt ingehouden op de verdiende gelden; het reglement spreekt ook meermalen van het inhouden van het loodsaandeel, dat echter blijkens art. 62 als eene zwaardere straf wordt beschouwd dan de gewone boete, die van het tractement wordt afgehouden.

Bij schorsing, die hoogstens 6 maanden duurt, staat alle verdienste stil.

De disciplinaire macht wordt in hoofdzaak uitgeoefend door den Minister van Marine, den Inspecteur-Generaal gehoord, op voordracht van den inspecteur. Deze laatste heeft zelf de bevoegdheid om tot *f* 7.50 toe boete op te leggen. Ook heeft hij en zelfs de commissaris (die onder hem staat) het recht om een loods voorloopig te schorsen. De commissaris moet hiervan kennis geven aan den inspecteur, deze aan den Minister.

Hoe deze overtredingen behandeld worden blijkt uit enkele bepalingen hieromtrent: 1. de gezagvoerder van een geloodst schip moet na iedere reis den loods een certificaat geven, en hierin kan hij de feiten vermelden,

die in strijd met de instructie zijn verricht of nagelaten.

Dit certificaat moet den commissaris ter hand gesteld worden, die bij onvoldoendheid, behoudens tegenbewijs, geen loon uitbetaalt. De commissaris heeft de verplichting er naar te streven, dat dergelijke geschillen langs minnelijken weg geschikt worden.

2. Gezagvoerders kunnen in het op ieder loodskantoor aanwezige register hunne klachten inschrijven of wel ze direct aan den Minister opzenden.

Het onverwijlde onderzoek van dergelijke zaken, inzonderheid, zooals het reglement zegt, ten aanzien van die wegens misbruik van sterkendrank, is aan den inspecteur of commissaris opgedragen, die naar bevind van zaken rapport opmaakt.

Deze rapporten worden blijkbaar opgezonden aan den Minister, tenzij de inspecteur eene boete van ten hoogste *f* 7.50 voldoende acht. Dan kan hij die zelf opleggen, mits hij er van kennis geve aan den Minister.

De voorloopige schorsing zal slechts duren, totdat de Minister zal beslist hebben, en zal zelfs als de commissaris ze heeft toegepast, door den inspecteur kunnen veranderd worden in boete.

In de mededeeling van elke straf aan den Minister ligt een waarborg voor het personeel. De gevolgen hiervan zijn echter niet nader geregeld.

Voor misdrijven door loodsen als zoodanig aan boord van 's Rijks schepen en vaartuigen van Oorlog gepleegd, zijn zij onderworpen aan de bepalingen van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water. Afschrift van alle gewijsden in zake het loodswezen wordt door het Depar-

tement van Justitie aan dat van Marine gezonden. Eene dergelijke veroordeeling is natuurlijk geheel onafhankelijk van eene eventueele disciplinaire bestraffing.

---

§ 6. Makelaars.

In art. 62 van het W. v. K. vinden wij de bepaling, dat makelaars zijn door het plaatselijk bestuur aangestelde tusschenhandelaars. Zij worden beëedigd voor de arrondissements-rechtbank, en zweren, dat zij de aan hen opgelegde plichten getrouwelijk zullen nakomen.

Na eene omschrijving van hun werkkring en hunne verplichtingen jegens partijen, vinden wij in art. 71 de bepaling, dat over den makelaar, die zich aan overtreding van eenig voorschrift hun hier gegeven heeft schuldig gemaakt, eene disciplinaire macht wordt uitgeoefend door het publieke gezag, dat hen aanstelde, dus door den Gemeenteraad. Naarmate der omstandigheden kan hij òf geschorst worden in zijne bediening òf daarvan vervallen verklaard worden.

De straffen uit het W. v. S. èn evenzoo de vergoeding van kosten, schaden en interessen, waartoe zij als lastaannemers zijn gehouden, blijven ongerept.

De vervallenverklaring geschiedt voor goed. De termijn der schorsing wordt door den Raad bepaald.

Voor faillissement is eene bijzondere regeling. Failleert een makelaar, dan is hij van zelf geschorst en dan kan vervallenverklaring worden uitgesproken en wel door den rechter. Oorspronkelijk stond dit laatste niet in het Ontwerp, en zou het dus door het Gemeentebestuur zijn geschied.

In eene der afdeelingen echter wilde men liever tusschen de woorden „vervolgens" en „worden vervallen verklaard" invoegen bij „rechterlijk gewijsde". Zonder nadere motiveering accepteerde de Regeering deze invoeging en veranderde ze alleen in „door den rechter". Wat men hiermee wilde bereiken is mij niet duidelijk geworden noch uit Voorduin noch uit de schrijvers. Een werkelijke straf is het niet; zij is ook niet bij de Invoeringswet gehandhaafd. En waar er staat „vervolgens," is het toch ook blijkbaar niet de bedoeling om ter vereenvoudiging den rechter, die het faillissement uitspreekt, ook de vervallenverklaring toe te laten passen.

De ontzetting moet volgen, als de makelaar zich schuldig heeft gemaakt aan het drijven van handel in vakken, waarin hij makelaar was en dus art. 65 heeft overtreden.

M. i. bestaat voor de inmenging van den rechter in de verhouding tusschen het gemeentebestuur en den hierdoor aangestelden ambtenaar geen reden, vooral waar het recht tot ontzetting in art. 71 toch reeds is toegekend aan dat bestuur.

Komt schorsing nog een zeer enkele maal voor, ontzetting schijnt nooit toegepast te worden en dus is deze kwestie voor de practijk zonder waarde.

---

§ 7. Leger en Vloot.

Geen onderdeel van ons tuchtrecht heeft vooral in den laatsten tijd meer de aandacht getrokken dan de krijgstucht.

In geen kring van het rijke maatschappelijke leven is

de tucht van meer belang dan hier. Haar beginsel is zelfverloochening, opoffering van eigen persoonlijkheid aan de gemeenschap of zooals de Memorie van Toelichting op het thans wet geworden ontwerp op de krijgstucht (27 April 1903 Stbl. n°. 42) het omschrijft: „Militaire tucht, d. i. regelmaat en orde in alles, zelfs in het schijnbaar nietigste — stipte nakoming van alle voorschriften — vlugge, conscientieuse en nauwkeurige voldoening aan de ter zake van den dienst gegeven bevelen, ook waar deze slechts kleinigheden betreffen, een voortdurend besef van ondergeschiktheid aan iedere hoogere autoriteit, het nalaten van elk min voegzaam en met de waardigheid van den militairen stand strijdig gedrag ook buiten dienst — in één woord onafgebroken plichtsbetrachting" en zegt de memorie erbij: „[deze] zal wel altoos de basis blijven, waarop de waarde en de kracht van de krijgsmacht gegrondvest is."

Als men hierbij nu nog in aanmerking neemt, dat deze kring duizenden omvat, en zeker de grootste is binnen het gebied van den staat, dan is het duidelijk, dat op de regeling dier tucht veel nadruk valt en dat voor de bereiking van een dergelijk doel, waarbij de individu desnoods zijn leven voor het gemeenschappelijk doel in de waagschaal stellen moet en opofferen, krasse middelen aangewend zullen worden.

Wij zullen ze dan hier ook aantreffen krasser dan ergens anders, tenzij dan in de strafinrichtingen en daarmee weer een blik slaan op de groote verscheidenheid, waarin het tuchtrecht zich openbaart.

Voor ik echter de tuchtbepalingen naga, en daarbij hoofdzakelijk het oog sla op de nieuwe wet, die naar wij hopen toch na niet àl te langen tijd in werking treden zal

en slechts op enkele punten van de thans nog geldende Reglementen op de Krijgstucht of Discipline zal wijzen, dient vooraf echter eerst beslist te worden over deze kwestie: welk karakter draagt de militaire rechtspraak?

Prof. Pols en velen met hem meenen, dat de militaire jurisdictie een deel is der discipline, dat zij mede dient als middel ter handhaving der tucht en maken daarmee dus het strafrecht tot een onderdeel van het tuchtrecht. Wel zal dan om practische redenen binnen dat gebied van het tuchtrecht nog eene scheiding gemaakt worden tusschen feiten en straffen, waarover de competentie van den krijgsraad zich uitstrekt en die, waartoe de superieur bevoegd is. Dit standpunt lijkt mij ten eenenmale verwerpelijk, men haalt het strafrecht neer van zijne hooge positie en maakt het dienstbaar aan *één*, nog niet eens aan *het* staatsdoel.

Hiernevens vindt men de opvatting, dat er wel degelijk verschil is tusschen straf- en tuchtrecht, maar dat ook het strafrecht door militairen moet toegepast worden; dit is in het belang van het leger noodzakelijk, want elk strafbaar feit schendt ook de tucht en alleen de militaire rechter kan daarmee rekening houden.

Dit standpunt neemt onze wetgever in en in twee afzonderlijke wetten is het Militaire Strafrecht en de Krijgstucht geregeld.

M. i. moet de aparte militaire strafrechtspraak worden beschouwd als een overblijfsel uit oude tijden, toen men in allerlei kring fora privilegiata aantrof; ik herinner aan de fora der universiteiten, aan de jurisdictie der Roomsche kerk, aan de justice seigneuriale.

Waar nu de strafrechtspraak hoe langer zoo meer gecen-

traliseerd is, moest dit ook bij het leger en de vloot geschieden.

Men onderscheidt in het Militaire Strafwetboek commune en militaire delicten en nu bestaat er eene krachtige strooming, die de commune delicten bij den gewonen rechter brengen wil. [1])

Wat de militaire delicten betreft, die in tijd van vrede in hoofdzaak wel tot desertie en insubordinatie (Willeumier) zullen beperkt blijven, deze moesten òf ter bestraffing overgelaten worden aan den superieur, wien men desnoods als grooter waarborg een raad toe kon voegen (Raad van Tucht in de Rijkswerkinrichtingen) òf tot speciale delicten gestempeld en zoo bij het strafrecht ondergebracht worden. De keuze is eene kwestie van practijk en wordt door den wetgever in concretis uitgemaakt. Het zelfde treffen wij aan bij de Tucht op de koopvaardij (pag. 122).

Bij deze laatste opvatting sluit ik mij uit volle overtuiging aan. Hier diep op in te gaan valt buiten het kader van dit proefschrift, en ik heb alleen aan te toonen, dat het Wetboek van Militair Strafrecht hier buiten bespreking kan blijven.

Ik verwijs hier naar de dissertatie van Mr. F. A. van Engen, [2]) die alle delicten den gewonen rechter wil toegewezen zien. [3])

---

1) Zoo o.a. Mr. H. van der Hoeven in zijn proefschrift: Opmerkingen over de Nederl. Strafwetgeving voor het krijgsvolk te lande (Leiden, 1864) en Willeumier (Ned. Jur. Ver. 1881).

2) Militaire Strafrechtspleging (Utrecht, 1903).

3) Met Mr. v. E's constructie van het verschil tusschen straf- en tuchtrecht kan ik mij niet vereenigen. (Zie mijn 3e Hfdst.).

Dat de gewone rechter niet zou kunnen oordeelen in militaire zaken is een beweren, dat even goed kan worden toegepast op tal van andere strafbare feiten, b.v. scheepvaartmisdrijven. Dat het nadeelig zou zijn voor het leger, meen ik, dat op goede gronden, vooral ook na het werk van Mr. van Engen (Eerste Luitenant-Adjudant der Infanterie) niet kan volgehouden worden.

En om mij nog op eene andere autoriteit te beroepen, die toch zeker in krijgszaken niet onkundig was: Mr. van der Hoeven citeert dit gezegde van Napoleon in den Conseil d'Etat (21 Februari 1809): „La justice est une en France, on est citoyen français avant d'être soldat. Si, dans l'intérieur, un soldat en assassine un autre, il a sans doute commis un crime militaire, mais il a aussi commis un crime civil. Il faut donc que tous les délits soient soumis d'abord à la juridiction commune, toutes les fois qu'elle est présente."

Laat de militaire autoriteit zorgen voor de tucht in leger en vloot, maar laat, waar sinds jaren alle strafrecht gecentraliseerd is bij de Hooge Overheid, dit beginsel ook voor de krijgsmacht doorgevoerd worden. Hoe meer de militie hoofdbestanddeel wordt in ons leger en dit daardoor zooveel nader bij het gewone leven komt te staan, hoe minder zin die ouderwetsche aparte jurisdictie heeft.

De militaire strafrechtspraak is geen uitvloeisel van de Kommando-Gewalt, maar eene functie der Hooge Overheid, die haar in handen stellen kan van wien zij wil. Aan onafhankelijke, voor het leven benoemde, bekwame rechters haar toe te vertrouwen, geeft zeker voor de justiciabelen den besten waarborg.

Bij een gemengd delict (b.v. verwonding van een meerdere) zal naast de straf door den rechter terecht nog door den superieur eene tuchtstraf opgelegd worden. Het is een dooreenmengen van straf- en tuchtrecht, als men de rechtsstraf laat beïnvloeden door de belangen der krijgstucht.

De strafrechter, die de Gerechtigheid moet handhaven onder de staatsburgers, mag niet door de belangen van een bijzonderen kring geïnfluenceerd worden.

Dat in tijd van oorlog wegens de zeer bijzondere omstandigheden en wellicht aan boord van oorlogsschepen op verre reizen een aan bijzondere personen opgedragen strafrechtspraak noodig is, wil ik niet betwisten. Intusschen staat vast, dat tusschen hen, die aparte rechters willen en hen, die ook dit onnoodig vinden, geen principiëele scheiding ligt, maar dat wij hier grootendeels met een vraag van: wat is nuttiger? te doen hebben.

Waar tuchtrecht en strafrecht in militaribus zoo dooreengehaald worden, meende ik deze uitweiding niet achterwege te mogen laten.

De in 1903 tot stand gekomen Wet op de Krijgstucht zal vervangen de oude Reglementen van 1814, die niet bij de wet zijn vastgesteld, maar welker vaststelling bij K. B. door de Staten-Generaal is goedgekeurd. In 1879 is echter bij de wet eene wijziging daarin aangebracht, waarbij o.a. de lijfstraffen voor het krijgsvolk te lande werden afgeschaft en evenzoo de kromsluiting in de boeien.

In die oude reglementen vinden wij eene menigte moreele voorschriften en beschouwingen (inleiding en algemeene bepalingen) en dan volgt in het tweede hoofdstuk de omschrijving der tuchtvergrijpen, eene opsomming van min of

meer begrensde feiten en de aanduiding van hen, die deze feiten kunnen plegen. In het laatste artikel als altijd weer eene zeer algemeene bepaling, om „de overtredingen tegen alle voorschriften en reglementen van politie en inwendige dienst, bereids gearresteerd of nog te arresteeren en in het algemeen, schoon hier niet bij name genoemd, alle zoodanige handelingen en gedragingen, welke met de instandhouding eener goede discipline en krijgstucht in de militaire dienst onbestaanbaar zijn".

Met dit artikel in de hand blijken alle vorige bepalingen slechts voorbeelden van den algemeenen regel. Al wat in strijd is met de tucht mag gestraft worden, hetzij het in het reglement staat of niet. Bij ministerieele circulaire werd soms een bepaald feit tot disciplinair vergrijp gestempeld. [1]) De Minister van Oorlog heeft hier dus als het ware een artikel aan het Reglement toegevoegd.

In het 3e hoofdstuk worden opgesomd de straffen, verschillend naar mate van rang en graad der overtreders, en verder geregeld, hoe en door wie de straffen opgelegd worden en waarin zij bestaan.

Bij de lijfstraffen alleen was een summier onderzoek voorgeschreven en bepaald, dat zij slechts op zware overtredingen mochten volgen.

De twee laatste artikelen schrijven voor den maatstaf der beoordeeling, daar alle straffen op alle feiten volgen kunnen. [2])

---

1) Circulaire van den Minister van Oorlog 3 Dec. 1862.

2) Zelfs is bij circulaire van den Minister van Oorlog d.d. 5 Sept. 1860 n°. 67 B het bij garnizoens- of regimentsorder stellen van bepaalde straffen op bepaalde feiten als in strijd met het Reglement verboden.

Rechtvaardigheid en billijkheid, gestrengheid en matigheid, verzwarende en verlichtende omstandigheden, of er herhaald overtreden is of niet, alles moet in acht genomen worden, maar ten slotte berust toch de bestraffing geheel in handen van den bevoegden meerdere.

Nemen wij nu de nieuwe regeling ter hand, dan is reeds een eerste verschil, dat wij hier te doen hebben met eene formeele wet.

Ontworpen door denzelfden persoon en saâmgekoppeld aan het Wetboek van Militair Strafrecht, draagt het van dien nauwen samenhang de duidelijke sporen.

De wet is verdeeld in 7 paragrafen, waarvan de eerste, bestaande uit één artikel, den omvang der werking regelt en de laatste, getiteld Slotbepalingen, nog diverse belangrijke voorschriften bevat. Verder vinden wij achtereenvolgens: de vergrijpen, de straffen, de oplegging en ten uitvoerlegging, de samenloop met een strafbaar feit en de waarborgen.

De wet treft iederen militair, die een krijgstuchtelijk vergrijp pleegt, het zij binnen- of buitenslands.

De vergrijpen zijn volgens de Memorie van Toelichting te onderscheiden in eigenlijke en oneigenlijke disciplinaire vergrijpen: in art. 2 1°. vindt men de eigenlijke, ongeveer hetzelfde uitdrukkend als het oude art. 27: alle niet in eenige strafwet omschreven feiten, strijdig met eenig dienstbevel of dienstvoorschrift of onbestaanbaar met de militaire tucht en orde. De Regeering beloofde eene enuntiatieve opsomming van met de krijgstucht strijdende gedragingen in een reglement.

In de n°s. 2°.—5°. echter vinden wij als disciplinaire vergrijpen feiten opgesomd, die strafbaar gesteld bij het militaire

strafrecht, onder bepaalde omstandigheden krijgstuchtelijk kunnen worden afgedaan. Hier wordt dus implicite in de wet neergelegd: het verschil, dat straf- en tuchtrecht scheidt, is quantitatief, niets meer. Zelfs diefstal en verduistering kunnen onder lichte omstandigheden buiten strafrechtelijke behandeling afgedaan worden, tenzij reeds tweemaal te voren voor een gelijk feit straf is opgelegd. Over den lichten aard beslist de meerdere. In de Memorie van Toelichting wordt erkend, dat men tegen deze behandeling theoretisch zeker wel bezwaar kan hebben, maar zegt zij: „Het practische nut van den maatregel is zóó groot, dat men ook over dit eventueel bezwaar zal moeten heen stappen".

Daar het mijn plan is de bestaande tuchtrechtelijke bepalingen te onderzoeken, zooals zij daar liggen, wil ik hier niet diep op deze kwestie ingaan. Op het eerste gezicht lijkt het voor de hand te liggen partij te kiezen voor Mr. van Engen, die ernstigen twijfel oppert aan de rechtvaardigheid van het voorschrift, dat b.v. een geringe diefstal krijgstuchtelijk kan afgedaan worden.

Maar als het, zooals in het V. V. der 1e Kamer werd opgemerkt — en dit werd in de Memorie van Antwoord niet ontkend —, de bedoeling is om feiten, die in de burgermaatschappij krachtens het opportuniteits-beginsel voor het O. M. te gering voor eene strafvervolging zouden zijn, volgens het adagium: minima non curat praetor, hier niet straffeloos te laten, maar om het groote belang der absolute integriteit en gehoorzaamheid tuchtrechtelijk te bestraffen, is het stelsel verdedigbaar.

De onder 2°. genoemde militaire delicten leveren natuurlijk het minste bezwaar op. In 3°. wordt bepaalde onbestaan-

baarheid met de tucht gevorderd, wat bij de sub 2°. genoemde van zelf sprak. Over de sub 4°. opgesomde zeiden wij boven reeds een enkel woord, terwijl sub 5°. een aantal overtredingen op de beslissing van de tot straffen bevoegden meerdere voor krijgstuchtelijke afdoening worden vatbaar verklaard.

Art. 2 6°. stempelt tot tuchtvergrijpen alle feiten vallende in eene bepaling van eene der buiten het W. v. S. omschreven overtredingen, waarop geen andere hoofdstraf is gesteld dan geldboete; ook hier moet naar het oordeel van den meerdere onbestaanbaarheid zijn met militaire tucht en orde.

Een waarborg tegen het al te veel krijgstuchtelijk afdoen van strafbare feiten, of anders gezegd tegen te ruime toepassing van oneigenlijk disciplinair recht vinden wij in art. 57, volgens hetwelk het recht tot strafvervolging niet vervalt door de toepassing van krijgstuchtelijke straf, al moet de rechter volgens het 2e lid bij de bepaling der straf er wel rekening mee houden.

Wij hebben dus hier eene verzachting van den in onze materie steeds geldenden regel, dat een beroep op het non bis in idem faalt.

Evenwel in art. 59 wordt krijgstuchtelijke bestraffing na eene strafoplegging door den militairen rechter uitgesloten en hier dus wel een beroep op den rechtsregel toegelaten. Nadruk valt hier op *militairen* rechter. Is een militair door den burgerlijken rechter gestraft, dan is tuchtiging (b.v. degradatie) geenszins uitgesloten. De militaire rechter zal het misdrijf ook steeds als tuchtvergrijp moeten beschouwen en zal dan van bijkomende straffen gebruik maken, die eigenlijk eene zelfde werking als tuchtmiddelen

hebben (degradatie, ontslag enz.). Plaatsing in eene strafklasse behoort hier ook toe, die wel te onderscheiden is van de tuchtklasse.

Nu er eenmaal in het belang der tucht een speciale rechter noodig is geoordeeld, moet hij hier ook wel door de bijzondere verhouding beïnvloed worden.

In het tegengestelde geval echter, al is reeds eene tuchtstraf opgelegd, kan het toch een eisch des rechts zijn den delinquent voor den strafrechter te brengen [1]) (art. 57). De militaire rechter kan ook een feit, als van krijgstuchtelijken aard, aan den tot straffen bevoegden commandeerenden officier toevertrouwen, met bijvoeging van alle stukken. Verwijst hij niet, dan wordt toch geen tuchtstraf opgelegd.

Bij dit artikel werd uitdrukkelijk door de Regeering verklaard, dat zij het instituut der verjaring niet op de krijgstuchtelijke vergrijpen wilde toepassen.

De krijgstuchtelijke straffen zijn verschillend voor officieren, onderofficieren en minderen, en onderscheiden in hoofd- en bijkomende straffen. Nergens is een ruimer sorteering van tuchtmaatregelen te vinden dan in deze wet.

In algemeene trekken zijn het: berisping, beperking van de vrijheid door strafdienst, 2 uur vóór avond-appèl binnen zijn, arrest (licht, verzwaard en streng), verlaging, plaatsing in eene tuchtklasse; en hier moet nog bijgevoegd worden het in art. 69 geregelde ontslag door den Minister te verleenen.

Bijkomende straffen zijn: inhouding van soldij, vermin-

1) Zoo gaf de Mem. van Antwoord op het verslag der 2e Kamer als voorbeeld, dat eene verwonding op de schietbaan eerst als een krijgstuchtelijk vergrijp wordt beschouwd, maar later blijkt een laaghartige moordaanslag te zijn geweest.

dering van kost en het verbod om buiten dienst wapenen te dragen.

De nuanceeringen hierin voor verschillende rangen en graden blijven hier buiten bespreking.

Eene berisping moet uitdrukkelijk als straf worden opgelegd; eene gewone aanmerking of terechtwijzing geldt niet als zoodanig.

In de tuchtklasse [1]) wordt de soldaat geplaatst om aan eene strengere tucht onderworpen te worden. De plaatsing duurt van 3 maanden tot 1 jaar. De tucht in zoo'n tuchtklasse zal bij algemeenen maatregel worden vastgesteld. Hoe al die straffen gecombineerd kunnen worden, doet hier ook niets ter zake.

In de 2e afdeeling vinden wij de straffen te velde, waarbij niets bijzonders valt op te merken.

Wie echter legt de tuchtstraffen op? Hierop vinden wij in § IV het antwoord. Vooraf gaat echter het algemeene voorschrift, dat rechtvaardigheid naast gestrengheid betracht moet worden en zoowel de omstandigheden waaronder het feit is begaan, als de persoonlijkheid en het doorgaand gedrag van den dader in aanmerking moet genomen worden. Het opleggen van bijkomende straffen is gebonden aan wettelijke regels. Bij meerdaadschen samenloop mag behoudens ééne uitzondering ook maar ééne hoofdstraf worden toegepast (art. 38).

De artikelen 39–43 geven aan, wie krijgstuchtelijke straffen kan opleggen; dit hangt af van de zwaarte der

---

1) Een belangrijk verschil met de volgens het W. v. M. S. op te leggen plaatsing in eene strafklasse is, dat de „tuchtklassianen" in tijd van oorlog mee uit kunnen trekken, de bevolking der strafklasse niet.

straffen. In het algemeen kan men zeggen, dat van den compagnies- (escadrons-, batterij-) commandant te beginnen, bij de landmacht iedere meerdere de bevoegdheid heeft en bij de zeemacht de commandeerende officier van een oorlogsvaartuig en hooger ten aanzien van de onder hunne bevelen staande militairen. Bovendien heeft elke fort- of detachementscommandant het tuchtrecht met enkele uitzonderingen: streng arrest aan officieren mag alleen door een hoofdofficier, fort- of detachementscommandant worden opgelegd en de onderofficier met een dergelijk commando belast mag hoogstens licht arrest opleggen.

Is een detachement aan boord van een vaartuig, dan is het altijd de commandeerende officier van het schip of zijn superieur, die de tuchtbevoegdheid heeft.

Een bijzonder recht heeft de garnizoens-commandant ten aanzien van alle zich ter plaatse van zijn commandement bevindende mindere militairen en militairen van minderen rang of van minderen ouderdom en rang dan hij zelf is en wel in drie gevallen: 1°. als het vergrijp begaan is door een militair van eene troepenafdeeling, die tot handhaving of herstel der openbare rust of orde is aangewezen, 2°. wanneer aan de eerbied aan zijn rang verschuldigd, is te kort gedaan, 3°. wanneer zich in de plaats geen tot straffen bevoegde meerdere bevindt, onder wiens bevelen de militair staat.

Art. 44 geeft aan *iederen* meerdere de bevoegdheid, om, als hij voldoende aanwijzing heeft gekregen om aan te nemen, dat een mindere zich aan een ernstig krijgstuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt, voorloopig arrest aan te zeggen. Voldoende aanwijzing en een ernstig vergrijp zijn de voorwaarden hier.

Dit voorloopig arrest is òf gelijk aan licht òf indien het in het belang van het onderzoek of ter voorkoming van wanorde noodzakelijk is, verzwaard of streng arrest.

Als van zelf zijn wij nu gekomen aan de wijze, waarop de tuchtstraffen opgelegd worden. Is een militair voorloopig in arrest gesteld, dan moet binnen 24 uur daarna zoo mogelijk het onderzoek afgeloopen zijn en eene beslissing in de zaak genomen.

De verdachte moet steeds door den strafoplegger of indien deze verhinderd is door een anderen tot straffen bevoegden meerdere worden gehoord. Het verhoor kan ook schriftelijk of namens hem door een der in artikel 8 n°. 1—6 W. v. S.v. genoemde ambtenaren geschieden.

Is hij niet onder de wapenen, dan kan machtiging gevraagd worden hem onder de wapenen te roepen.

Het voorloopig arrest kan opgeheven worden door den tot straffen bevoegden meerdere, die de zaak behandelt, maar ook door iederen meerdere, mits deze dan maar eerst den arrestoplegger hoort.

Is eene straf opgelegd, dan kan nog de straf zelve of de omschrijving der strafreden of wel beide gewijzigd worden door den strafoplegger, maar ook door iederen meerdere, mits de strafoplegger en de gestrafte gehoord zijn. Bij hooge uitzondering kunnen dezelfde personen in een bijzonder geval de uitvoering der straffen schorsen en zelfs uit hoofde van een onjuist gebleken gebruik der strafoplegging, deze geheel of gedeeltelijk te niet doen. Wordt de straf elders ondergaan dan zij is opgelegd, zoo krijgt de daar aanwezige chef het recht van schorsing onder dezelfde waarborgen.

Hij, die straf of mutatie wijzigt, wordt strafoplegger. Van elke in arreststelling, wijziging, schorsing of tenietdoening moet ten spoedigste aan den commandeerenden officier kennis worden gegeven.

In art. 53 vinden wij een soort van gratie-recht; een algemeene maatregel zal hiervoor regelen stellen, om bij gelegenheid van verjaardagen van het Hoofd van den Staat of van leden van het Koninklijk Huis of andere nationale feestdagen, maar ook uit hoofde van bijzondere omstandigheden geheele of gedeeltelijke vrijstelling te verleenen. Oorspronkelijk was dit recht aan bepaalde hoofdofficieren toegekend. Het is dus geen gratie-recht van de Kroon.

De straffen worden zoodra mogelijk na de oplegging ten uitvoer gelegd.

Een belangrijk deel van de wet vormen de waarborgen, die de mindere heeft tegen willekeurige bestraffing. Het beklag gaat langs den hiërarchieken weg naar den onmiddelijken chef van den strafoplegger. De termijn hiervoor vangt aan den 2[en] dag, nadat de strafoplegging ter kennisse van den gestrafte gekomen is. Hij kan raadplegen met ten hoogste 3 door hem aan te wijzen personen, mits de commandeerende officier hunne aanwezigheid niet onraadzaam acht.

De meerdere, die op het beklag moet beslissen, kan de uitvoering der straf schorsen; het arrest kan voort blijven duren. Hij moet den strafoplegger en den gestrafte hooren en door beiden kunnen getuigen worden opgegeven. Naar bevind van zaken zal hij beslissen en dit zoodra mogelijk aan den strafoplegger en den gestrafte meedeelen. Hij kan de straf nietig verklaren, wijzigen (ook de mutatie) en handhaven.

In de beide eerste gevallen wordt het ten onrechte geleden nadeel zooveel mogelijk hersteld.

Wordt het beklag geheel of gedeeltelijk ongegrond bevonden, dan kan de gestrafte binnen 2 dagen de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof inroepen. Ook dit gaat langs den hiërarchieken weg. Het Hof volgt dezelfde methode als den meerdere is voorgeschreven. De getuigen worden hier zoo mogelijk onder eede gehoord. De beslissing moet met redenen omkleed in het openbaar worden uitgesproken. Door het beklag wordt de straf zelve niet geschorst; de straf van degradatie wordt, tenzij van 't recht van beklag afstand is gedaan, niet ten uitvoergelegd voor verstrijking van den termijn en ingeval van beklag, niet dan nadat de beslissing ter zijner kennisse is gekomen.

Met de plaatsing in de tuchtklasse gaat het ongeveer op dezelfde wijze; alleen wordt daar ook nog in een beroep op het H. M. G. voorzien.

Reeds even noemde ik het ontslag of wel het wegjagen uit den militairen dienst. Dat geschiedt op bevel van den Minister van Oorlog of van Marine op voordracht van den in de wet aangewezen chef. Grond ervoor is, dat de mindere door herhaald wangedrag blijkt ongevoelig te zijn voor krijgstuchtelijke bestraffing of dat zijne liederlijkheid hem onwaardig maakt in den militairen stand te blijven (art. 69).

In de Memorie van Toelichting wordt het ontslag ook beslist een tuchtmaatregel genoemd; de Regeering acht het echter meer eene daad van administratief recht dan eene straf.

De verdere slotbepalingen behelzen enkele algemeene bepalingen: Iedere meerdere heeft zooveel mogelijk ervoor te waken, dat van de hier verleende bevoegdheden een recht-

vaardig, verstandig en gepast gebruik wordt gemaakt door de onder zijne bevelen staanden.

Is een strafoplegger bezwaard over een hem gegeven order of eene uitspraak, waarin hij betrokken is geweest, dan kan hij zijn beklag doen. Hoe zal nader bij algemeenen maatregel worden vastgesteld. Intusschen de verplichting hem opgelegd moet hij nakomen.

---

§ 8. Schutterijen.

Vonden wij bij land- en zeemacht krijgsraden, die als fora privilegiata voor strafzaken zijn te beschouwen, terwijl de uitoefening der tucht aan de superieuren, zij het ook in verschillende mate, is opgedragen, bij de thans ten doode opgeschreven Schutterijen vinden wij eene andere regeling. (Wet van 11 April 1827. S. 17).

Van een forum privilegiatum kan geen sprake zijn; de uiterst bescheiden plaats, die de schuttersplichten in het leven van den staatsburger innemen, geeft hiertoe allerminst aanleiding. Toch treft men schuttersraden aan, die echter als tuchtcolleges zijn te beschouwen en die bij ernstiger tuchtvergrijpen de functie verrichten, die bij feiten van lichteren aard ook hier aan de superieuren is toevertrouwd.

Merkwaardig is echter, dat bij de Invoeringswet in art. 10 4°. eene reeks van bepalingen uit deze wet en voornamelijk uit het 3e hoofdstuk, gewijd aan de schutterlijke tucht en de rechtspleging zijn gehandhaafd geworden, terwijl dit voor disciplinaire staffen en vergrijpen niet noodig ware geweest. De Regeering overwoog echter, dat „hoewel

de meeste strafbedreigingen van disciplinairen aard zijn en dus door art. 3 eerste lid van het ontwerp niet getroffen zouden worden, dit echter niet van alle gezegd kan worden. Wie bijv. verzuimt zich aan te geven, is aan de discipline nog niet onderworpen. Opdat *alles* gehandhaafd blijve, moet de wet hier vermeld worden." Ten slotte is niet alleen de wet genoemd, maar zijn bepaalde artikelen aangegeven.

't Bovenbedoelde artikel is art. 9 en inderdaad hebben wij hier ook met eene anomalie in de wet te doen.

Bij de behandeling in 1827 werd er in twee der afdeelingen met nadruk op gewezen, dat schending van dit artikel thuis hoorde bij den rechter, „parce qu'il (n.l. de overtreder) n'a pas commis un délit de service, mais un délit ou contravention contre la loi."

De Regeering antwoordde toen, dat het de eerste daad was, die bij de wet op de schutterijen te pas kwam, en waar de schuttersraad is ingesteld, om die wet te handhaven (art. 63), moest hij dit artikel ook onder zijne competentie hebben. [1])

M. i. hinkte de Regeering hierbij op twee gedachten: was de schuttersraad een forum privilegiatum, dan had veel meer aan hem moeten worden toevertrouwd; was het een tuchtcollege, dan zeker niet de handhaving van art. 9, eene politieovertreding, die bij den gewonen rechter thuis hoorde.

Tegen art. 27, waarbij iemand, die zich binnen 8 dagen na zijne woonplaats in eene andere gemeente genomen te

1) Bij verzuim van inschrijving voor de Nationale Militie komt de bevoegdheid om een maatregel hierop toe te passen toe aan de Gedep. Staten, ook geen rechterlijk college dus.

hebben, niet voor de schutterij laat overschrijven, met eene boete door den schuttersraad op te leggen wordt bedreigd, is m. i. minder bezwaar. Die persoon behoort eenmaal tot de schutterij.

Was dus voor de zekerheid handhaving dier artikelen bij de Invoeringswet noodig, daarmee is m. i. nog niet de opsomming der artikelen uit het 3e hoofdstuk gemotiveerd, die toch zeker een disciplinair karakter dragen. In dit 3e hoofdstuk wordt den schuttersraad opgedragen het beoordeelen van en de uitspraak omtrent alle verzuim en overtreding in zaken van de schutterij en mitsdien ook het opleggen der straffen en boeten bij de wet vastgesteld of vrijgelaten.

In de artikelen 54—57 vinden wij de omschrijving van verschillende tuchtvergrijpen en de bedreiging van diverse straffen, ook al verschillend naar mate van rang of graad van den overtreder.

Art. 58 geeft het aanvullende voorschrift, dat alle plichtverzuim of gedrag tegen de ondergeschiktheid, waaromtrent in deze wet geen bijzondere bepalingen zijn gemaakt, naar bevind van zaken zullen worden verbeterd of gestraft met zoodanige boeten of straffen, als niet te bovengaan de in deze wet bepaalde.

Alle met eenig gezag bekleede personen kunnen overtreders ontwapenen en voorloopig verwijderen, mits kennis gevend aan den commandant.

Zijn de „fouten" toe te schrijven alleen aan onachtzaamheid of slordigheid of zijn het kleine of geringe vergrijpen tegen de orde en ondergeschiktheid, dan straft de commandant zelf met eene lage boete.

Zijn de feiten echter gekenmerkt door feitelijkheden, openbaren onwil, het bieden van tegenstand, opzettelijke weigering of moedwillige nalatigheid, dan geeft hij kennis aan den auditeur, die bij iederen schuttersraad is aangesteld, met bijvoeging zooveel mogelijk van bewijzen en de namen van getuigen.

De auditeur beoordeelt, of er termen tot vervolging zijn, zoo neen, dan legt hij toch de aanklacht aan den Raad over; zoo ja, dan treedt hij tegen den overtreder op en kan na ingewonnen berichten den beschuldigde door den raad doen hooren. Verstek kan hier verleend worden.

In gevallen, waarvan in art. 60 er één genoemd wordt en waarbij het tuchtvergrijp gepaard gaat met verzwarende omstandigheden, welke bij het W. v. S. onder de misdrijven zijn gerangschikt, zullen de schuldigen aan den gewonen rechter worden overgeleverd.

De schuttersraad bestaat uit één officier van elken rang, één onderofficier, één korporaal en één schutter. Het is dus een college van pairs, zooals wij dit mutatis mutandis ook bij den Raad van Tucht voor de koopvaardij vinden. Opgeroepen leden der schutterij moeten als getuigen komen, op boete van hoogstens *f* 6.—, den tweeden keer kunnen zij medegebracht worden en weer beboet. De straffen, die toegepast kunnen worden, zijn boete, degradatie en wegzending. Bij de twee laatste straffen en bij boete boven *f* 6.— staat binnen 14 dagen beroep open op de Gedeputeerde Staten, die de uitspraak kunnen handhaven, verbeteren of teniet doen.

Degradatie en wegzending van officieren moet door den Koning bekrachtigd worden. Gedurende dien tijd zijn

zij geschorst. Wegzending gaat gepaard met eene boete, jaarlijks gedurende den nog resteerenden diensttijd te voldoen, van hoogstens *f* 150.—.

De boeten bedragen, waar geen bepaald maximum is gesteld, hoogstens *f* 15.—, in bijzondere omstandigheden hoogstens *f* 100.—. De opbrengst dier boeten wordt door den schuttersraad, die ze laat invorderen, verantwoord aan het Gemeentebestuur, die dit geld aanwendt voor de kosten der schutterij (art. 36).

Bij niet-voldoen aan de opgelegde straffen of vergoedingen wordt de nalatige nog driemaal gewaarschuwd. Is het verschuldigde na de 3e maal niet binnen 2 × 24 uur voldaan, dan kan de nalatige vastgezet worden in provoost-arrest, dat echter door het plaatselijk bestuur moet worden goedgekeurd. De kosten zijn voor den gearresteerde, en 't arrest duurt ten hoogste 14 dagen.

Voor de rustende schutterijen is bij K. B. van 4 Aug. 1839 Stbl. n°. 36, steunende op art. 75 dezer wet, hetzelfde bepaald als voor de dienstdoende.

---

§ 9. Koopvaardijschepen.

Deze materie is geregeld bij de wet van 7 Mei 1856 (Stbl n°. 32), gewijzigd bij de wet van 13 Nov. 1879 (Stbl. n°. 196) en bij art. 16 der Invoeringswet.

Men stelle zich niet voor, dat in 1856 de Overheid gezegd heeft: wij moeten den schipper, aan boord van zijn vaartuig, eene zekere macht geven tot handhaving van orde en tucht; neen, zooals de Minister bij de behandeling opmerkte: er

was reeds eene „wet van usantie;" thans kreeg die usantie vaster vorm; er werden juist grenzen gesteld aan de arbitraire macht van den schipper. Oorspronkelijk werden echter in die wet ook bepaalde misdrijven opgenomen, die in den Code Pénal geene omschrijving gevonden hadden, en waar de codificatie van het nationale strafrecht nog op zich wachten liet, in eene speciale strafwet ondergebracht moesten worden. [1]) Zoo b.v. de desertie, waarvan het veelvuldig voorkomen in het buitenland, mede eene der aanleidingen voor het tot stand komen der onderhavige wet werd.

In het oorspronkelijke art. 11 vinden wij eene toepassselijkverklaring van de artt. 209—218 van het W. v. S., waarin „rebellion" strafbaar werd gesteld; in artt. 15, 19 en 22 strafbaarstelling met boete, en bij herhaling met gevangenisstraf, in het derde geval zelfs direct met gevangenisstraf wegens het niet nakomen van bijzondere verplichtingen. In de bij de wijziging van 1879 ingevoegde artikelen 25 f.

1) Mr. Jan van de Poll schreef dan ook reeds in 1842: „Proeve eener strafwet voor zeevarenden ter koopvaardij, alsmede van een reglement op de vervolging en de bestraffing der misdrijven door zoodanige schepelingen gepleegd," die geenszins onopgemerkt is gebleven. Deze schrijver ontkent de wettigheid der bestraffingen, voordat er eene wet is. Als hij het woord wettig in formeelen zin gebruikt, heeft hij natuurlijk gelijk; ik meen echter, dat hij dit niet doet, maar er bepaald „bevoegd" mee bedoelt, en dan heeft hij ongelijk. Zelf citeert hij van Hall: „de Magistro Navis", die de bevoegdheid tot het opleggen van kastijdingen erkent, en voort laat vloeien uit den aard der betrekking en de noodzakelijkheid. Voorts was toen reeds bij rechterlijke uitspraken die bevoegdheid aangenomen. Natuurlijk mag die kastijding niet ontaarden in mishandeling.

en 25 l. werd op gelijke wijze voor bijzondere verzuimen eene boete bedreigd. Al deze voorschriften nu zijn thans belangrijk aangevuld opgenomen, de meeste in den 29sten titel van het 2e Boek W. v. S. behandelende Scheepvaartmisdrijven, de twee laatste in den 9en titel van het 3e Boek, Scheepvaartovertredingen.

In 't advies van den Raad van State over den laatsten titel (Smidt III pag. 352) werd opgemerkt, dat naar 's Raads inzicht deze materie evenals die van titel 29 Bk II thuis hoorde in de wet op de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, niet in de strafwet. De Raad van State meende er dus tuchtvergrijpen in te moeten zien.[1]) De Minister (t.a.p.) antwoordde in zijn Rapport aan den Koning, dat de in dezen titel opgenomen feiten, evenals de Scheepvaartmisdrijven, met de eigenlijke tucht aan boord der schepen niets gemeen hebben. Hij achtte het juist noodig en in het belang van eene goede orde, dat de wet op de huishouding en tucht der schepen tot haar eigenlijk onderwerp kunne bepaald blijven.

Ik acht het niet op mijn weg om hier uit te maken, wie in deze kwestie gelijk had.

Dat zeeroof, kaapvaart en ook b.v. de bepaling van art. 472, waarin boete bedreigd wordt tegen den schipper, die nalatig is in zijne verplichting als waarnemend ambtenaar van den burgerlijken stand, als delicten in het Strafwetboek worden opgenomen, ligt m.i. voor de hand. Over andere punten, b.v. desertie of het vertrekken, alvorens de monsterrol is opgemaakt en geteekend, kan gevoegelijk verschil van meening ontstaan. De indeeling echter van een bepaald feit

---

1) Mr. van de Poll noemt het (p. 50) „maritieme delicten".

in het tucht- dan wel in het strafrecht, zal steeds eene kwestie van inzicht blijven. [1]) Hierop kom ik echter in mijn laatste hoofdstuk terug. Ik herinner hier slechts, dat een zelfde feit als hier plaats heeft gehad, n.l. de stempeling van eene plichtenschennis tot delict, ook reeds door ons geconstateerd werd in de paragraaf over de rechterlijke tucht.

Zien wij dus, dat de oorspronkelijke wet heel wat meer bevatte, wat er thans is uitgelicht; ook nu nog is de inhoud der wet ruimer dan de titel doet vermoeden. Het opschrift toch spreekt van de huishouding en tucht [2]) op de koopvaardijschepen, en doet verwachten alleen de omschrijving van het disciplinaire *gezag* des schippers in die „dobberende maatschappij," waarvan hij het hoofd is.

Evenwel bij lezing van de wet zal ons blijken, dat ook des schippers disciplinaire *aansprakelijkheid* hier eene regeling heeft gevonden.

Thans tot de wet zelve overgaande, vinden wij in art. 1 eene algemeene bepaling, die het disciplinaire recht eene zelfstandige positie geeft naast het strafrecht eenerzijds, anderzijds naast de burgerlijke rechtsvordering.

Het thans vervallen art. 11 gaf hiervan voor het strafrecht eene toepassing door behalve disciplinaire bestraffing ook de toepassing van de artikelen van het W. v. S. op één en hetzelfde geval mogelijk te maken. Bij dit artikel verhief één der Kamerleden zijne stem tegen dit „bis in

---

1) Vgl. deze kwestie in de § over Leger en Vloot p. 104.

2) Tucht wordt hier bijna als synoniem met huishouding gebruikt; althans die twee begrippen zijn niet wel te splitsen. Het zijn alle voorschriften om een goeden gang van zaken aan boord te verzekeren en die kleine gemeenschap aan hare bestemming te doen beantwoorden.

idem", waarop echter door de Regeering geantwoord werd, dat dit hier volkomen gewettigd was, daar „de straf, die de schipper oplegt, strekt tot bewaring der oogenblikkelijke orde". M. i. stelde de Minister hier te veel het karakter van dwangmaatregel op den voorgrond. Zeker zal dit eigen zijn aan verschillende maatregelen, die genomen worden, b.v. om een schepeling, die wegens misdrijf aan de Overheid moet uitgeleverd worden, gedurende de reis vast te zetten, maar dat kan geenszins van alle tuchtiging aan boord gelden. Op de algemeene bepaling van art. 1 alinea 2, dat de disciplinaire behandeling de burgerlijke rechtsvordering ongekrenkt laat, is in art. 9 laatste alinea, eene schijnbare uitzondering gesteld. Wanneer toch de schipper gebruik maakt van de artt. 436, 437 W. v. K., en dus den officier of den scheepsgezel ontslaat om wettige redenen, dan mag hij volgens art. 9 geen disciplinaire straf opleggen. De uitzondering echter is slechts schijnbaar, daar ook het ontslag een tuchtmiddel is, ja het tuchtmiddel par excellence om de gemeenschap van een schadelijk element te zuiveren.

Groot bezwaar is bij de behandeling in de Kamer tegen het beginsel dezer wet gerezen. De heer van Golstein, die dan ook geëindigd is tegen de heele wet te stemmen, wilde toegeven, dat het noodig kon zijn in volle zee den schipper de taak van politie-rechter op te dragen, maar wenschte geen stap verder te gaan, wat hij meende, dat de Regeering wel deed. Hij achtte dit een dwangstelsel, dat vijandschap zou opwekken. Op grond der privaatrechtelijke overeenkomst was 't volgens hem onmogelijk zoo'n gezag aan den schipper toe te kennen. In de Fransche wet, volgens welke „les marins français entrent dans un engagement envers l'autorité

publique", kon het wel, bij ons niet. De heer van Golstein zag zelfs strijd met het toenmalige art. 149 (155) der Grondwet, dat alleen de rechterlijke macht aan rechters, welke de wet aanwijst, opdraagt, en met den vrijheidswaarborg van art. 151 (157). De verdediging van den Minister, dat, evenals wij een razende moeten overmeesteren, zoo ook aan boord een gezag moet zijn, dat, als er niet voldaan wordt aan de verplichtingen, krachtdadig voor het behoud der orde en van het schip zelf kan ingrijpen, ik zeg: deze verdediging komt mij niet sterk voor. Het zou dan weer worden een noodrecht en daarmee wordt m. i. het karakter der tucht in 't algemeen miskend.

Gelijk reeds werd opgemerkt, wordt in deze wet eene dubbele verhouding en een dubbel disciplinair gezag geregeld. De meeste plaats is ingeruimd aan het gezag van den schipper over zijn scheepsvolk, en de waarborgen, die het scheepsvolk hiertegen heeft; in de oorspronkelijke wet was slechts één artikel (25) aan de disciplinaire aansprakelijkheid van den schipper gewijd. Wel vindt men in de daaraan voorafgaande artikelen reeds verschillende verplichtingen van hem omschreven. Bij de wijziging van 1879 echter is dit artikel vervangen door eene reeks van geletterde artikels, 25 *a—n*. Deze wijziging betrof oorspronkelijk: *a*. de samenstelling van den Raad van Tucht, *b*. de indiening der aanklacht, *c*. de behandeling der zaak.

De bepalingen van het oude artikel vorderden ook reeds zoo'n Raad en gaven ook reeds summierlijk eenige processueele voorschriften, maar deze voldeden niet.

Bovendien is echter bij die wijziging de bevoegdheid van den Raad van Tucht ook uitgebreid over de andere scheeps-

officieren, door wier daad of nalatigheid stranding, verlating van het schip, of eenige zeeramp, die den dood van een mensch ten gevolge heeft, is veroorzaakt.

Ik kom hierop straks nog terug. Het systeem der wet volgende, komen het eerst ter sprake de bepalingen betreffende het tuchtrecht van den schipper. De Memorie van Toelichting onderscheidt de overtredingen in 2 soorten, en wel: *a.* die van minderen aard (b.v. dronkenschap), en *b.* die van meer zwaarwichtigen aard (b.v. muiterij).

In art. 7 vinden wij de zeer ruime omschrijving der mindere, in art. 9 die der meer zwaarwichtige overtredingen.

Vooraf gaan echter nog de artt. 5 en 6, waarin niet gesproken wordt van een disciplinair gezag, maar waarin den schipper zoo tegen den schepeling als tegen den passagier een dwangrecht wordt toegekend.

Art. 5 bespreekt het geval, dat de schepeling door de politie aan boord gebracht wordt [1]) en nu tot het vertrek daar vastgezet kan worden.

Art. 6 geeft den schipper een bijna onbegrensd recht om ieder, die weigert de bevelen des schippers betrekkelijk het behoud en de zekerheid van het schip en lading en de bevordering der reis op te volgen, te dwingen. Zelfs bij passagiers rust op hen de bewijslast, dat de schipper ten onrechte dwangmiddelen op hen heeft toegepast.

Art. 7 spreekt van disciplinair gezag, en somt enkele veel voorkomende gevallen op van overtreding, n.l. ver-

---

1) De bepaling van art. 402 W. v. K. is een voorbeeld van een zoogen. „Zwangstrafe", die wordt toegepast, totdat het doel is bereikt en dan vanzelf ophoudt. Of men hier zelfs wel in zeer oneigenlijken zin van straf kan spreken, komt mij twijfelachtig voor.

wijdering van boord zonder verlof, achterblijven van „passagieren", en geeft — echt voor een tuchtvoorschrift — den schipper wegens elke inbreuk op de verplichtingen der schepelingen eene disciplinaire bevoegdheid. Deze verplichtingen zijn gedeeltelijk omschreven in de artt. 399 vlg., W. v. K, gedeeltelijk van de omstandigheden afhangende. In eene 2[de] alinea volgen dan nog eens: dronkenschap, twist en stoorniswekkende onzedelijkheid.

Wat de zwaardere vergrijpen betreft, zoo worden in art. 9 genoemd: muiterij, gewelddadig verzet, dienstweigering, bedreiging jegens meerderen in rang, of jegens hen, die met eenig tijdelijk gezag bekleed zijn, en weigering van bijstand bij muiterij of gewelddadig verzet en bij het arresteeren van schepelingen. Al zijn dit ook geen scherp omlijnde feiten, toch vinden wij hier niet zoo'n aanvullende bepaling. De tuchtmiddelen zijn dan ook vrij zwaar.

Wat nu de tuchtmiddelen zelve aangaat, zoo is hier geen sprake van waarschuwing of berisping, die daarom natuurlijk geenszins is uitgesloten, maar zijn krassere middelen noodig: de meest algemeene tuchtstraf is inhouding van gage, althans voor de overtredingen van minderen aard. De monsterrol wijst aan, waarvoor die verbeurde gage moet bestemd worden, mits niet voor den schipper. Voor die kortingen blijft de gage verbonden, en ook voor de kosten ex. art. 5 j° 402 K. noodig voor het aan boord terugbrengen van een schepeling. Bij recidive op dezelfde reis kan van één tot drie dagen sluiting in de boeien toegepast worden. Die sluiting in de boeien, zelfs tot kromsluiting verzwaard, is het tuchtmiddel, dat voor de „zwaarwichtiger" overtredingen zijne toepassing vindt. Met die sluiting kan

zoowel in 't geval van art. 8 als van art. 9 verbeurte van gage van 1 tot 30 dagen gepaard gaan.

Over de wijze van oplegging geen enkel woord; wel zijn enkele waarborgen gegeven. Wij zagen, dat die bij de dwangmiddelen van artt. 5 en 6 zeer gering zijn, en dat de schipper eene praesumptio juris voor zijn goed recht heeft. Bij de disciplinaire bestraffing is dit anders: 1°. moet ieder schipper aan boord een officiëel strafregister hebben (art. 12), waarin (art. 13) elke opgelegde straf (i. c. tuchtstraf), met de opgave der overtreding wordt ingeschreven en door den schipper en twee schepelingen geteekend. Dit strafregister moet na iedere reis door den kantonrechter met een „gezien" worden geteekend, dat gedagteekend wordt. Staan verbeurten van gage niet in 't register (art. 16), dan worden zij geacht ten onrechte te zijn toegepast. Dat dit strafregister nog tot iets anders dient, komt straks ter sprake.

2°. De schepeling kan zich, als hij zich over de korting bezwaard acht, bij eenvoudig verzoekschrift tot den kantonrechter wenden, of buitenslands den Nederlandschen consul vragen een onderzoek naar zijne bezwaren in te stellen. Schepeling en schipper moeten dan gehoord worden, en de ingeroepen autoriteit handhaaft, matigt of vernietigt in hoogste instantie de opgelegde bestraffing. In geval dat geen Nederlandsche consul aanwezig is, kan de schepeling nog binnen 3 jaren klagen bij den kantonrechter van de plaats der laatste uitvaart.

3°. Misbruik van de bevoegdheid (art. 18) tot sluiting in de boeien stelt den schipper bloot aan civiel- en strafrechtelijke vervolging en bovendien disciplinair aansprakelijk.

Is de sluiting vermeld in het strafregister, dan moet de

onrechtmatigheid bewezen worden. Is ze niet of onjuist vermeld, dan is dit eene praesumptio juris tegen hare rechtmatigheid.

Tegenover der schepelingen verplichtingen staan hunne rechten, die ook blijken uit het voorschrift, dat omtrent voldoende gage, voeding, ligging, verblijf en behandeling in de monsterrol bepalingen moeten opgenomen worden. Art. 21 geeft waarborgen voor de richtige uitbetaling der gage, die onvatbaar is voor beslag. Ex. art. 22 blijkt, dat indien inhouding van voeding noodzakelijk is, in evenredigheid door den schepeling verhooging van gage kan gevorderd worden. Bij onnoodige inhouding is de schipper strafbaar ex. art. 406 W. v. S.

Wij zijn zoodoende als vanzelf terecht gekomen in de verplichtingen van den schipper, bij welker schending hij civiel-, straf- of disciplinair-rechtelijk aansprakelijk is.

Art. 25[a] stelt de disciplinaire verantwoordelijkheid zeer ruim: „zich op eenigerlei wijze ten opzichte van schip, lading, scheepsvolk of passagiers misdragen," onafhankelijk van de burgerlijke en strafvordering. Onder die misdragingen kan natuurlijk velerlei vallen. Enkele artikelen geven dit aan; zoo b.v. art. 24, dat de schipper, die niet heeft voldaan aan den last der autoriteiten om in het gebrekkige, in ligging of ruimte ontstaan, te voorzien, wordt geacht zich jegens het scheepsvolk misdragen te hebben. Voor art. 23 geldt 't zelfde. Eene bijzondere verplichting rust op den schipper (art. 14), om n.l. buitengaats aan boord gepleegde misdrijven te instrueeren en in het strafregister in te schrijven. Bij aankomst stelt hij de zaak ter bevordering van de vereischte vervolging in handen van den kantonrechter. Elders wendt

hij zich tot den commandant van een Nederlandsch oorlogsschip, tot den Nederlandschen consul en anders tot de plaatselijke autoriteit. Hij moet zorgen, in overleg met die autoriteiten, dat de dader zoo spoedig mogelijk en met zekerheid in handen van den bevoegden rechter komt. Hij mag al die maatregelen van voorzorg nemen, welke de zaak vereischt, en zoo het vrij verkeer van den dader gevaarlijk is, kan hij in overleg met de stuurlieden hem vastzetten, dus een veiligheidsmaatregel. Ook deze maatregelen worden in het strafregister opgenomen.

Gelijke middelen mag hij toepassen, indien iemand op de reis krankzinnig wordt. Uit die gelijkstelling van den krankzinnige met den misdadiger blijkt voldoende, dat hier alleen sprake is van een veiligheidsmaatregel en niet van eene straf.

Behalve in het strafregister worden al deze feiten ook in het scheepsjournaal ingeschreven.

Art. 19 voorziet in het geval, dat de schipper geen strafregister aan boord heeft, waarvoor hij ex art. 15 strafbaar is (de strafbepalingen komen voor in de artt. 470 en 471 W. v. S.); de schipper moet dan toch de in art. 14 genoemd maatregelen nemen. Binnen 14 dagen na aankomst hier te lande moet hij hiervan en van de aan boord gepleegde misdrijven kennisgeven aan den Kantonrechter ter plaatse van bestemming. Verzuim hiervan is ook strafbaar gesteld bij art. 470 2° W. v. S.

De verplichting hier aan den schipper opgelegd is er een (excusez le mot) van publiekrechtelijken aard. Hij doet hier den dienst van hulp-officier van justitie, evenals hij ook de verplichting heeft als ambtenaar van den burgerlijken

stand op te treden. Het spreekt wel van zelf, dat hierop een strafrechtelijke sanctie rust.

Behalve deze strafrechtelijke aansprakelijkheid is de schipper nu ook disciplinair aansprakelijk en wel aan een Raad van Tucht, die te Amsterdam zetelt.

De feiten, die tot een disciplinair onderzoek aanleiding kunnen geven, zijn van tweeërlei aard: 1. schending van zijne verplichtingen jegens personen, hetzij schepelingen of passagiers, misdragingen dus in den eigenlijken zin, 2. misdragingen tegen schip en lading. Deze bepalingen kwamen reeds voor in de wet van 1856 als al. 1 van art. 25, dat verder eene thans afgeschafte regeling gaf voor den Raad van Tucht.

In 1879 echter wilde de Regeering naast eene wijziging in deze wet ook nog vaststellen eene wet regelende het onderzoek naar de oorzaken van zeerampen. Na overleg met de Staten-Generaal evenwel is dit aparte wetsontwerp ingetrokken en dit onderzoek mede opgedragen aan den gereorganiseerden Raad van Tucht. Zoodoende vindt men nu in art. 25[a] eene tweede alinea, die den Raad de bevoegdheid geeft om een disciplinair onderzoek in te stellen naar de oorzaak van een ongeluk ter zee, en wanneer deze oordeelt, dat door de daad of nalatigheid van den schipper, stuurman of machinist eene schipbreuk, stranding, verlating van het schip of eenige zeeramp, die den dood van een mensch ten gevolge heeft gehad, is veroorzaakt geworden, dien persoon disciplinair te straffen.

Eigenlijk zou men dit eene gequalificeerde misdraging kunnen noemen, waarbij echter de aansprakelijkheid niet alleen tot den schipper bepaald is, maar zich ook tot stuurman en machinist uitstrekt.

Bij de behandeling in de Tweede Kamer werd er door meer dan één lid bezwaar gemaakt, ten eerste om waar de eerste 24 artikelen handelen over de verhouding van schipper tot scheepsvolk, nu in art. 25 ineens over andere misdragingen te gaan spreken, waarop de Minister opmerkte, dat juist in deze disciplinaire materie zeer uitéénloopende zaken samengevoegd kunnen worden.

Ten andere werd er geklaagd over een niet scherp genoeg omschrijven der feiten. Ook dit bezwaar weerde de Minister af met een beroep op den aard van het disciplinaire recht en met de opmerking, dat nauwkeurige omschrijving hier ondoenlijk is.

In het Voorloopig Verslag werd uitdrukkelijk gezegd, dat de Raad van Tucht geen onderdeel der rechterlijke macht was. De Minister in zijne Memorie van Beantwoording zeide, dat niettegenstaande de uitbreiding der werkzaamheden, hierboven vermeld, de aard van disciplinair college gehandhaafd bleef.

De tuchtmiddelen, die de Raad van Tucht heeft, zijn zeer weinig in getal, maar ingrijpend. Men houde echter in het oog, dat evenals bij de tuchtbevoegdheid van den schipper ook hier alleen de zwaarste middelen zijn genoemd als grens, terwijl niets belet, dat de Raad, indien hij schorsing eene te zware tuchtiging vindt, den schipper eene berisping toedient.

De wet spreekt alleen in de 1e alinea van het ontnemen van de bevoegdheid om als schipper, in de 2e om in één of meer der betrekkingen van schipper, stuurman of machinist op een Nederlandsch schip te varen.

Deze ontneming kan dus òf werken als schorsing, òf als

degradatie. Een schipper, die zegt: Ik vaar òf als schipper, òf ik vaar niet, zal zich geschorst voelen. Iemand, die door den nood gedrongen zich toch op een schip laat aanmonsteren in een lageren rang, ondergaat eene degradatie.

Hij, die buiten noodzaak op een Nederlandsch schip optreedt in den hem tijdelijk ontnomen rang, pleegt een feit, strafbaar gesteld bij art. 411 W. v. S.

Tegen deze schorsing had men ook bezwaar in de Kamer; men achtte dit eene zware straf. [1]) De Minister ontkende dit, en wees op de analogie met de schorsing van een advocaat, het was een maatregel van tucht. De bevoegdheid om als schipper te varen, kan voor hoogstens 2 jaar ontnomen worden, in het geval van alinea 2 is het maximum op 10 jaar bepaald. Zien wij nu, op welke wijze die Raad van Tucht is samengesteld en hoe de procedure is.

De Minister legde er den nadruk op, dat in disciplinaire zaken slechts voor eene zeer eenvoudige procedure plaats was. „De wet behoort datgene te bevatten wat èn strikt noodzakelijk is om aan den schipper en den Staat de noodige waarborgen te geven, èn slechts verzekerd is, als *de wet* het eischt of voorschrijft.”

De samenstelling van den Raad is gemengd. Alle leden, de voorzitter en de secretaris worden door den Koning benoemd. Behalve voor den laatste, is de duur der benoeming 3 jaar. Er zijn 6 leden, 4 plaatsvervangers en

---

1) Ook de Commissie voor Handelspolitiek (1897) achtte deze schorsing ongemotiveerd. Men kan, al is men een uitstekend zeevaarder, zich vergissen, en dan is zoo'n schorsing eene zware straf, daar 't zeer moeilijk is naderhand weer plaatsing te vinden. Of echter voor eene enkele vergissing dit middel zal toegepast worden?

nog een plaatsvervangend voorzitter. De voorzitter en zijn plaatsvervanger moeten Doctor in de rechtswetenschap zijn, en van de leden twee zee-officier in of buiten werkelijken dienst, drie koopvaardij-schipper in of buiten werkelijken dienst en één reeder of oud-reeder. Onder de plaatsvervangers moet ook één zee-officier in of buiten werkelijken dienst zijn.

De Raad doet geen uitspraak dan met minstens 5 leden.

Hoe wordt nu eene zaak bij den Raad van Tucht aangebracht? Zelf kan hij niet ambtshalve een onderzoek instellen. Er moet een klacht inkomen of een last gegeven worden. Dit laatste geschiedt alleen in geval van toepasselijkheid van art. 25ª alinea 2. De Minister van Waterstaat kan last geven tot een onderzoek. Bovendien kan hiertoe eene klacht inkomen van den boekhouder, één of meer der reeders, der assuradeurs of der passagiers. Art. 25ᶜ spreekt hier van „handelingen en verzuimen", die aangebracht worden, zoodat wij hieruit mogen concludeeren, dat niet het aangeven van eene plaats gehad hebbende schipbreuk voldoende is, maar dat men met eene speciale tegen een bepaald persoon gerichte klacht moet komen. 1) Het scheepsvolk mag hier geen klacht doen; dit is een eisch van tucht, dat zij niet klagen over 't gebrek aan zeemanschap hunner meerderen.

Wel hebben zij een klaagrecht, evenals al de hierboven genoemden over misdragingen bedoeld bij al. 1 van art. 25ª.

---

1) In „De Zee" Jg. 1902 wordt dit systeem zeer betreurd, daar nu b.v. bij het vergaan van schepen, zonder dat iemand gered wordt, het onderzoek, uit technisch oogpunt zeer belangrijk, naar de oorzaak eener dergelijke ramp achterwege moet blijven wegens gemis aan een persoon, die vervolgd kan worden.

Hier kunnen het feiten zijn juist tegen hen gepleegd, en is dus een dergelijk recht beslist noodig. Dat de Minister hier niets mee te maken heeft, ligt voor de hand, daar in het andere geval de bemoeienis van den Minister een uitvloeisel is van de oorspronkelijke gedachte om langs administratieven weg een onderzoek naar de oorzaak van zeerampen in te stellen.

De termijn (art. 25[c]), waarbinnen de klacht moet inkomen, is kort, slechts 3 weken na aankomst van het schip ter plaatse van bestemming hier te lande, hetzij na aankomst hier te lande, van den aangeklaagde, indien deze zonder het schip terugkeert.

Is één der tot het doen der aanklacht gerechtigden hiertoe buiten staat, dan mag hij binnen 3 weken, na daartoe in de gelegenheid te zijn, onder opgave van de reden der verhindering zijne aanklacht indienen aan den consulairen ambtenaar of het plaatselijk gezag, dat voor doorzending zorg draagt.

Voor de last des Ministers is na de 3 weken nog een termijn van 3 maanden gegeven.

De oproeping van den aangeklaagde geschiedt bij deurwaardersexploit, waarin de tegen hem aangevoerde grieven vermeld zijn, minstens 8 dagen vóór den dag der behandeling. Het wordt hem beteekend, of anders aangeplakt, evenals met eene rechterlijke dagvaarding vereischt is.

Het nemen van een raadsman of een gemachtigde is veroorloofd, maar de Raad kan persoonlijke verschijning gelasten.

Wat de behandeling der zaak betreft, hier gelden niet de regels van het strafproces maar van de enquête-wet van

1850 (de Raad van Tucht krijgt hier dezelfde bevoegdheid als eene enquête-commissie), die ik hier niet alle zal nagaan. Alleen zij hier gememoreerd, dat getuigen en deskundigen verplicht zijn te komen, en dat de Raad zelfs door tusschenkomst van den Officier van Justitie een bevel van medebrenging van den rechter-commissaris in het arrondissement, waarin de getuige of deskundige woont of zich werkelijk bevindt, kan requireeren. Ongewettigde weigering kan overigens door den civielen rechter gestraft worden met hooge boeten. Bij weigering om te antwoorden of den eed (belofte) af te leggen, kan gijzeling worden toegepast voor ten hoogste 6 maanden. (Enquête-wet artt. 4 vlg.)

Ook buitenslands kan de Raad van Tucht door bemiddeling van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken of van Koloniën personen als getuigen en deskundigen doen hooren.

Behalve deze mondelinge verklaringen kan de Raad van Tucht ook schriftelijke bescheiden vorderen. Hiertoe strekken dan het strafregister, het scheepsjournaal, maar verder alle andere voor het onderzoek noodige bescheiden. Overlegging kan binnen een bepaalden termijn gevorderd worden.

Wordt deze termijn verzuimd, dan maakt de Raad hiervan een proces-verbaal op, en stelt dit, wanneer hij dat noodig oordeelt, in handen van het O. M. Den Raad is dus hier vrijheid gelaten, om al of niet eene vervolging uit te lokken. Doet hij het, dan wordt de zaak weer aanhangig gemaakt bij den burgerlijken rechter.

Eene bijzonderheid in tuchtzaken is, dat in art. 25g geëischt wordt, dat de uitspraak evenals een vonnis de gronden bevat, waarop zij rust.

Hierdoor wordt het mogelijk, om, als voor schorsing niet

voldoenden grond bestaat, implicite den schipper eene flinke berisping te geven, op de volgende wijze b.v.: „De Raad van Tucht mitsdien *recht doende* enz., verklaart, dat N. N. niet geheel voldaan heeft aan zijne verplichting om aan A., gedurende diens ziekte eene betamelijke behandeling te verschaffen; dat echter vermits aangeklaagde naar de opvatting, die hij van de zaak had, gemeend heeft het noodige te doen, geen termen aanwezig zijn hem deswege te schorsen", enz.

De term: „mitsdien recht doende" in deze uitspraak maakt een vreemden indruk, vooral als ieders „opvatting" van eene zaak zoo ten volle gewaardeerd wordt.

Ter publicatie wordt de uitspraak ter Griffie der Amsterdamsche rechtbank gedeponeerd. Wordt de bevoegdheid om als schipper of scheepsofficier te varen voor een bepaalden tijd ontnomen, dan wordt de uitspraak den betrokken persoon beteekend of bij gebrek aan bekende woonplaats of verblijfplaats hier te lande aangeplakt, zooals art. 144 Sv. in strafzaken dat eischt. De kosten, volgens begrooting van den Raad, komen ten zijnen laste. De ontvanger der registratie te Amsterdam krijgt van de uitspraak, door den voorzitter executoir verklaard, een extract. Hij is belast met de invordering der kosten. Deze zijn verhaalbaar bij lijfsdwang. Belanghebbenden kunnen kosteloos inzage en tegen betaling een extract of afschrift krijgen.

Welke waarborgen heeft de onbevoegd verklaarde? Hij heeft een soort recht van verzet, om als hij noch zelf, noch in gemachtigde ter zitting is tegenwoordig geweest, bij schriftelijke memorie zijne bezwaren bij den Raad in te dienen. Was hij niet hier te lande bij de uitspraak, dan

mag hij gebruik maken van den weg bij art. 25^c^ voor de aanklacht aangewezen.

De Raad kan òf het onderzoek heropenen en handelt dan als in 25^d^ bepaald, òf bij eind-uitspraak beslissen, die dan op de in dit artikel aangewezen wijze moet gepubliceerd worden.

Verjaring doet het recht van onderzoek vervallen, en wel als na 1 jaar na indiening van aanklacht of last geen begin met het onderzoek is gemaakt. Elke daad echter, die ter kennisse van den aangeklaagde is gebracht, stuit die verjaring.

De zittingen zijn openbaar, tenzij de Raad om gewichtige redenen mocht bevelen, dat zij geheel of gedeeltelijk met gesloten deuren geschieden. De uitspraak is altijd in het openbaar. Alle leden, die aan de behandeling deelnemen, moeten binnen 24 uur deze uitspraak onderteekenen. Bij verhindering wordt dit onderaan vermeld.

In 25^i^ 4^e^ lid vinden we de bepaling, dat behalve het hierboven bepaalde, de Raad aan geen vorm van proces gebonden is.

Een algemeene maatregel (19 Febr. 1880, Stbl. n°. 21) houdt eene instructie in omtrent de afdoening van zaken en de schadeloosstelling voor voorzitter, leden en secretaris.

Artikel 1 van dit K. B. schrijft voor een eed of belofte af te leggen in handen van den Commissaris des Konings in Noord-Holland.

Verder bepaalt art. 12, dat de Raad zich voor het verkrijgen van administratieve bescheiden of inlichtingen van eenig openbaar gezag heeft te wenden tot den Minister van W., H. en N. Aan denzelfden Minister worden de uitspraken in afschrift meegedeeld (art. 13).

Blijkens deze instructie ressorteert de Raad van Tucht niet onder Justitie.

Eene belangrijke bepaling is die van art. 25[k], waar de Koning zich voorbehoudt, *na* ingewonnen advies van den Raad, geheele of gedeeltelijke ontheffing van eene uitgesprokene onbevoegd-verklaring te verleenen. Wij vinden hier een surrogaat voor de gratie, eveneens op advies van een college, verleend. 1)

In het Voorloopig Verslag van 1879 werd aangedrongen op het mogelijk maken van appèl of revisie, wat echter door den Minister onnoodig werd geoordeeld, op grond van dit gratie-recht des Konings. 2)

De slotbepalingen ontheffen schepen beneden de 100 last in de kleine vaart van de verplichting een strafregister te hebben, en daardoor van al wat er mee samenhangt. Wel zijn de bepalingen van de artt. 14, 17 en 18 1ste lid van toepassing.

Hebben zij wel een strafregister aan boord, of komen zij in de groote vaart, dan zijn alle bepalingen verbindend. Art. 28 gebiedt de voorlezing van diverse artikelen uit deze wet en het W. v. S. bij de monstering.

Ten slotte nog een enkel woord over plannen, die op een

---

1) In 1876 noemde Mr. de Pinto dit als een der verschillen tusschen het strafrecht en het disciplinaire recht, dat de Koning in 't laatste geval niet als zoodanig gratie verleenen kon (p. 90 zijner dissertatie). De positieve wet logenstraft hier de theorie, evenals in verschillende andere punten, die Mr. de Pinto als verschillen aanwijst, b.v. verzet (p. 71 ibidem), enz.

2) Ook de Duitsche Keizer heeft het recht om de „von den Disziplinarbehörden verhängten Strafen zu erlassen oder zu mildern" (Reichsbeamtengesetz § 118).

door den Minister [1]) in 1897 gedane vraag aan de Commissie voor de Handelspolitiek door haar zijn voorgesteld. [2])

Deze Commisie wenscht, dat de Raad van Tucht meer zal zijn voor het technisch onderzoek naar de oorzaken van zeerampen. Nu is het meestal om de schuld of nalatigheid van den een of ander aan te toonen en te straffen, dat de R. v. T. onderzoekt, maar, zegt de Commissie, heeft iemand door schuld of nalatigheid gevaar voor menschenlevens of eigendommen doen ontstaan, dan moet hij, als ieder ander, voor den strafrechter gebracht worden. Waarom wel den schipper vervolgd wegens zijne nalatigheid, en niet den reeder, stuwadoor e. d., als aan hunne schuld eene ramp is te wijten? Alleen als de schipper misbruik maakt van zijne zeer bijzondere machtspositie, wil zij de speciale straf van schorsing toegepast zien. Dan spreekt uit die onbevoegdverklaring geen ongeschiktheid, maar is zij eene heilzame waarschuwing.

Dat men in het stelsel der Commissie althans juist dit feit als ambtsmisdrijf bij den strafrechter kan aanhangig maken, springt in het oog. Hier is voor een Raad voor scheepvaartzaken, zooals zij den R. v. T. herdoopt wil zien, niets geen bijzondere reden om als rechtscollege op te treden.

De Commissie wil, om een zekerder waarborg voor onderzoek te hebben, een permanent bureau, als 't ware een O. M.

---

1) In zijne Memorie van Antwoord op het Verslag der 1e Kamer over het ontwerp voor het IXe hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1902 heeft de Minister verklaard, dat een wetsontwerp werd gereed gemaakt om het onderzoek naar zeerampen te regelen. In verband daarmee zou eene reorganisatie van den R. v. T. worden voorgesteld.

2) „De Zee", Jg. 1899, p. 233.

hebben, dat ambtshalve naar iedere ramp een onderzoek instelt en dat niet van belanghebbenden of den Minister afhangt. Dat bureau zou echter niet steeds vervolging behoeven uit te lokken.

Zijn eenmaal Staatsexamens ingevoerd, dan acht de Commissie het goed aan dien Raad de macht te geven, de bevoegdheid door dat examen verleend, bij gebleken ongeschiktheid in te trekken.

---

§ 10. Studenten aan de Rijks-Universiteiten.

Behalve de elders behandelde bepalingen omtrent Ambtenaren bij het Hooger-, Middelbaar- en Lager Onderwijs, vinden wij in de wet op het H. O. enkele voorschriften betreffende de handhaving der tucht onder de studenten. Dat deze groote beteekenis hebben in de practijk zal wel niemand beweren, toch vormen zij weer eene eigenaardige groep, daar zij personen gelden, die in geenerlei ambtsverhouding tot de overheid staan, doch slechts door inschrijving aan eene Rijks-Universiteit aan die tucht onderworpen zijn.

De geschiedenis dezer zaak is belangrijk genoeg, om er vóór de bespreking der bepalingen een enkel woord aan te wijden. [1]) Vroeger bestond aan de Academies niet alleen een tuchtrecht, maar er bestond voor de studenten een

1) Vgl. Mr. G. J. van Everdingen: Iets over het voormalig forum privilegiatum van professoren en studenten. Leiden 1879.

forum privilegiatum; althans zoo was het bij de meeste. [1]) Hoofdbedoeling was de juristen op gelijken voet te behandelen als de theologen, die reeds het for. priv. ecclesiasticum hadden. De Overheid had in die steden over de studenten niets te zeggen. In Leiden b.v. gold het for. priv. zelfs voor allen, die aan de universiteit waren verbonden, behalve dat de professoren voor het Hof van Holland konden komen. In die rechtbank der Academie zaten ook leden der stedelijke overheid.

Toen nu in 1809 een rapport werd uitgebracht aan Koning Lodewijk inzake het H.O., werd daarin o.a. ook aangedrongen op een „Raad van Toevoorzicht" om de tucht te handhaven. De Commissie zei: wanneer wij hier van tucht spreken, willen wij niet die tucht verstaan hebben, welke plaats moet grijpen bij wezenlijke wanorde, die de openbare rust zoude storen, of zelfs bij geringe misdaden; het is de zaak van den publieken aanklager van deze kennis te nemen en van de rechtbank, welke die ook zijn moge, voor welke de studenten teregt moeten staan. Maar op hoevelerlei wijze kan een student niet aan zijn plicht te kort komen, zonder iets te doen, waarmede zich een eigenlijk gezegd rechter te bemoeien heeft? Nalatigheid in het bijwonen der collegiën, nalatigheid in het studeeren, zich te veel overgeven aan uitspanningen en aan vermaken, die wel op zichzelven volmaakt onschuldig zijn, maar een groot verlies van tijd,

---

1) In Utrecht was geen eigenlijk for. priv. Het was daar alleen een recht van rector en assessoren om geschillen tusschen studenten bij te leggen, duels te voorkomen, maar indien noodig, dan moest de overheid ingeroepen worden. Zie v. d. Water: Utrecht's Placaatboek Bk. II, Tit. VI, pag. 486 vv.

die aan den arbeid besteed moest zijn met zich slepen; neiging tot het spel, neiging tot geldverspilling, kortom eene wezenlijke ongeregeldheid van gedrag, die zoo men ze niet in tijds betoomt van lieverlede ontaardt in losbandigheid, zelfs in ongebondenheid en eindelijk in een wis bederf uitloopt; deze zijn de nalatigheden, misstappen, de gebreken, die de voorwerpen der tucht behooren te zijn, waarvan wij hier spreken." Verder in het rapport staat, dat de Academische Senaat geen rechtbank is en er dus van een vonnis van royeering geen sprake zijn kan; het is een heilzame maatregel van voorzichtigheid en verbetering, en nooit kan er voor dengene, die er het voorwerp van is, een door de wet erkende vlek op zijn naam uit voortvloeien.

In 1810 werden bij keizerlijk decreet de „tribunaux académiques afgeschaft: „En conséquence il ne peut plus rester aux professeurs qu'un droit de surveillance, d'admonition paternelle, ou de censure académique, à l'égard de leurs étudiants."

De Fransche wetgeving bekrachtigde deze afschaffing en hoewel in 1815 herstel van het for. priv. werd beloofd, bleef het achterwege. [1])

---

1) In een artikel van Ortloff in de Gerichtssaal XXXIII deelt deze schrijver mee, dat in 1877 in Duitschland de academische Gerichtsbarkeit is afgeschaft, maar de academische Disziplin behouden. „Die Aufgabe der academischen Disziplin ist die Aufrechterhaltung der Sitte, Ehrenhaftigkeit und Ordnung der Studenten während ihres Aufenthaltes auf der Universität, welche als Hoch*schule* und *Erziehungs*anstalt sein soll und als solche der persönlichen Freiheit der Studenten gewisze Beschränkungen auferlegen musz, denen andere Staatsbürger, welche nur der Staatsgesetzen unterhören, nicht unterworfen sind.»

In het K. B. van 2 Aug. 1815 (artt. 160—163) vinden wij reeds ongeveer dezelfde woorden als nu in de artikelen 81 en 82 der Wet op het H. O. van 28 April 1876 (Stbl. nº. 102).

De handhaving der tucht is opgedragen aan den Rector Magnificus. Bij „overtreding der tucht of bij wangedrag" waarschuwt of berispt hij. Vager en onbepaalder kan het al bijna niet gezegd worden.

In „buitengewone gevallen" heeft echter de geheele Senaat zijn oordeel uit te spreken en dan kan het uitloopen op eene uitsluiting van de Universiteit van 1 tot 5 jaren. Een speciaal geval, waarin deze handelwijze noodig is, wordt apart genoemd n.l. als een student bij den Rector-Magnificus, of bij dezen met de assessoren ontboden is en opzettelijk niet verschijnt.

Van den Senaat kan de getuchtigde zich beroepen op den Minister van Binnenlandsche Zaken. Ook „belanghebbenden", b.v. de ouders kunnen dit doen. De Minister zal dan de eindbeslissing geven.

---

§ II. Strafinrichtingen.

Een van de best geregelde deelen van het tuchtrecht hier te lande vinden wij in de voorschriften betreffende de tucht in de diverse strafinrichtingen.

Zoowel wat de op te leggen tuchtstraffen zelve, als wat hare toepassing betreft, zijn vrij nauwkeurige bepalingen in ons positieve recht te vinden.

De bronnen hiervan vinden wij in de eerste plaats in de bij art. 22 W. v. S. gevorderde Wet tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen (14 April 1886 Stbl. n°. 62)[1]: Titel V, wat betreft gevangenissen en rijkswerkinrichtingen en Titel VI, art. 28 voor de rijksopvoedingsgestichten, welk laatste artikel bij het in werkingtreden van de Wet houdende beginselen en voorschriften omtrent maatregelen ten opzichte van jeugdige personen (12 Februari 1901 Stbl. n°. 64), door artikel 10 dezer wet zal vervangen worden.

De uitwerking van deze beginselen heeft plaats gehad in Titel VII van den algemeenen maatregel, vastgesteld bij Kon. Besl. van 31 Augustus 1886 (Stbl. n°. 139), en nader voor elk gesticht in zijn huishoudelijk reglement, voor de Rijkswerkinrichtingen Veenhuizen n°. 1, 2 en 3 in het Reglement van Tucht, vastgesteld bij Kon. Besl. van 20 Januari 1887 (Stbl. n°. 19).

Achtereenvolgens wil ik dan nu nagaan: 1° in welke gevallen tuchtstraffen kunnen worden toegepast, 2°. welke die tuchtstraffen zijn, en 3°. welke de wijze is, waarop de oplegging plaats vindt.

1°. In zeer algemeene bewoordingen geeft art. 107 van den algemeenen maatregel van 31 Aug. 1886, de gevallen aan, waarin disciplinair gestraft kan worden in de gevangenissen en rijkswerkinrichtingen. „Onverminderd de toepassing der strafwet [kan] elke inbreuk op de orde en tucht, de regelen van zindelijkheid, arbeidzaamheid en gezondheid, en alle moedwillige beschadiging van goederen, behoorende

1) Gewijzigd bij de wet van 10 December 1888 (Stbl. n°. 76).

aan het gesticht of aan derden, naarmate van de zwaarte der overtreding, worden gestraft met eene der disciplinaire straffen, genoemd in art. 20 der wet van 14 April 1886 (Stbl. n_0. 62).

Bij huishoudelijk reglement heeft voor ieder gesticht eene nadere omschrijving plaats gehad. Om niet te uitvoerig te worden, ga ik hier alleen na de bepalingen gegeven voor Veenhuizen. Deze kleine maatschappij op zich zelve bezit een Reglement van Tucht, dat in velerlei opzichten aan een gecomprimeerd Strafwetboek en Wetboek van Strafvordering doet denken. 't Heeft een eigenaardigen vorm. Terwijl in het Kon. Besl. wordt gesproken van: Reglement van Tucht voor de Rijkswerkinrichtingen enz., vinden wij als opschrift: Reglement voor den Raad van Tucht bij de Rijkswerkinrichtingen. Verwachten wij dus volgens den considerans, dat de Koninklijke Wetgever zich richten zal tot de verpleegden in die inrichtingen, blijkens den titel behelst het Reglement voorschriften aan den Raad van Tucht bij die inrichtingen reeds krachtens het Kon. Besl. van 31 Aug. 1886 (Stbl. n°. 159) ingesteld (artt. 114, 115).

Bepalingen, die doen denken aan Rechterlijke Organisatie, aan Strafvordering, aan het Strafwetboek, zoowel algemeen als bijzonder gedeelte, vinden wij hier in broederlijken zin bijeen. In deze paragraaf hebben wij nu alleen te maken met de met tuchtstraffen bedreigde overtredingen. Een algemeene regel hierbij is, dat, heeft eene schending der strafwet plaats, de Raad van Tucht hiervan kennis geeft aan den betrokken ambtenaar van het O. M. in het geval, dat het feit ook onder het Reglement valt; de directeur doet dit, indien dit laatste niet het geval is. Hierdoor

vervalt echter geenszins het recht van directeur of Raad van Tucht tot disciplinaire correctie. Eene andere algemeene bepaling is, dat de Raad uitsluitend kennis neemt van de overtredingen bij dit reglement voorzien. Dit is eene beperking van het hierboven geciteerde art. 107 van den Algemeenen Maatregel van 31 Aug. 1886 en doet denken aan het „nulla poena sine praevia lege poenali."

Inderdaad vinden wij hier, zooals ons door vergelijking met andere tuchtvoorschriften kan blijken, eene bijzonder nauwkeurige aanduiding van de bevoegdheid tot tuchtiging. Toch zal ons blijken, dat van eene minutieuse omschrijving van de elementen van de met eene tuchtstraf bedreigde feiten geen sprake is.

De artt. 10—20 geven eene opsomming van de overtredingen. Evenmin als bij de in ons W. v. S. genoemde overtredingen is hier eene onderscheiding tusschen opzet en schuld te vinden (behalve in art. 17), wel daarentegen wordt poging in art. 19 op éene lijn gesteld met het voltooide delict.

In de artt. 25—27 vinden wij bepalingen, die aan het Algemeene Deel van het W. v. S. doen denken. Medeplichtigheid (art. 25) wordt op dezelfde wijze, als in de artt. 48 en 49 W. v. S. voor misdrijven is bepaald, bedreigd met dezelfde straf, doch welker maximum $^1/_3$ lager is. Voor verpleegden beneden 16 jaar (art. 26) worden de maxima met $^1/_2$ verlaagd. Samenloop van meerdere feiten (art. 27), welke als op zichzelve staande handelingen worden beschouwd en meerdere overtredingen opleveren, wordt gestraft volgens het stelsel der zuivere cumulatie (cf. art. 62 W. v. S.), slechts begrensd door de maxima van art. 20 der

Beginselenwet. Wat de recidive betreft, vinden wij in art. 28 eene algemeene bepaling omtrent den termijn — 2 jaar — binnen welken na eene onherroepelijke veroordeeling eene gelijke overtreding moet zijn begaan, wil er van herhaling in den zin der wet sprake zijn. Voor de strafmaat is in ieder artikel eene speciale bepaling, waarbij nog telkens tusschen eerste en verdere herhaling wordt onderscheiden. Dit stelsel wijkt dus af zoowel van de regeling in 't W. v. S. voor de misdrijven als voor de overtredingen (cf. Bk. II tit. 31 en Bk. III passim).

Een typisch tuchtvoorschrift vormt art. 12, waar strafbaar worden gesteld: „Beleediging, schelden, kijven, vechten van en door verpleegden onderling en „*wat op eenigerlei wijze de rust verstoort*". Door deze zeer algemeene bijvoeging wordt de bepaling van art. 4 al. 1 m. i. vrij illusoir gemaakt, al kan eene dergelijke bepaling als rem nooit kwaad. De 2de alinea van art. 12 breidt de vrijheid van den Raad van Tucht nog uit, door hem te vergunnen „indien het feit van ernstigen aard is, de straffen met een derde te verhoogen." Typisch noemde ik dit voorschrift, omdat wij iets dergelijks vinden o. a. in onze wet op de krijgstucht, zoowel als in de Duitsche en in de Deensche Militär Disciplinar Straf-Ordnung.

Evenzoo geeft art. 14 een kijkje op het arbitraire karakter, dat ook deze tucht eigen is: „Ongehoorzaamheid, onbescheidenheid in woorden, gebaren, geschriften of teekeningen tegen ambtenaren, bedienden of opzieners, enz." Ook de respectievelijk in artt. 10 en 16 strafbaar gestelde onzindelijkheid en luiheid kan zeker niet op enge begrensdheid van begrip bogen.

Art. 17 daarentegen is veel nauwkeuriger, en zou best in eene strafwet kunnen thuis behooren. Hier vinden wij een duidelijk omschreven feit met een bepaald doel verricht, waarbij opzet vereischt wordt.

't Is mijn plan niet hier eene drooge opsomming van de met straf bedreigde feiten te geven, en met het bovenstaande meen ik dan ook te kunnen volstaan.

Slechts nog dit: art. 21 is een aardig bewijs voor de waarheid van prof. van der Hoeven's gezegde: „De wereld zit vol van discipline." Wij lezen daar, dat bij wangedrag tijdens het verblijf in eene cel, dus bij het ondergaan van eene tuchtstraf, de verpleegde opnieuw getuchtigd kan worden, en wel door opsluiting in eene volstrekt donkere strafcel.

Het tuchtmiddel begint hier veel van een direct dwangmiddel te krijgen, hetzelfde karakter, dat m.i. ook moet worden toegekend aan de lijfstraf te Leeuwarden. Men zie hierover de besprekingen in de Staten-Generaal bij de vaststelling van de Beginselenwet (Smidt IV, pag. 475—494), waaruit duidelijk blijkt, dat de voorstanders der volgens Mr. A. A. de Pinto „Bedenkelijke reactie," met den Minister aan het hoofd, om strijd verklaard hebben de lijfstraf alleen te willen, omdat de commissie van administratie verklaard had, dat zij haar tegenover de ernstigste misdadigers, b.v. de tot levenslange gevangenisstraf veroordeelden, niet kon missen. Waar bij ons de doodstraf was afgeschaft, en aldus de vergeldende gerechtigheid tegenover nieuwe delicten machteloos stond, diende men toch een middel te hebben om deze gevaarlijke sujetten te temmen in het belang van orde en veiligheid in de strafinrichting zelve.

't Is, zooals de afgevaardigde Reuther het uitdrukte, geheel „dwangmiddel" geworden (op. cit. pag. 485).

Met het volste recht kan dit middel, ook volgens de bedoeling van den wetgever, een *ultimum* remedium genoemd worden.

Als van zelf ben ik gekomen tot het tweede punt: Welke zijn de tuchtstraffen? Zij worden in de Beginselenwet limitatief en facultatief voor alle gestichten opgesomd. Ook hier wil ik mij bepalen tot de in Veenhuizen op te leggen straffen, welke zijn: in de meeste gevallen de gewone cel, de eerste maal voor nooit langer dan ten hoogste 3 maanden (art. 20). Hier kunnen dan bijkomen in de gevallen van artt. 12—20 voor verpleegden, die den leeftijd van 16 jaar hebben bereikt, verstrekking van water en brood in de plaats van het gewone voedsel voor ten hoogste 24 dagen of zooveel korter als de straftijd korter duurt. Die straf wordt echter, in geval zij langer duurt dan 2 dagen, slechts om den anderen dag toegepast (art. 22).

Ook kan de verpleegde voor hoogstens 12 maanden naar Hoorn overgeplaatst worden [1]) (artt. 23 j° 21 Beginselenwet).

Bij eerste of verdere herhaling wordt de gewone cel vervangen door de gewone strafcel tot verschillende maxima. Volgens art. 10 kan het zonder vergunning aan medeverpleegden overdoen van cantine- of winkelartikelen bij eerste herhaling als bijkomende straf onthouding van het genot der cantine voor ten hoogste 1 maand, bij verdere herhaling voor ten hoogste 3 maanden ten gevolge hebben.

---

1) Deze tuchtstraf is een andere vorm van het plaatsen in de straf. klassen in de andere strafinrichtingen. Zie artt. 81 j° 115 Alg. Maatr- van 31 Aug. 1886 (S. 159).

In art. 11 vinden wij als bijkomende straf voor het niet naleven van de gemaakte bepalingen op het schrijven of in ontvangst nemen van brieven, intrekking van de vergunning tot het schrijven van brieven, bij eerste herhaling gedurende 1 maand, bij verdere herhaling voor 3 maanden.

De straffen in art. 20 Beginselenwet sub 6° genoemd en die door den directeur van ieder gesticht op eigen gezag kunnen worden opgelegd [1]) zijn: onthouding van arbeid, van het genot der vrije lucht, van lectuur, van bezoek, van het schrijven of ontvangen van brieven, van het gebruik maken der cantine of van andere voorrechten. De volstrekt donkere strafcel wordt alleen toegepast op hen, die nòch in de gewone, nòch in de gewone strafcel te houden zijn (art 21). Hier kan dan nog bijkomen: sluiting in de boeien.

Alle categoriën van bij de wet toegestane disciplinaire bestraffingen vinden dus hier hare toepassing, zij het ook in zeer verschillende mate.

Hoe worden nu echter die straffen toegepast?

In de eerste plaats zijn tot toepassing bevoegd de directeuren der gestichten, evenwel met eene beperkte competentie. Eensdeels naast, andersdeels boven deze staat de competentie der colleges van regenten voor de strafgevangenissen, in Veenhuizen vervangen door een Raad van Tucht voor elk gesticht. De tucht door den directeur uit te oefenen is uiterst vaag geregeld in den Algemeenen Maatregel van 31 Aug. 1886, waar in art. 107 elke inbreuk op de orde en tucht enz. disciplinair strafbaar wordt gesteld, en in art. 114 hem de beschikking wordt gegeven

1) Art. 114 van den Alg. Maatr. van 31 Aug. 1886 (S. 159).

over de ook reeds boven opgesomde tuchtmiddelen, genoemd in art. 20 Beginselenwet.

De bevoegdheid in art. 113 aan de directeuren van andere gestichten gegeven, om „den gevangene of verpleegde voor zich zelven en anderen door afzondering of door het bezigen van een dwangbuis of andere middelen onschadelijk te maken", — ook dus weer een zuiver dwangmiddel — is wat Veenhuizen betreft in het oorspronkelijk Reglement van Tucht door art. 114 ontnomen, doch bij Kon. Besl. van 13 Nov. 1900 (Stbl. n°. 198) ook daar verleend.

Ook kan de directeur ex art. 115 voordragen tot plaatsing in de strafklasse (i. c. overplaatsing naar Hoorn).

Art. 115 3e alinea geeft den hoofd-directeur een recht van hooger beroep zoowel in geval van plaatsing in de eerste klasse als van *andere* bestraffingen tegen de beslissing van den Raad van Tucht.

Deze Raad van Tucht bestaat uit 5 leden, van wie 4 door den Minister van Justitie aangewezen worden uit de beambten van het betrokken gesticht, terwijl de directeur q. q. lid en voorzitter is.

Voorzoover zij niet reeds een ambtseed hebben afgelegd, leggen zij voor het zitting nemen in den Raad eene verklaring af; de directeur doet dit in geschrifte aan den hoofd-directeur, de andere leden mondeling aan den voorzitter.

Minstens 3 leden moeten aanwezig zijn om in de vergaderingen, die tweemaal 's weeks gehouden worden, zaken te kunnen behandelen.

Bij onstentenis van den directeur, vervangt hem de oudste in rang. Eén der ambtenaren wordt door den voorzitter tot

secretaris aan den Raad toegevoegd (art. 3). Deze houdt nauwkeurig aanteekening van het verhandelde, speciaal van de verklaringen der getuigen en de verdediging van den beklaagde (art. 7). Binnen 24 uur moet hij dit in een register overbrengen, dat door den voorzitter en hem zelf wordt geteekend.

Ex art. 5 moeten de beklaagden gehoord worden en het laatste woord hebben. Getuigen à charge en décharge worden ieder afzonderlijk ondervraagd.

Van eene beraadslaging in raadkamer is geen sprake. Is het verhoor afgeloopen, dan worden beklaagde en getuigen verwijderd, en wordt onmiddelijk hoofdelijk en mondeling gestemd, en wel: 1°. over de vraag of de ten laste gelegde feiten al dan niet zijn gebleken; 2°. of de schuld van den beklaagde aan die feiten al dan niet vaststaat; 3°. over de op te leggen tuchtiging.

De jongste in rang brengt het eerst zijne stem uit, de voorzitter het laatst. Het „in dubiis pro reo" geldt ook hier, bij staking wordt ten gunste van beklaagde beslist.

De beslissingen worden meegedeeld aan den hoofd-directeur en deze kan, zooals wij reeds hierboven zagen, in appel komen binnen 4 dagen bij den Minister van Justitie. De hoofd-directeur geeft den Raad binnen 4 dagen kennis, of hij al dan niet in hooger beroep gaat, en zoo ja tevens de beslissing van den Minister. Deze kan binnen de grenzen van het Reglement de tuchtstraffen verzwaren, verlichten, of opheffen.

De uitspraken van den Raad worden maandelijks in extract den Minister meegedeeld.

Is de eindbeslissing gevallen, dan wordt deze den be-

klaagde terstond bekend gemaakt en de eventuëele tuchtiging onmiddelijk ten uitvoer gelegd.

Of wij bij dit „hooger beroep" van den hoofd-directeur deze woorden in den technischen zin moeten opvatten, valt te betwijfelen.

Van partijen in eene tuchtzaak als deze valt niet te spreken; immers wij lezen nergens van een instituut, dat ook maar eenigermate doet denken aan het O. M. tenzij dan in de bepaling van art. 115, waar den directeur de bevoegdheid wordt gegeven, om tot plaatsing in de strafklasse (Hoorn) voor te dragen.

Wel wordt in art. 8 iedereen bevoegd, en ieder met eenig gezag in de gestichten bekleede verplicht verklaard tot aangeven van overtredingen, die te zijner kennis komen, aan den voorzitter van den Raad van Tucht (i. c. den directeur van het gesticht). Deze neemt echter niet die klacht over, noch heeft hij eenigen bijzonderen invloed op de strafmaat. Hij, die de aangifte doet, zal meestal wel als getuige „tot bezwaar" gehoord worden, maar in geen enkel opzicht is hij als partij te beschouwen. In deze disciplinaire zaken hebben wij slechts hem, die tuchtigt (i. c. den Raad), en hem, die getuchtigd wordt (i. c. den verpleegde). Deze laatste krijgt nergens het recht zich op eene hoogere autoriteit te beroepen. Een derde, de hoofddirecteur, die zorg te dragen heeft voor een goeden gang van zaken in ieder opzicht en in alle gestichten te zamen, krijgt kennis van datgene, wat tot handhaving der tucht noodig is geoordeeld. In de strafgevangenissen zijn het de voorzitters der colleges van regenten, die van de disciplinaire beslissingen op de hoogte worden gehouden. Deze zijn zelve

tot handhaving, wijziging, zelfs opheffing bevoegd. Geenszins echter de hoofd-directeur, die deze kwestie heeft te onderwerpen aan het oordeel van den Minister van Justitie.

't Komt mij dan ook beter voor in de bepaling van art. 115 3e lid j° art. 6 Regl. van Tucht meer een waarborg tegen willekeurige tuchtiging dan een appel in den eigenlijken zin des woords te zien.

Tot zoover dan de voorschriften tot handhaving der tucht in gevangenissen en Rijkswerkinrichtingen.

De Rijksopvoedingsgestichten en de Tuchtscholen, die reeds in aanbouw zijn, hoop ik in eene aparte paragraaf over het Rijkstuchtwezen te behandelen.

---

§ 12. Het Gezin.

Alhoewel de kring van het huisgezin steeds zoo onafhankelijk mogelijk is bewaard geworden, en de Overheid zich hier van inmenging zooveel mogelijk — en terecht — onthouden heeft, zoo is deze toch als beschermer van *al* hare onderdanen geroepen somtijds ook in die sfeer in te grijpen. Hoever dit gaan mag en moet, is een vraag van recht, die in abstracto niet uit te maken is.

Deze groote zelfstandigheid van het huisgezin blijkt ook in verband met ons onderwerp zeer duidelijk. Slechts de uiterste grenzen van het ouderlijke tuchtrecht zijn in de wet aangegeven.

Enkele artikelen zijn gewijd aan de zeer algemeene omschrijving van de verhouding tusschen ouders en kinderen. Art. 353 B. W. vordert van het kind, van welken leeftijd ook, eerbied en ontzag voor zijne ouders. Van de ouders eischt de wet o.a. onderhoud en opvoeding van de minderjarigen. In groote trekken is hier in de wet vastgelegd, wat omni consensu voor de orde in het huisgezin en de beantwoording aan zijn doel als grondslag der maatschappij volstrekt noodig is.

Dat de vader de macht uitoefent en bij ontstentenis de moeder, men zou het bijna een regel van natuurrecht kunnen noemen.

Welke middelen echter de ouders tot handhaving van orde en tucht mogen aanwenden, ziedaar een vraag, die voor verschillend antwoord vatbaar is en waaromtrent in eene goed geordende maatschappij regels gesteld moeten worden. En toch zooveel mogelijk ruimte is hier gelaten.

Algemeen wordt aangenomen, dat zelfs lichamelijke kastijding geen verboden middel voor den vader is. [1])

In het ontwerp van den Code Pénal kende art. 272 aan voogden, onderwijzers, werkbazen en bewaarders een uitdrukkelijk recht van „correction légitime" toe jegens de onder hen gestelden. Bij de ouders sprak dit vanzelf en behoefde het niet in de wet. Al is nu dit artikel geen wet geworden, toch blijkt daaruit de gezindheid van den wetgever. Diephuis gelooft dan ook, dat volgens de Fransche wet kastijding *nooit* als mishandeling kon gequalificeerd

---

1) Zie o. a. Diephuis V, p. 264; Land I, p. 332; Rethaan Macaré, Praeadvies aan de Ned. Jur. Ver., 1895, Dl I, p. 228.

worden. Zoo ruim mag die bevoegdheid in ons recht zeker niet opgevat worden.

Verder wordt ook de vastzetting binnenshuis algemeen als geoorloofd aangenomen.

Evenwel, als de vader zijn kind niet meer onder zijn onmiddelijk toezicht houdt maar het buitenshuis wil vastzetten, dan stelt de Overheid aan die ouderlijke tucht grenzen.

Onder het Fransche recht kon het voor kinderen onder 16 jaar ex art. 376 C. N. „par voie d'autorité," d. w. z. de vader vroeg, wat de president der rechtbank *moest* toestaan. Voor kinderen boven 16 jaar ging het ex art. 377 „par voie de réquisition." Hier kon de president weigeren.

Bij ons is nu voor allen dit laatste systeem aangenomen met dit verschil, dat het hier de rechtbank is, die het verlof geeft.

Gaan wij nu slechts de wetsbepalingen na: Wegens gewichtige redenen van misnoegen over het gedrag van zijn kind, kan de vader op zijne kosten vastzetting vragen daar ter plaatse, als de rechtbank op voordracht van den vader zal oordeelen te behooren. 1) Den duur kan de vader binnen bepaalde grenzen — 3 maanden voor kinderen beneden, 1 jaar voor kinderen boven 15 jaar — ook aanvragen. Het O. M. wordt gehoord en dan approbeert de rechtbank al of niet.

Geen gerechtelijke formaliteiten worden waargenomen, alleen een bevel tot vastzetting wordt uitgevaardigd, dat echter niet de redenen inhoudt (art. 357).

---

1) Tegenwoordig geschiedt dit steeds in de Huizen van Bewaring; krachtens de nieuwe wet zijn de Tuchtscholen voor dit doel aangewezen.

Wij hebben hier, zooals prof. Land zegt, niet met een vonnis te maken, maar met eene beschikking van bijzonderen aard, zoodat er geen sprake is van schending van art. 157 Grw.

Dat deze beschikking slechts van secundair belang is, blijkt wel hieruit, dat ex art. 359 de vader resp. de moeder naar eigen goedvinden den duur der vastzetting kan inkorten. Het kind blijft dus geheel in de macht der ouders.

Ook de langstlevende moeder zal na verhoor van twee uit de naaste mannelijke bloedverwanten dit verlof tot vastzetting kunnen verkrijgen (art. 358).

In art. 360 ligt een waarborg voor het kind, doordat het n.l. na zijne vastzetting door middel van een verzoekschrift zich tot den hoogeren rechter kan wenden, die na verhoor van vader resp. moeder en van het O. M. onverwijld zal beslissen, zooals hij meent te behooren.

Art. 442 verleent den voogd dezelfde bevoegdheid als den vader, mits hier de toeziende voogd gehoord of behoorlijk opgeroepen zij en ook de bloedverwanten en aangehuwden van den minderjarige.

Over tuchtmiddelen in scholen toe te passen vinden wij in de wet niets.

De wijzigingswet van 6 Februari 1901 (Stbl. 62) brengt ook in dit onderwerp eenige verandering. Boven zagen wij reeds, dat nu de Tuchtschool de in art. 357 genoemde bij de wet aan te wijzen Rijksinrichting is, waar de kinderen opgesloten worden. Door de herziening der bepalingen omtrent de ouderlijke macht, is in den aanhef van art. 357 „de vader" vervangen door „hij, die de ouderlijke macht uitoefent." Verder moet het kind voortaan gehoord

worden en de andere der ouders, mits deze de ouderlijke macht niet heeft verloren, ook gehoord of behoorlijk opgeroepen worden. Termijnen voor den duur zijn niet meer gesteld, de verkorting blijft in handen van dengene, die de ouderlijke macht uitoefent. Verlenging kan slechts langs denzelfden weg als de eerste opneming verkregen worden (art. 359); art. 358 is nu overbodig en vervallen.

De kosten kunnen, indien de ouder niet in staat is de kosten aan de opneming verbonden te betalen, door den Staat gedragen worden (art. 357 in fine).

In art. 442 wordt voorgeschreven, dat hier de kosten zijn òf voor rekening van den voogd òf van den minderjarige. Bij onvermogen kan ook hier de Staat ze dragen. Dezelfde wijzigingen als in art. 357 zijn ook hier mutatis mutandis aangebracht.

---

§ 13. Rijkstuchtwezen.

Zagen wij reeds in de vorige paragraaf regelen gesteld aan de ouderlijke macht met betrekking tot haar tuchtrecht, er zijn ook gevallen, waarin de overheid dieper ingrijpt en hetzij tot bescherming van het kind tegen de ouders, hetzij ter bescherming van de maatschappij tegen het kind, zelve de taak der opvoeding ter hand neemt en het onder strengere tucht stelt. 1)

Dat dit onderwerp geregeld is in het W. v. S. is in zooverre te begrijpen, omdat het is vastgeknoopt aan de redenen tot strafvermindering en strafuitsluiting.

Toch komt het mij juist voor, wat Jhr. Mr. Rethaan Macaré in zijn bekend prae-advies aan de Ned. Jur. Ver. 2) opmerkte, dat waar een strafwetboek zuiver repressief zijn moet en zijne roeping slechts is te voorkomen door strafbedreiging, voorzorgsmaatregelen, die de rechter kan nemen ten einde te voorkomen, dat niet toerekenbare personen schade aan de maatschappij toe brengen, er niet in thuis behooren. 3)

Zulke bepalingen vinden wij in ons thans geldend W. v. S. in de artt. 37 2e lid, 38 2e lid en 39 2e lid. „Aan den rechter wordt daarbij de bevoegdheid gegeven krankzinnige personen, absoluut of relatief ontoerekenbare kinderen, in een gesticht te doen opnemen, en wel ten einde de eerst-

1) Vgl. Smidt I, p. 400.

2) Handel. 1895, Dl I, p. 190.

3) In gelijken zin Prof. Nieuwenhuis, T. v. S. X, p. 152, 239, Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman bij Smidt V, p. 352.

genoemden onschadelijk te maken en de beide laatstgenoemden eene betere opvoeding te doen geven, dan hun voorheen ten deel viel" (Rethaan Macaré, t.a.p. pag. 191).

Ware evenwel in het nu nog geldende stelsel eene scheiding mogelijk, in de nieuwe wet (12 Februari 1901) is dit geheel onmogelijk geworden. Het criterium der rechtsstraf, de zedelijke schuld is overboord geworpen en alleen het belang van kind en maatschappij zal beslissen of een tuchtmiddel dan wel eene straf zal worden opgelegd.

Dat juist de *tucht*school als bepaalde *straf*inrichting moet beschouwd worden, bestemd voor hen, „die schuldbesef en onderscheidingsvermogen genoeg hebben, om de straf als straf te gevoelen" [1]) draagt er niet toe bij, om in deze materie tuchtmiddel en straf scherp te scheiden, waarbij dan nog komt, dat juist in deze strafinrichtingen ook geplaatst worden de kinderen, die op verzoek der ouders of voogden (artt. 357, 442 B. W.) zijn vastgezet.

Slaan wij echter eerst een blik op de thans nog geldende bepalingen. Onder 10 jaar een strafbaar feit plegende, dat valt onder de omschrijving van een misdrijf, waartegen gevangenisstraf is bedreigd, mits geen klachtdelict, of van bedelarij of landlooperij, kan het kind door den burgerlijken rechter naar een Rijksopvoedingsgesticht gezonden worden, maar is nooit strafrechtelijk aansprakelijk.

Van 10 tot 16 jaar moet in dezelfde gevallen een onderzoek worden ingesteld, of er al dan niet met oordeel des onderscheids is gehandeld. Daar straf hier mogelijk is, wordt

---

1) Smidt IV, p. 510. Wordt hier het o. d. o. niet weer te hulp geroepen, om eene bepaalde *straf* te motiveeren?

de geheele behandeling den strafrechter toevertrouwd, die dan bij ontbreking van het o. d. o. opzending kan gelasten. Die opvoeding kan tot het 18e jaar duren, maar de rechter, die de opzending beval, kan steeds ontslag gelasten.

De nadere regeling dezer Rijksopvoeding is geschied, wat betreft de procedure voor den burgerlijken rechter en het ontslag vóór 18 jaar, in de wet van 15 Januari 1886 (Stbl. n°. 7) en, wat de inrichting en tucht der gestichten betreft, in de Gestichtenwet en in de Beginselenwet, Titel VI.

Het maken van „brave en nuttige burgers" is de bedoeling dier gestichten, dus verbetering der individuën en aanpassing aan de maatschappij.

Zonder zedelijke schuld, ergo zonder voor eene rechtsstraf in aanmerking te komen, is een feit gepleegd, dat, afgezien nu van de schending der zedewet, ook met eene goede orde en tucht in de maatschappij niet te rijmen is, en waarom de bedrijver moet gecorrigeerd worden.

De kinderwetten echter brengen theoretisch eene vermenging van rechtsstraf en tuchtstraf tot stand. Had de wetgever gezegd: tot het 18e jaar is straf uitgesloten en wordt een maatregel van tucht toegepast, die naar mate van het belang van kind en maatschappij noodig blijkt, dan ware men consequent geweest en dan had men het kind geheel moeten onttrekken aan den strafrechter. Thans evenwel heeft men beslist vast willen houden aan *straf*, en berisping en tuchtschool als zoodanig nieuw ingevoerd.

De berisping, het tuchtmiddel par excellence, is onder de rechtsstraffen opgenomen. Voet reeds noemde dit „potius domestica castigatio quam publica judicii forma" of om mij op eene nieuwere autoriteit te beroepen: Benedikt zei op

het Congres te St. Petersburg, dat de berisping was „essentiellement une mesure disciplinaire; par là même il est désirable qu'elle ne soit ni reconnue ni employée comme mesure pénale. [1])

Wij hebben hier eene straf, die door den rechter zelf niet alleen wordt opgelegd, maar ook ten uitvoer gelegd (art. 344ter Sv.).

Intusschen ook het Duitsche en het Italiaansche strafwetboek tellen de berisping onder de straffen en ik zie er slechts in eene bevestiging van wat Nézard zei in zijn proefschrift (pag. 397): „le droit pénal [tient] à se rapprocher du droit disciplinaire: les condamnations conditionnelles et les projets donnant au juge pénal le droit de pardonner et de n'infliger que des peines morales, semblent bouleverser la notion du droit pénal strict, et le rapprocher du droit disciplinaire".

Hoe dit alles nu echter ook zij, met de Kinderwetten is toch ook bedoeld eene verbetering der Rijksopvoeding, van het Rijkstuchtwezen.

Wanneer de rechter het „beter" acht om geen straf op te leggen en het toch niet goed zou zijn het kind aan zijne ouders terug te geven, dan stelt hij het ter beschikking der Regeering, die het òf in een Rijksgesticht opneemt, òf reeds terstond dan wel later het kind aan een particulier gesticht toevertrouwt, dat onder contrôle der Regeering en de door haar aangewezen colleges en personen staat (art. 12).

Op alle bepalingen, die hieromtrent zijn gesteld, in te gaan, zou mij te ver voeren; alleen de hoofdzaken stip ik

---

1) In gelijken zin Jhr. Mr. Rethaan Macaré; ook mannen als Garofalo en von Liszt verwerpen de berisping als straf.

aan. Zoo kunnen behalve de hierboven genoemden ook in een Rijksgesticht opgenomen worden verpleegden uit eene bepaalde categorie van particuliere gestichten (in de wet van 12 Febr. 1901 (Stbl. n°. 64), art. 16, nader omschreven), die daar „door hun gedrag van een verdorven of weerbarstig karakter doen blijken".

In het algemeen duurt de opvoeding tot 21 jaar, maar ontslag is, voorwaardelijk en onvoorwaardelijk, mogelijk (art. 18).

De procedure geschiedt voor den strafrechter, maar met gesloten deuren, terwijl de dagvaarding beteekend wordt aan de ouders of den voogd, zoo de verdachte nog geen 16 jaar is, boven de 16 jaar zoowel aan den verdachte als aan zijne ouders of zijn voogd. Een raadsman wordt steeds toegevoegd, tenzij de minderjarige een gekozen raadsman heeft, en deze staat hem gedurende de heele instructie en de verdere behandeling der zaak bij.

Den rechter-commissaris wordt opgedragen zooveel mogelijk inlichtingen te verzamelen omtrent de opvoeding, het karakter, de ontwikkeling en het doorgaand gedrag van den beklaagde, alles blijkbaar met het doel, om zich met den maatregel geheel aan te passen aan de behoeften van zijn persoon.

De ouders of de voogd worden ter bijwoning der terechtzitting opgeroepen.

---

§ 14. Eene uitbreiding in de naaste toekomst.

In eene laatste paragraaf wil ik thans nog de aandacht vestigen op eene belangrijke uitbreiding, die de staatsbemoeiing in zake het disciplinaire recht eerlang zal ondergaan.

Vooraf ga echter de opmerking, dat ik geenszins beweer in de vorige paragrafen het thans bestaande tuchtrecht in zijn vollen omvang behandeld te hebben. Integendeel er zijn tal van groepen van staatsambtenaren, die ik stilzwijgend voorbijging: ik denk aan de posterijen, de marechaussée, de rijksveldwacht, de comptabele ambtenaren, welke laatsten volgens de wet van 5 Oct. 1841 (Stbl. nº. 40) staan onder toezicht en tucht der Algemeene Rekenkamer, enz., maar waarvan de bepalingen niets bijzonder voor ons doel opleveren. Nu dan nog een woord over wat in de naaste toekomst in onze materie te wachten is.

Bij K. B. van 7 April 1903 (Stbl. nº. 96) is het Algemeen Reglement voor den dienst op de Spoorwegen (oorspronkelijk vastgesteld 27 Oct. 1875 (Stbl. 183) en sinds herhaaldelijk, het laatst in 1899 gewijzigd) uitgebreid met een nieuw art. 113 bis. Hierbij wordt geeischt een reglement, behelzende de voorwaarden, volgens welke de beambten en bedienden der spoorwegdiensten in den dienst worden genomen en in dien dienst werkzaam zijn, de loonregeling voor de onderscheiden categoriën inbegrepen, alsmede die volgens welke hunne dienstbetrekking een einde neemt. Dit reglement moet door bestuurders ontworpen worden en de goedkeuring hebben van den Minister van W. H. en N., die, zoo geen overeenstemming wordt verkregen, eenzijdig het reglement kan vaststellen.

In dit reglement nu zouden dan o.a. ook voor *moeten* komen bepalingen omtrent beroep van disciplinaire straffen. De samenstelling der hiervoor samen te roepen scheidsgerechten wordt in art. 113bis voorgeschreven, terwijl in het reglement ook de procedure voor die gerechten moet geregeld worden. [1])

Ook echter de disciplinaire bestraffingen zelve, als vallende onder de voorwaarden, volgens welke men werkzaam is, zullen in dit door den Minister goed te keuren reglement moeten opgenomen worden, zooals zij in de thans geldende „Bepalingen betreffende het Personeel" van 1 April 1896 ook voorkomen.

Hierin zijn nu de Maatschappijen ook niet meer geheel vrij; al staan omtrent de straffen of de feiten, waarbij ze toegepast worden, zelfs geen algemeene beginselen in het Algemeen Reglement, toch komt er door het overleg met den Minister eene krachtige contrôle op.

Wij zien dus, dat ook hier van Overheidswege grenzen zijn gesteld en waarborgen gegeven aan het personeel en dat wij dus hier kunnen spreken van eene uitbreiding van het van staatswege geregelde tuchtrecht.

Nog van meer belang zal echter die uitbreiding zijn, indien het Ontwerp van wet tot regeling van de Arbeids-

---

1) Bij ministerieele beschikking van 30 Juli 1903 (Litt I, Afd. Spoorwegen) zijn voorloopig in werking gesteld de bepalingen omtrent de scheidsgerechten bij S. S. en H. IJ. S. M. (Staatscourant 1 Aug. 1903, n°. 178). De bestaande reglementen met de thans aangebrachte wijziging (in den loop van het jaar nog nader gewijzigd voor de H. IJ. S. M.) zouden gelden tot 31 Juli 1904. Bij minist. beschikking van 25 Juni 1904 (Staatscourant 26/27 Juni, n°. 148) werd de termijn tot 1 Febr. 1905 verlengd.

overeenkomst, thans ten tweeden male bij de Staten-Generaal ingediend, wet zal zijn geworden.

Is tot nu toe de werkgever vrijwel door niets gebonden tegenover zijn werkman, en kan hij in zijne onderneming al die maatregelen nemen, die hij noodig acht, de misstanden, die hierdoor ontstonden, hebben de Regeering ertoe geleid zich hiermee te bemoeien.

Het meest voorkomende tuchtmiddel is hier de boete en nu eischt art. 1637^{s} al. 2, voor het geval, dat deze bedongen wordt, dat de arbeidsovereenkomst schriftelijk worde aangegaan.

Hiernaast is mogelijk de vaststelling van een arbeidsreglement, waaraan de arbeider slechts dan gebonden zal zijn, als hij verklaard heeft zich er mee te kunnen vereenigen. Bepalingen daarin voorkomende in strijd met wet of verordening, goede zeden of openbare orde zijn steeds nietig. Aan de boeten wordt verder eene grens gesteld in verband met het loon, terwijl zij op een bepaald bedrag moeten gesteld zijn.

Nu zal dit wel niet anders mogelijk zijn dan dat òf een algemeen maximum wordt gesteld, waarbinnen de boete beperkt is, òf dat voor geheele groepen van feiten eene vaste boete wordt bedreigd.

Belangrijk is de bepaling, dat deze boeten — evenmin als schorsing of andere disciplinaire maatregelen — geenszins het recht des werkgevers te niet doen, om ter zake van eene moedwillige veronachtzaming schadevergoeding te vorderen (art. 1637^{t}).

Hieruit blijkt reeds overtuigend, dat de meening van Prof. Simons (W. v. R. n°. 8030), die in de boete eene

zuiver disciplinaire bestraffing ziet, de voorkeur verdient boven de beschouwing, die de Memorie van Toelichting van het aanhangige wetsontwerp geeft, n.l. een civielrechtelijk strafbeding.

Het disciplinaire karakter blijkt uit tal van andere feiten: ten eerste wordt de boete op ééne lijn gesteld met de schorsing en het ontslag en ten tweede wijst de motiveering der boete in de Memorie zelve ook duidelijk in die richting. Het behoud der boeten werd door tal van ondernemers verdedigd op grond, dat de boete het meest geschikte middel was tot handhaving der noodzakelijke orde, tot verzekering van de nakoming van hygiënische en andere voorschriften, vaak ten behoeve van de arbeiders gegeven, tot waarschuwing van den arbeider tegen handelingen, die den werkgever aanzienlijke schade zouden berokkenen, terwijl deze toch vergoeding te dier zake niet zou willen vragen of wegens het hooge bedrag niet zou kunnen verkrijgen. — Die laatste bijvoeging dient blijkbaar om het karakter van een strafbeding te releveeren, maar is minder juist, daar boete *naast* schadevergoeding kan voorkomen. Men meende, dat het belang van den arbeider zelf meebrengt het boetestelsel te handhaven, omdat hij bij gebreke daarvan veel eerder zal worden ontslagen of geschorst.

Met zooveel woorden wordt hier dus als doel gesteld handhaving der orde enz., wat wij overal als inhoud der tucht aantroffen.

Artt. 1639 *b* en *c* stellen ook dien eisch van gehoorzaamheid, van onderwerping aan de tucht in de fabriek en zoo de werknemer bij zijn patroon inwoont, „aan de orde van het huis" en dan in art. 1639[d]: in het algemeen is de

arbeider verplicht al datgene te doen en na te laten, wat een goed arbeider in gelijke omstandigheden behoort te doen of na te laten.

Met de disciplinair-rechtelijke beschouwing der zaak is de voorkennis van den arbeider zeer wel te vereenigen; ook de schepeling, ook de ambtenaar kan van te voren kennis nemen van de tuchtvoorschriften, die ten hunnen opzichte gelden.

Dat men, wegens het gewicht, dat deze bepalingen voor den ondergeschikte hebben kunnen, ze ook in wezen als bestanddeel der arbeidsovereenkomst moet beschouwen, lijkt mij onnoodig. Het is en blijft steeds de werkgever, die het reglement vaststelt (art. 1637p), al raadpleegt hij b.v. eene commissie uit de arbeiders; de arbeider, die met dien patroon eene arbeidsovereenkomst wil aangaan, zal zich hierbij zeker kunnen laten beïnvloeden door de discipline, die in de onderneming heerscht en waaraan hij zich, zoo hij in de gezagsverhouding tot hem treedt, heeft te onderwerpen.

Wordt voor 't eerst een reglement ingevoerd of een bestaand gewijzigd, dan is de arbeider vrij zich te onttrekken, gelijk ieder, wien de tucht niet aanstaat, zich aan eene disciplinaire verhouding onttrekken kan (tenzij zij op Staatsgezag berust), al kan hieruit eene andere verbintenis soms voortvloeien. De weigering zich met het reglement te vereenigen wordt beschouwd als eene opzegging uiterlijk tegen den dag, waarop het in werking zal treden.

Dit is dus eene oorzaak, waardoor de dienstverhouding wordt verbroken, de arbeider wordt hier in staat gesteld een ontslag te voorkomen. Het eigenmachtig ontslag is in het algemeen mogelijk gelaten, mits er gegronde redenen zijn, zoowel van den kant van werkgever als van werknemer.

Het eene is een toepassen van het tuchtmiddel van ontslag, het tweede een voorkomen hiervan.

Voor zoo'n disciplinair ontslag behoeven geen bepaalde feiten geconstateerd te zijn: de Memorie van Toelichting spreekt b.v. van verschil van temperament, dat samenwerken onmogelijk wordt of onbewijsbare vermoedens van onzedelijkheid.

Terecht zegt de Memorie van Toelichting (pag. 38) „waar de belangen der zaak in strijd komen met die der arbeiders zullen de laatstgenoemden moeten wijken". De „reinigende Disziplin" komt hier duidelijk aan het licht.

Door het ontwerp is met beslistheid voor het stelsel gekozen, dat eigenmachtige verbreking niet alleen feitelijk, maar ook rechtens de dienstverhouding verbreekt, behoudens de mogelijkheid eener actie tot schadevergoeding, zoo daartoe termen zijn (art. 1639[q]).

Recht op schadeloosstelling neemt het ontwerp ook aan, in 't geval dat de wijziging in het Reglement, waarmee de werknemer zich niet kan vereenigen, in werking treedt binnen den wettelijken opzeggingstermijn.

Bepaalde feiten, limitatief opgesomd, te vorderen, hetzij voor ontslag, hetzij voor boete, is onmogelijk.

De laatste alinea van art. 1637[s] verbiedt, dat een derde, die van den werkgever de bevoegdheid kreeg boete op te leggen, daarvan voordeel zal hebben. Wel kan de werkgever de boete ten zijnen nutte als een soort schadevergoeding aanwenden. 1) Dit beginsel lijkt mij onjuist. De

---

1) Art. 10, 2e lid, van de Wet op de Koopvaardijtucht verbiedt, dat de schipper immer eenig deel der boeten geniete.

werkgever mag voordeel hebben van den ijver en nauwgezetheid zijner arbeiders, maar nooit het minste belang bij eene overtreding. M. i. is de bepaling van andere wetten, die de boeten bestemmen in het belang van den arbeider, veel rationeeler. Niemand zal non-chalant worden in zijn werk, en daardoor een deel van zijn weekloon inboeten, omdat hij kans heeft over verscheiden weken of maanden een dag vrij te hebben of na jaren een ruimer pensioen. Dat de boeten komen ten voordeele van den patroon, m. a. w. dat deze minder loon uitbetaalt op grond b.v. van dronkenschap of te laat komen van een zijner werklui, moet kwaad bloed zetten.

In het belang van den kring of van met dezen verknochte belangen moeten de boeten besteed worden.

Vooral waar in art. 1637t de eisch tot schadevergoeding naast de boete gehandhaafd blijft, zou het mogelijk zijn, dat de werkgever tweemaal geheele of gedeeltelijke schadevergoeding kreeg.

HOOFDSTUK III.

Conclusie.

---

§ 1. De kwestie nog eenmaal gesteld.

Genaderd zijnde tot dat gedeelte van mijn arbeid, waarin ik de conclusie zal moeten trekken uit de gegeven feiten, lijkt het mij goed hier nog eens kort de kwestie te stellen, die mij tot mijn onderzoek bracht.

Wij zien voor ons, dat in de maatschappij door of namens de Overheid, [1]) maatregelen worden toegepast, die leed veroorzaken; nu eens noemt men dit strafrecht, dan weer tuchtrecht. Ligt nu aan dit verschil in naam een qualitatief verschil ten grondslag, ja dan neen? Wanneer de Overheid op doodslag eene straf bedreigt en evenzoo aan het veronachtzamen van de orde en tucht in eene bepaalde sfeer der maatschappij een leed verbindt, doet de Overheid dit dan uit denzelfden hoofde? [2])

---

1) De kringen, waarin onafhankelijk van eenige direct op deze betrekking hebbende staatsbemoeiing, tucht wordt gehandhaafd, blijven hier buiten bespreking.

2) Ik spreek hier liever van qualitatief dan van principiëel verschil. Principiëel, d. i. in beginsel, is zeker het een en ondeelbaar Staatsgezag, de Overheid, zoowel van het éene als van het andere de bron, maar de vraag is, krachtens welke functie zij beide handhaaft.

Uit het stellen van deze vraag en bovendien uit verschillende uitlatingen in vorige hoofdstukken blijkt reeds, dat ik meen deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Dit antwoord nu te motiveeren zij het doel van dit hoofdstuk, dat dan in 4 paragrafen vervalt. In de drie laatste daarvan zal ik telkens één vraag hebben te beantwoorden. Allereerst *wat is het karakter en object der tuchtmiddelen in een bepaalden kring?* ten tweede: *hoe verhoudt de Staat zich hiertegenover?* terwijl als derde vraag zich als vanzelf zal opdringen: *wat is het verschil met het eigenlijke strafrecht?*

Dat ik deze vragen aldus stel, ligt voor de hand.

Immers al kan men zeer goed spreken van disciplinaire bestraffingen van staatswege bedreigd, toch springt het in het oog, dat die staatsbemoeiing vaak meer van regelenden en begrenzenden, dan van scheppenden aard is; ik bedoel dit: als de wetgever den schipper ter koopvaardij diverse tuchtmiddelen toekent, dan geschiedt dit niet, omdat aan boord der schepen tot 1856 ieder kon doen, wat hij wilde, zonder dat hem ook maar een stroobreed door den schipper in den weg gelegd kon worden, maar veeleer om aan het bestaande tuchtrecht wettelijke grenzen te stellen. [1])

Als de Overheid aan de ouders regelen stelt betreffende de vastzetting van kinderen buitenshuis, dan is dit eene begrenzing van een feitelijken toestand, geen scheppende daad der Overheid. [2])

Dit neemt niet weg, dat er ook gevallen zijn aan te

---

1) Vgl. Hfdst. II, § 9, p. 119.
2) Vgl. Hfdst. II, § 12, p. 156.

wijzen, waar de bedreiging van staatswege een ander karakter heeft; dit is n.l. het geval in die kringen, welke de Staat zelf geschapen heeft of die althans direct van de Overheid uitgaan, zoo de verschillende categoriën van ambtenaren, de Rijks-Universiteiten, het leger. Men houde hier in het oog, dat deze kringen oorspronkelijk een veel zelfstandiger positie hadden en dat de stempeling tot deel der staatszorg het karakter van het tuchtrecht zelf niet heeft kunnen wijzigen.

In andere landen vindt men van de eerstgenoemde soort veel meer, vooral betrekking hebbende op de industrie. In Frankrijk is bij decreet van 17 September 1900 het stellen van disciplinaire voorschriften in fabrieken aan „Conseils de travail" opgedragen, terwijl ook in Duitschland, Rusland en België wetten gelden, die de fabrikanten binden met betrekking tot de straffen, de strafmaat en de voorziening tegen beslissingen.

De staatsbemoeiing is in deze echter steeds iets accidenteels en kan aan het essentiëele van het tuchtrecht niets veranderen; vandaar dat ik mij eerst de vraag stel, wat in 't algemeen karakter en object van het tuchtrecht zijn.

---

§ 2. Karakter en object van het tuchtrecht.

Om dit te bepalen ga ik na, wat ons in het vorige hoofdstuk bleek omtrent de kringen, waarin het voorkwam, de personen, die het trof, de feiten, waarbij het werd aangewend, de middelen, die werden toegepast, door wie en hoe dit geschiedde,

om dan ten slotte te zien, wat het object er van was.

a. Inderdaad het reeds in mijne Inleiding geciteerde woord van Prof. van der Hoeven bevat waarheid: „De wereld zit vol van discipline en disciplinaire maatregelen". Men kan volstrekt niet zeggen, dat het tuchtrecht voortvloeit uit eene dienstverhouding. Dit mag waar zijn voor het ambtenaars-tuchtrecht, maar bij tal van andere categoriën is van eene dergelijke verhouding geen sprake; men denke b.v. aan de strafinrichtingen, waar de tuchtbevoegdheid op geheel andere gronden berust. Laband's theorie [1]) blijkt hierdoor reeds te vallen; dat de tuchtiging in de plaats treedt van de Contraktsklage zal bij den gevangene, evenmin trouwens als bij het ongehoorzame kind of den ongedisciplineerden miliciën, zijn vol te houden. Jellinek, [2]) die in kringen als gevangenis en leger het disciplinaire recht verwerpt, maar van Ordnungsstrafen spreekt, verplaatst eenvoudig door een „Wort darein zu stellen" de moeilijkheid. Ook de theorie van het autonome strafrecht kan reeds op grond dezer verscheidenheid der kringen niet opgaan, daar men hierbij met de ambtenaarstucht niet uitkomt. Dr. Lehmann [3]) neemt dan ook hiervoor, in strijd met zijne theorie, de dienstverhoudingstheorie weer even te baat en Dr. Preger, [4]) die het heele begrip disciplinaire straf wil doen verdwijnen, kan bij deze belangrijke groep zijne theorie moeilijk handhaven, daar een der criteria voor autonoom strafrecht, een van den Staat verschillend subject, hier ontbreekt.

---

1) Vgl. Hoofdstuk I, p. 22.
2) „ „ „ p. 18.
3) „ „ „ p. 45.
4) „ „ „ p. 44.

In de door mij besproken kringen troffen wij verhoudingen aan, gebaseerd op een privaatrechtelijk contract (schepeling en schipper), andere op benoeming en beëediging (verschillende ambtenaren), op eene natuurlijke verhouding (ouders en kind), op staatsgezag (militairen, althans de miliciens en gevangenen). Eene omschrijving dier kringen te geven is niet wel mogelijk. In iederen kring, waar gezag is, heerscht ook tucht en worden voor de handhaving hiervan middelen aangewend.

b. Welke personen worden door het disciplinaire recht getroffen? Allen, die tot den kring behooren van het oogenblik, dat zij er intreden tot het tijdstip, dat zij den kring verlaten. Wanneer deze momenten moeten gesteld worden, of bij den ambtenaar de benoeming dan wel de beëediging den aanvang der verhouding bepaalt, kan hier als kwestie van ondergeschikt belang achterwege blijven. Bij geldboete kan zich de vraag voordoen, of zij na afloop der verhouding kan verhaald worden. Meestal zal, waar geldboete onder de tuchtmiddelen behoort, deze van het laatst uit te betalen tractement of loon worden ingehouden (vgl. inhouding loodsaandeel).

Voor het militaire tuchtrecht is bepaald, dat straf bij beëindiging van den diensttijd moet „nagediend" worden. De boete aan notarissen op te leggen door de arrondissements-rechtbanken kunnen ex art. 54 der wet op het Notariaat evenals in het W. v. S. bedreigde boete verhaald worden.

De vraag is evenwel, of eene boete door een patroon aan zijn werkman opgelegd, zonder dat deze vooraf bij contract is gestipuleerd, in rechten op dezen verhaalbaar is?

B.v. De werkman komt in dienst in een betrekkelijk

klein bedrijf, waar van een boetestelsel nog geen sprake is. Langzamerhand neemt de onderneming zoo toe, dat de patroon een boetestelsel gaat invoeren wegens te laat komen, dronkenschap, onachtzaamheid bij 't werk enz. [1]) Is hij nu hieraan onderworpen, d.w.z. kan de patroon hem in rechten aanspreken? De boete zal gekort worden op het loon, maar waar elke disciplinaire verhouding eindigt door verbreking van den band, die gezaghebber met ondergeschikte bond, kan slechts overblijven eene civiele actie op grond van onrechtmatige daad. Slechts zeer zelden (schepelingen) dwingt de overheid tot nakoming der dienstverhouding.

M.i. moet de vraag ontkennend beantwoord worden: het belang der boete, die ten doel had den ondergeschikte te dringen tot aanpassing aan den kring, is verdwenen.

Het verband, dat tusschen den onder tucht staanden persoon en den kring bestaat, is zeer verschillend: zoowel de band des bloeds tusschen kind en gezin, als de monstering van den matroos aan boord van een schip onderwerpen aan tucht. Zelfs het bijwonen van eene vergadering brengt ons onder de tucht van den voorzitter.

c. De feiten, die de toepassing van tuchtmiddelen ten gevolge kunnen hebben, zijn legio. Eigenlijk iedere handeling in strijd met de goede orde en tucht kan tot tuchtiging aanleiding geven. Hoe meer uitgewerkt nu een tuchtvoorschrift is, des te meer zullen bepaalde feiten als in strijd met die goede orde en tucht worden aangewezen, wat echter niet weg neemt, dat zij steeds het karakter van

---

1) Zie § 14 van Hfdst. II met betrekking tot de regeling dezer kwestie in het Ontwerp Arbeidsovereenkomst.

voorbeelden blijven dragen. Eene limitatieve opsomming wordt niet gegeven, het nullum delictum sine praevia lege in strengen zin opgevat is hier krachteloos. In de meeste kringen vinden wij dan ook eene algemeene bepaling, waaronder alles wat niet speciaal genoemd is, te brengen valt, zoo b.v. art. 27 Regl. van Krijgstucht, art. 2 1°. Wet op de krijgstucht, art. 11 3° R. O., art. 25ª al. 1 Wet op de koopvaardij, art. 50 Notariaat. Soms ontbreekt zelfs die algemeene regel, zoo voor de ambtenaren bij het onderwijs, waar alleen de tuchtmiddelen worden genoemd, maar geen laakbare feiten of eene omschrijving daarvan (b.v. artt. 8, 28, 30 Wet M. O.)

Deze tuchtvoorschriften zijn vastgeknoopt aan de uitdrukkelijk of stilzwijgend gestelde regels van doen en laten tot bevordering van het gemeenschappelijk doel.

De tuchtvergrijpen kunnen raken de directe belangen van den kring, de Franschen spreken dan van fautes professionnelles, maar ook kunnen zij indirect schadelijk zijn, de zoogen. fautes priveés. Door deze wordt het prestige van den kring benadeeld, het vertrouwen geschokt, zij werken eveneens belemmerend voor bereiking van het doel.

Vaak wordt b.v. aan eene strafrechtelijke veroordeeling wegens een bepaald feit een disciplinair gevolg verbonden; maar ook feiten, welke de strafrechter volstrekt ongemoeid laat, kunnen tot eene ernstige disciplinaire bestraffing aanleiding geven. Dit zal afhangen van de opvatting, die de tot tuchtigen bevoegde chef, of de kring qua talis van eene daad heeft.

Het zijn volstrekt niet alleen immoreele daden, die tot tuchtiging aanleiding geven. In het feit, dat een rechterlijk

ambtenaar meer dan 1 K.M. woont buiten de gemeente, waar zijn college zetelt, is niets immoreels, maar het kan nu eenmaal met de eischen van den werkkring niet overeengebracht worden. Dat men fluit of zingt, is in het algemeen zeer geoorloofd, maar in eene gevangenis kan dit niet worden toegelaten. Dat men om 11 uur naar bed gaat, is alleszins te billijken, evenwel in de kazerne behoort men er, behoudens avond-permissie, om half elf onder te liggen.

Er moeten echter, wil het geen warboel worden, grenzen getrokken, regels gesteld worden. Komt men hiermee in conflict, dan blijkt daaruit eene eigenschap, die strijdt met het belang van den kring en die niet zoo mag blijven. Als iedereen zoo ging doen, dan liep de zaak in het honderd. [1])

De vraag, of het ontslag wegens lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid als tuchtmaatregel is te beschouwen, m. a. w. of alle feiten, die blijk geven van een niet-voldoen aan de eischen van den kring, als in strijd met de tucht zijn te beschouwen, kwam reeds in de paragraaf over de rechterlijke ambtenaren ter sprake.

Hecker [2]) zegt: „Der Beamte wird auf sein Ansuchen unter gewissen Voraussetzungen angestellt. Entspricht er diesen Voraussetzungen nicht mehr, so kann der Staat als Dienstherr dagegen reagiren und kraft seiner Disciplinargewalt seinen Rücktritt erzwingen."

1) Zooals de Commissie van Voorbereiding voor het wets-ontwerp op de krijgstucht het uitdrukte (Gedr. Stukken 1900—1901, n°. 27, p. 4): „Overtreding van de daarop (sc. krijgstucht) betrekking hebbende voorschriften heeft met de gerechtigheid zelve niets te maken; zij wordt slechts met straf bedreigd om te voorkomen, dat het doel, waarmede die voorschriften gegeven zijn, wordt verijdeld."

2) Gerichtssaal 31, p. 496. Vgl. ook Heffter hierboven p. 16.

Hieronder nu valt zoowel moreele, als intellectueele als physieke geschiktheid. Ook in de Wet op de R. O. vinden wij het ontslag om redenen van ongeschiktheid uitdrukkelijk onder de Rechterlijke Tucht behandeld. Ook de Notariswet kent een dergelijk ontslag (art. 52); het wordt dan in een zachteren vorm gegoten, maar de inhoud is dezelfde, n.l. dat de ambtenaar, die zich niet kon aanpassen aan de behoeften van den kring en ook niet vrijwillig eruit trad, nu eenvoudig erbuiten gesloten wordt.

Bij de behandeling der tuchtmiddelen kom ik op het ontslag terug.

d. Gelijk wij in ieder onderdeel van ons onderwerp de grootste verscheidenheid aantreffen, zoo ook bij de toegepaste tuchtmiddelen, al is een vast schema niet te miskennen.

Iedere reeks van tuchtstraffen vangt als van zelf aan met waarschuwing of berisping. In ons recht is hiertusschen geen onderscheid te constateeren, al zal ook hier allicht de waarschuwing van lichteren aard zijn dan de berisping. [1])

Deze maatregel is zoo van zelf sprekend, zoo „naturwüchsig", dat wij deze, ook waar zij niet wordt genoemd, stilzwijgend als bestaande in de practijk moeten aannemen. Over den inhoud wordt niets vermeld, [2]) terwijl de vorm zoowel mondeling als schriftelijk zijn kan.

In zwaarte hierop volgende vinden wij nu eens inhouding van bijzondere voorrechten, dan weer geldstraf, die o. a.

---

1) In deze volgorde staan ook in het Reichsbeamtengesetz van 1873 Warnung en Verweis (§ 74), zonder nadere aanwijzing van het verschil.

2) Art. 27bis (nieuw) van het W. v. S. omschrijft de berisping als „eene vermanende toespraak in verband met het feit."

voorkomt bij ambtenaren en de schutterijen en die, zoo zij bezoldigd zijn, op hun tractement of op premiën wordt ingehouden. [1])

Bij onbezoldigden, zooals den notaris, moet het op andere wijze achterhaald worden. Het maximum bedrag dier boeten is in verhouding met het inkomen te gering, om het als een aantasten in het vermogen te beschouwen. [2])

Een, voorzoover bruikbaar, zeer algemeen gebruikt middel is de schorsing, die den overgang vormt van de correctieve tot de zuiverende middelen. Zij gaat al of niet gepaard met inhouding van tractement, wat bij bezoldigden wel meestentijds zal geschieden, om de schorsing niet tot eene vacantie te maken.

Hetzelfde idee, dat aan de schorsing ten grondslag ligt, moet m. i. ook gezocht worden in de vrijheidsberooving, d. w. z. eene tijdelijke uitsluiting buiten de gemeenschap, waarbij men wel eenerzijds de moeiten niet heeft, maar toch vooral de voordeelen mist. Zij wordt aangetroffen in kringen, waar echter schorsing door den aard der gemeenschap onmogelijk is: bij schepelingen, militairen. Bij gevangenen wordt de beperking der vrijheid nog verscherpt.

Hierop volgt, doch in ons recht zeer zelden, de verlaging, waarbij men wel in den kring als geheel wordt behouden, maar in een ander onderdeel, in eene lagere positie; deze maatregel is alleen bruikbaar bij eene in klassen ingedeelde of hiërarchisch geregelde groep (militairen, loodsen, ge-

---

1) Zie R. B. G. § 74, 3°.
2) R. B. G. 90 Mark.

vangenen). De zoogen. Strafversetzung vinden wij in ons positieve recht alleen in de Rijkswerkinrichting, waar overplaatsing naar Hoorn mogelijk is. Intusschen komt zij practisch, o.a. bij rechterlijke ambtenaren en leger voor. Het R. B. G. kent ze wel (§ 75). Men blijft in denzelfden rang, maar wordt overgeplaatst met een lager tractement of eenig ander nadeel. Het R. B. G. rekent dit nadeel reeds tot de „Entfernung aus dem Amte". Inderdaad wordt de betrokken persoon uit zijn ambt in concreto ontzet, maar in den kring blijft hij en daarop ziet toch in 't algemeen de uitsluiting.

Onbevoegdverklaring van schippers ter koopvaardij kan, zooals wij daar ter plaatse reeds zagen, èn als schorsing èn als degradatie werken.

Helpt echter nu geen van deze middelen, en blijkt de persoon ongeschikt om mee te werken tot bereiking van het doel der gemeenschap, dan blijft er ten slotte maar één ding meer over en dat is uitstooting uit den kring (vervallenverklaring, ontzetting). Dit is de daad der „reinigende Disziplin", waarin alles culmineert.

Is nu echter alle ontslag een disciplinaire maatregel?

Wel heb ik hierboven aan het begrip een vrij groote uitbreiding gegeven, maar natuurlijk zijn er allerlei gevallen denkbaar, waarin van disciplinairen maatregel geen sprake is. Beëindiging van het contract, verstrijking van den termijn van aanstelling, opheffing der zaak, slapte in werk, al die oorzaken kunnen voor den betrokkene ontslag ten gevolge hebben, zonder dat hier van tucht ook maar sprake kan zijn.

Evenwel zoodra op grond van ongeschiktheid van welken

aard dan ook [1]) ontslag (zij het ook eervol) verleend wordt, meen ik hierin eene daad in 't belang van de goede orde en tucht te moeten zien. De wil van den ondergeschikte is in deze irrelevant, meestal zal 't ontslag tegen zijn zin geschieden, maar bij leger en vloot wordt juist dikwijls op ontslag heengestuurd.

't Is zonderling te noemen, dat het volgens de Wet op de Krijgstucht door den Minister te verleenen ontslag niet in het hoofdstuk der tuchtstraffen, maar in dat behelzende „Slotbepalingen" is opgenomen.

In de Memorie van Toelichting [2]) wordt dit aldus gemotiveerd: dit ontslag is ook wel een disciplinaire maatregel, maar draagt meer het karakter van een administratieven maatregel dan van eene straf. M. i. is dit eene petitio principii; omdat arrest veel overeenkomst heeft met celstraf of hechtenis, wordt het eene straf genoemd; maar al is nu voor ontslag in het strafrecht geen equivalent te vinden, daarom is zijne werking toch bedoeld als iets, dat leed veroorzaakt en is er m. i. geen reden aan dit ontslag zoo'n bijzondere plaats toe te kennen.

De eenheid van straf- en tuchtrecht wordt hier weer gehuldigd, terwijl wij toch overal het ontslag als laatste in de rij der tuchtmiddelen of tuchtstraffen vinden (Notariaat, R.O., Loodsen, Onderwijs enz.). Dat dit meest krasse middel niet aan den gewonen strafoplegger, maar aan de hoogste

---

1) Uitgezonderd moeten hier worden ouderdom, lichaamsziekte of zielsziekte (zie Hoofdstuk II, § 1), al worden ook deze met de andere gronden van ongeschiktheid op één lijn behandeld en al zijn de motieven hierbij dezelfde.

2) Mem. v. Toel. ad art. 72 ontwerp Bijlagen 1896/1897, onder n°. 216.

autoriteit wordt toevertrouwd, geschiedt als waarborg voor de ondergeschikten, maar verandert aan de zaak zelve niets.

Er zijn echter kringen, waar ontslag uit den aard der gemeenschap onmogelijk is, hetzij voor altijd, hetzij tijdelijk. 't Laatste is 't geval bij schepelingen, 't eerste bij gestraften. Hier nemen dan ook de laatste tuchtmiddelen den vorm aan van physieken dwang; als zoodanig beschouw ik de water- en broodkuur, de sluiting in de boeien en in den strengsten zin des woords de lijfstraf in Leeuwarden. Is een mensch niet meer te corrigeeren, kan of wil hij zich niet aanpassen, dan wordt hij, tenzij men hem geheel verwijderen kan, onschadelijk gemaakt met geweld.

Deze tuchtstraffen zijn nu in de diverse voorschriften niet stuk voor stuk aan een bepaald vergrijp gebonden, maar men vindt de bepaling, dat zij „naar bevind van zaken" of „naar gelang der omstandigheden" of zooals het R. B. G. (§ 76) „nach der grösseren oder geringeren Erheblichkeit des Dienstvergehens" in toepassing gebracht kunnen worden. Hierbij komen dan echter wel beperkingen voor, dat bij eene bepaalde categorie van feiten slechts de keuze tusschen enkele straffen gegeven wordt, terwijl ook eene bepaalde strafbedreiging op een bepaald vergrijp een enkele maal voorkomt (Notariaat).

In het overgroote aantal der gevallen is de tuchtiging facultatief, slechts zeer zelden imperatief (art. 12 R. O., 72 2° W. v. K). Zij wordt overgelaten aan de prudentie van dengene, die met de handhaving der tucht is belast. Acht hij het noodig, dan gebeurt het, anders niet. In Duitschland met zijn legaliteits-beginsel voor het Openbaar Ministerie wordt in deze facultatiefstelling een verschil met

het strafrecht gezocht. Daar bij ons het opportuniteitsbeginsel gehuldigd wordt, valt dit verschil weg.

De beperking der bevoegdheid om alle middelen toe te passen, hangt niet af van de feiten, waardoor, maar meer van de personen, door wie zij aangewend worden.

Voor de krassere middelen worden meer waarborgen verzekerd, hetzij door ze alleen toe te kennen aan personen van hooger positie en althans vooronderstelde grootere bezadigdheid (militairen), hetzij door den tuchtmeester aan meer vormen te binden, of hem door een raad te vervangen (schutterijen).

e. Wie zijn nu echter belast met de handhaving der tucht? Hiervoor een algemeenen regel te geven gaat niet. Als Mr. van Engen [1]) zegt, dat „het tuchtrecht subjectief — d. w. z. inhaerent aan „die Kommandogewalt" — bleef", heeft hij gelijk voor het militaire tuchtrecht, maar heeft geen algemeene eigenschap gegeven voor *het* tuchtrecht, dat volstrekt niet altijd in handen is van den meerdere, van iemand, die partij is, maar b.v. aan een Raad van Tucht is opgedragen, als voor de schippers ter koopvaardij bestaat en die is samengesteld uit door de Koningin benoemde deskundigen, die in geen enkele machtsverhouding staan tot den schipper. Zoo heeft de Officier van Justitie de tucht te handhaven over de notarissen. [2]) Maar vooral hoe het criterium der subjectiviteit vast te houden, als eene disciplinaire jurisdictie wordt ingevoerd, zooals in het Duitsche

1) t. a. p. p. 281.

2) Intusschen komt het mij voor, dat het meer normaal zal zijn, als Kamers van Toezicht althans over de eenvoudigste tuchtmiddelen kunnen beschikken. (Zie ontwerp-Loeff.)

Rijk, en hoofdzakelijk toevertrouwd aan rechterlijke ambtenaren (§ 89 R. B. G.)?

Intusschen kan het ook al niet als afdoend kenmerk van het kameleon-achtige disciplinaire recht dienst doen, zeker is het, dat in diverse kringen, evenals in leger en vloot, door de van nature of op andere wijze hoogergeplaatsten de tucht wordt gehandhaafd. Ik reken hieronder ook de gevallen, waarbij ambtenaren door of van wege den Koning geschorst of ontslagen kunnen worden (Onderwijs). Evenwel komt het ook voor, dat de handhaving der tucht is opgedragen aan een college ad hoc (Raad van Tucht in de Rijkswerkinrichtingen, op voordracht van den Directeur) of wel aan een bestaand college, dat ook andere functies van beheer heeft (Schuttersraad op aangifte van den commandeerenden officier, Academische Senaat). Bij de advocaten vinden wij een door hen zelf benoemd college, maar daarnaast in geval van eene kleine balie de tuchtbevoegdheid opgedragen aan een rechterlijk college.

f. Van eene procedure is bij het tuchtrecht in zijn eenvoudigsten vorm geen sprake. Er zijn dan geen twee partijen, in wier geschil een onpartijdige beslist, maar een met macht bekleede, die zijn ondergeschikte iets onaangenaams toevoegt.

Al is het tuchtrecht bij verschillende categoriën nog volkomen arbitrair, sinds de Overheid zich met verschillende kringen is gaan bemoeien, zijn allerlei waarborgen gesteld voor eene rechtmatige en billijke behandeling. Deze waarborgen zijn zeer verschillend en komen soms veel overeen met eene volmaakte procedure.

Zooals gezegd: bij verschillende categoriën is het tucht-

recht nog volkomen arbitrair. De opdracht aan niet direct aan den kring verbonden, maar zelfstandige personen, is reeds een groote waarborg. Verder is eene algemeen voorkomende bepaling, dat hij, op wien men een tuchtmiddel meent te moeten toepassen, eerst gehoord, althans daartoe in de gelegenheid moet worden gesteld. Het kind, dat ex art. 357 B. W. met goedkeuring der rechtbank wordt vastgezet en niet wordt gehoord, heeft recht van verzet, evenzoo de schipper die niet aanwezig was bij de zitting van den Raad van Tucht. (art. 25g). Recht op beklag komt eveneens geregeld voor, soms in twee instanties (de gestrafte militair heeft beklag bij den onmiddelijken chef van den strafoplegger en daarna nog bij het Hoog Militair Gerechtshof.)

Ex art. 54 der wet op het Notariaat staat voor den notaris zelfs nog het rechtsmiddel van cassatie open.

Het ligt oorspronkelijk zeker in den aard van een recht, dat binnen een bepaalden kring orde en tucht wil handhaven, dat al wat hier mee samenhangt binnensmuurs wordt afgehandeld. Sinds de Overheid echter heeft gemeend, dat ook het algemeen belang, zij het indirect, bij bepaalde soorten van tuchtvergrijpen is betrokken, is hiervan in vele gevallen niet veel overgebleven. De Raad van Tucht op de koopvaardij vergadert zelfs in 't publiek, terwijl ook b.v. de uitspraken over rechterlijke ambtenaren in het openbaar geschieden. Deze openbaarheid wordt blijkbaar als waarborg bedoeld, maar is zeker eene ernstige verscherping voor den getuchtigde.

Over het al of niet toelaten van een raadsman, is veel getwist; m. i. is het er mee als met elken waarborg: hij ligt noch in den aard van het tuchtrecht, noch is er mee in strijd.

Het hooren van getuigen komt ook slechts hier en daar voor. Het van te voren toezenden van de klacht, die over iemand is gerezen, treffen wij aan bij de rechterlijke ambtenaren en de notarissen. Het karakter van eene dagvaarding, al wordt de klacht bij deurwaarders-exploit overhandigd, draagt deze klacht niet.

Een andere waarborg is de mededeeling van iedere tuchtstraf door den strafoplegger aan zijn chef, waardoor deze toezicht op de handhaving der tucht kan houden. (De hoofd-directeur van Veenhuizen deelt alle straffen mee aan den Minister, evenzoo de commissaris van het loodspersoneel).

Motiveering der uitspraak komt o.a. voor in de militaire strafregisters en wordt geeischt voor den Raad van Tucht op de koopvaardij.

g. Na nu al deze karaktertrekken, zij het maar zeer summierlijk geschetst te hebben, is dan thans de vraag aan de orde: Welk doel wordt met dit alles beoogd, wat motiveert dit geheele verschijnsel?

In het algemeen kan men beginnen met te zeggen, dat het tuchtmiddel dient om de tucht is een bepaalden kring te handhaven, waarvan ik dan deze nadere omschrijving zou willen geven: [1]) Tucht is het evenwicht, waarin een kring moet verkeeren, wil hij aan de hem gestelde roeping kunnen beantwoorden. Het is ermee als met de lenzen eener telescoop, die niet alleen zelve goedgeslepen en op zichzelve bruikbaar moeten zijn, maar die ook op de goede afstanden van elkaar moeten zijn gesteld, om samen aan

1) Prof. van der Hoeven definiëerde aldus: Tucht dient tot handhaving der orde in een afgesloten en bepaalden kring, en tot opleiding voor een bepaald doel.

het doel van eene telescoop te kunnen beantwoorden. Tucht sluit in zich gehoorzaamheid van den ondergeschikte jegens zijn meerdere, eenheid der samenstellende deelen, ijver voor het doel, moraliteit.

De gestelde roeping echter bepaalt geheel den inhoud van het in een bepaalden kring heerschende tuchtrecht. Het leger eischt eene quantitatief geheel verschillende tucht van die in het gezin, het koopvaardijschip van dien aan eene Universiteit; d.w.z. het evenwicht moet daar stabieler zijn, iedere stoornis is gevaarlijk.

Naarmate eene gemeenschap meer onzen geheelen persoon vordert, des te krachtiger, des te strenger zal de tucht moeten zijn, die ons ertoe brengt eigen lust en inzicht op te offeren aan het algemeen belang, dat wij kennen uit uitdrukkelijk gestelde of stilzwijgend bestaande regelen.

Bovendien allerlei andere factoren zullen meewerken tot dergelijke verschillen, zoo b.v. op een schip kan niet geduld worden, wat elders niets geen kwaad zou kunnen. Gevangenen kunnen de meest onschuldige genoegens als zingen en fluiten niet worden toegestaan.

Als ambtenaar zal noodig zijn, zooals Binding het uitdrukt: „eine rechtmäszige, regelmäszige, und würdige Amtsführung." In het gezin zullen weer gansch andere eischen gelden, en zullen de verplichtingen voorzeker een meer ethisch karakter dragen, maar toch ook hier èn voor de instandhouding van het gezin zelf èn om het gezin werkelijk te doen zijn een der grondpilaren van de maatschappij is tucht noodig.

Naar behoefte gelden voor die kringen nu regels van doen en laten, waarbij het doel, dat hen samenbracht een alles beheerschenden invloed hebben zal. Reeds enkele blad-

zijden te voren had ik gelegenheid erop te wijzen, dat het volstrekt niet alleen schending van ethische normen is, die de tucht verbreekt, wat echter niet wegneemt, dat ook deze een dergelijk gevolg voor de gemeenschap hebben zal. De reden, waarom een tuchtmiddel wordt toegepast, steekt dan echter niet in het ethisch verkeerde, maar in de nadeelige werking voor den kring.

Om nu dat evenwicht te handhaven, moeten er middelen zijn. In mijne inleiding wees ik er reeds op, dat het volstrekt niet alleen onaangename middelen zijn, die hiervoor worden aangewend, maar ook eene vermaning of belooning kunnen goede diensten in deze richting bewijzen, doch als het niet goedschiks kan, dan maar kwaadschiks en op dat laatste heb ik steeds het oog.

In de eerste plaats heeft men dan hiervoor correctieve maatregelen, waardoor men den persoon, die zich het vergrijp veroorloofde, door iets onaangenaams, door toevoeging van een leed laat gevoelen, dat dit niet gaat: de persoon moet dan „de tucht aaannemen", zooals de Staten-vertalers dit noemden, [1]) zich aanpassen aan den kring en zich weer schikken naar het gemeenschappelijke doel. Het doel heiligt hier de middelen, mits zij blijven binnen de grenzen der algemeen geldende ethische beginselen. De vader, die met lichamelijke kastijding van zijn kind de grenzen overschrijdt, is strafbaar wegens mishandeling, de meerdere, die in dienst zijn mindere niet berispt, maar uitvloekt, maakt evenzoo met den strafrechter kennis (art. 125 Wetb. v. Mil. Strafr.). Naar behoefte en naar omstandigheden worden verschillende

1) Jeremia 5 : 3.

middelen toegepast. Denk aan den naar onze begrippen onduldbaren carcer der Duitsche Universiteiten.

Zeker zal ook bij de toepassing van het middel de persoon in aanmerking genomen worden, zooals wij dit in menig voorschrift geëischt vinden (Wet op de Krijgstucht art. 37) en zooals practisch zeker steeds gebeuren zal. Recidive zal hier zijn invloed niet missen, en ook opzet zal bij de bepaling der strafmaat te pas komen. Nooit is opzet echter element van een tuchtvergrijp; het eenige element van een tuchtvergrijp is: schending der goede orde en tucht. Als de ambtenaar zich door zijn ambtseed verbonden heeft, die „ihn obliegenden Pflichten" (R. B. G. § 72) te vervullen, dan staat het, behoudens de waarborgen hem krachtens gewoonte of wettelijk voorschrift verleend, aan zijn superieur ter beoordeeling, of hij hierin tekort schiet, ja dan neen, en is het constateeren van bepaalde van te voren omschreven feiten geen vereischte om de toepassing van een tuchtmiddel te billijken.

Wil of kan nu echter de persoon, op wien achtereenvolgens alle maatregelen van correctie zijn beproefd, zich niet aanpassen aan den kring en diens belang, dan primeert dit en wordt hij uitgestooten als ongeschikt of onbruikbaar. Of het aanpassingsvermogen opzettelijk of schuldig, door zedelijke dan wel door andere invloeden is afgestompt, doet aan het middel niet af; de man zal er uit; wel kan echter in de wijze waarop, hetzij men een ander woord gebruikt, hetzij men het in een zachteren vorm giet, een verschil worden gemaakt.

Dit is dan de uiterste daad der reinigende Disziplin, het laatste tuchtmiddel.

---

§ 3. Verhouding van de Overheid jegens het tuchtrecht.

In zijne bespreking van de meervermelde dissertatie van Mr. M. de Pinto zegt Mr. Coninck Liefsting (Themis 1877): „De disciplinaire bepalingen hebben de meeste overeenkomst met de strafrechtelijke politie."

Ik zou het eenigszins anders willen uitdrukken en zeggen: datgene, wat wij in den Staat „die Polizei" noemen, dat is in een kring binnen den Staat de tucht, en wanneer de Overheid zich met die tucht in een bepaalden kring inlaat, dan doet zij dit ook krachtens hare „Polizei-gewalt."

Ik gebruik hier eerst de Duitsche woorden, omdat men in onze taal politie in eene engere beteekenis gebruikt.

Wij spreken tegenwoordig slechts van politie, als wij datgene bedoelen, wat L. von Stein [1]) „der Polizei-organismus" noemt, „der Organismus von Behörden, welche diese Funktion zu ihrer Aufgabe haben." [2])

In de grondwet van 1815 (art. 146) werd het begrip ruimer opgevat en nog gesproken van de „inwendige policie en economie", die geheel en al aan de Staten (Provinciale) werd overgelaten.

In dezen zin wensch ik nu ook nog het woord „politie" opgevat te zien. Het sluit dan in zich, zooals Mr. Lenting [3])

---

1) Die Verwaltungslehre, IV, p. 2.

2) Zoowel het ontwerp van eene Politiewet door eene Staatscommissie in 1852 den Koning aangeboden, als het Rapport der Commissie, die in 1901 rapport uitbracht nopens de maatregelen, welke tot verbetering der politie kunnen strekken, ging van deze opvatting uit.

3) Schets van het Ned. Staatsbestuur, p. 309.

zegt „de zorg over de meest gewichtige belangen der maatschappij en strekt zich uit tot de minste bijzonderheden." Stahl [1]) omschrijft het als die „Versorgung des Gemeinwohls"; de Politie is „die Offenbarung der Weisheit des Staates." Van haar onderscheiden zijn in het gebied der Verwaltung de defensie, de financiën, de rechtspleging, gescheiden van deze is zij echter niet.

De politie toch dringt door op alle terrein der administratie; zij is volgens Von Stein [2]) „der gesammten Verwaltung immanent."

De politie werkt positief, voorzoover hij de aanwezige krachten steunt en tot ontwikkeling brengt en medewerkt ter vervulling van de roeping, die aan de maatschappij en door haar aan de individuën is gesteld. Maar zij werkt ook negatief door te verbieden en te bestraffen, wat in strijd is met de roeping van den Staat.

Geenszins moet dus de politie slechts beschouwd worden als preventieve macht om toekomstige rechtskrenkingen af te wenden. Zeker ook op het terrein der rechtspleging heeft de politie eene taak, maar het is niet de eenige. [3])

Het wezen der politie, de bevordering der „publica utilitas" [4]) is eene der meest natuurlijke functies van de Overheid.

Het is hetzelfde m. i., wat wij overal in al de kringen,

---

1) Philos. II, 2, p. 587.

2) Op. cit. II, p. 65.

3) Mr. H. J. Kist in zijn prae-advies aan de Ned. Jur. Ver., 1893, bespreekt de politie alleen, voorzoover zij is veiligheidspolitie. Zijne onderscheiding tusschen bevelen van den wetgever en bevelen van de politie-overheid is mij niet duidelijk.

4) Stahl, op. cit. § 165.

die ik besprak, gevonden hebben: Het gezag, dat in zoo'n gemeenschap bestaat, — op welken grond doet niets ter zake, — stelt, voorzooveel noodig regels, technische middelen, om de publica utilitas te bevorderen, om den kring als geheel aan zijne roeping te doen beantwoorden. R. von Mohl [1]) spreekt ook van de „Polizei des Familienhauptes" en van de „Polizei in einem gesellschaftlichen Verein" als van eene „analoge Veranstaltung der Staatspolizei".

Of wij nu hebben eene provincie of eene legerorganisatie, een huisgezin of een koopvaardijschip, hij, die met gezag is bekleed, stelt zijne regelen.

Hier boven zeide ik reeds: hij doet dit *voor zooveel noodig*, omdat de taak der politie steeds is de aanwezige krachten te cultiveeren. Er zijn menigte van gedragingen, die ieder, in welken kring ook geplaatst, als noodig en nuttig gevoelt en die niet in eene verordening of reglement behoeven geplaatst te worden.

Evenals nu aan provincie en gemeente eene zekere autonomie is gelaten, zoo vinden wij die ook terug in elke sfeer der maatschappij. Het is in strijd met de feiten te zeggen, dat autonomie door den Staat wordt „verleend"; zij wordt niet verleend, zij is er.

Geen kring, hetzij groot of klein, hetzij hij diep of niet diep ingrijpt in het menschelijk leven, laat zich denken zonder gezag, maar ook evenmin een gezag, dat niet bevoegd is voor zijn kring regelen te stellen. In een grooter verband gekomen, krijgt de hoogste Overheid natuurlijk een contrôle-recht op dat gezag, en zij kan nu diens bevoegd-

---

1) Die Polizei-wissenschaft I, p. 18

heid beperken of opheffen. Laat zij haar bestaan, dan *erkent* zij die bevoegdheid, maar van een *toekennen* is geen sprake.

Doch de eenvoudige bevoegdheid om regelen te stellen is onvolledig; er komt een element bij en dat is de sanctie op den regel, zich uitende in dwang, of in het toebrengen van een leed.

Zelfs komt de politiedwang voor zonder regel: immers ook tegenover natuurkrachten en onverantwoordelijke personen heeft de politie hare taak te vervullen, zoowel de bescherming van het land tegen de zee door waterkeeringen, als de onschadelijkmaking van krankzinnigen behoort tot haar terrein. Slechts jegens verantwoordelijke, toerekeningsvatbare personen heeft een regel beteekenis en kan de physieke dwang het karakter krijgen van een leed. Waar de politie belangen op eene bepaalde wijze bevordert, moet zij niet alleen hem, die niet gehoorzaamt, kunnen dwingen (b.v. bij de rechtspleging onwillige getuigen medebrengen), maar ook hem, die wederstreeft, kunnen tuchtigen, door vrees en leed den wederspannige een prikkel geven tot medewerking aan het gestelde doel, de ongeoorloofdheid der tegengestelde handeling hem inprenten.

Dit ligt in het wezen van alle leiding. Evenals de vader het recht heeft te tuchtigen, zonder dat hij de gerechtigheid te handhaven heeft, zoo heeft ook de Overheid dit recht.

Wij zien dus, dat de politie zich niet slechts bemoeit met ethisch verkeerde daden, maar ook en eigenlijk in de eerste plaats met aan het algemeen belang contraire toestanden en feiten.

Iets dergelijks zagen wij ook bij de toepassing der tuchtmiddelen; het ontslag wordt niet slechts verleend wegens

immoreele handelingen, maar even goed wegens ongeschiktheid. [1]) Het belang van den kring, de roeping hem gesteld, hetzij deze een meer materiëele of een meer ethisch karakter drage (loodspersoneel — huisgezin) beslist en in het licht van dit belang slechts wordt het feit beschouwd.

Dit of dat feit is in strijd met het belang van den kring en *daarom* wordt de persoon, die er schuld aan heeft, getuchtigd; dit of dat feit is in strijd met het algemeen belang der maatschappij en *daarom* treedt de politie er tegen op.

Zoo'n feit kan niet toegelaten worden. Of A. één dag te laat zijne gemeentebelasting betaalt, of B. midden in den nacht onder den Domtoren doorfietst, zal niets hinderen, evenmin als het op zich zelf hindert, dat één soldaat een kwartier na avond-appèl thuiskomt, of een advocaat eens zonder toga pleit. Maar als iedereen dat nu eens ging doen? En waar het gezag inzag, dat dit spaak zou loopen, daar stelde het regelen en bedreigde het straffen.

En nu vindt men dit zóowel terug in provincie, gemeente

---

1) M. i. volkomen juist stelt Jhr. Mr. S. Laman Trip in zijne Nota, gevoegd bij het Rapport der Staatscommissie van Enquête omtrent het Spoorwegpersoneel in het licht, dat het niet aangaat een verschil te gaan maken tusschen het ontslag als disciplinaire straf en het ontslag wegens onbekwaamheid of onbruikbaarheid. Ook voor het laatste geval moet de Directie der Spoorwegmaatschappijen volkomen vrij zijn: „dit recht kan haar niet onthouden worden, het is onmisbaar voor de handhaving van strenge orde en regel, voor de veiligheid van het verkeer, in het belang ook van het geheele Personeel". En iets verder: „het onderscheid tusschen het ongevraagd eervol ontslag wegens onbekwaamheid of onbruikbaarheid en ontslag gegeven als disciplinaire straf zal bij de overgroote meerderheid van het personeel geen ingang vinden, het zal voor hen volkomen onbegrijpelijk zijn."

en waterschap, als in huisgezin, fabriek en ambtenaarscorps.

Voor deze opvatting vind ik steun in verschillende richting. In mijn 1e Hoofdstuk (pag. 17) besprak ik Jellinek's theorie, die de m. i. ongemotiveerde scheiding maakt tusschen de tucht in ambtenaarscorps en in leger, gevangenis e. d. In deze laatste spreekt ook hij van een politierecht. Ik aanvaard deze qualificatie met hem, maar zie geen reden om in de ambtenaarswereld eene andere beteekenis aan het begrip discipline toe te kennen.

Zoo werd m. i. terecht in het Verslag der Commissie van Voorbereiding voor het ontwerp-Militair Strafwetboek en het ontwerp-Wet op de Krijgstucht 1) opgemerkt: „De verhouding van het laatste (sc. tuchtrecht) tot het eerstgenoemde (sc. militair strafrecht) is te vergelijken bij die tusschen eene wet op de politie-overtredingen en het gemeene strafrecht".

In het Rapport der Staatscommissie van 1852 in zake een ontwerp-Politiewet wordt op pag. 59 gesproken over het politie-toezicht op bordeelen en daar verklaart de Commissie zich ervoor, om het hoofd der politie de bevoegdheid te verleenen om bij wijze van disciplinaire straf een bewoner van zoo'n huis 8 dagen in een Huis van Bewaring op te bergen, boete op te leggen, of het huis tijdelijk of voor goed te sluiten.

Iets verder zegt de Commissie, dat de politie eene „modica castigatio" moet kunnen toepassen: „zoodanig disciplinair strafrecht is overigens aan de zaak niet vreemd, men vindt het buitenslands schier overal".

---

1) Gedrukte Stukken, 1900—1901, nº 27, p. 4.

„Dàt disciplinaire strafrecht is van denzelfden aard als ook bij de militaire macht, in verbeterhuizen, in gevangenissen, in werkhuizen of andere soortgelijke inrichtingen bestaat; er moet, gelijk in elk huisgezin ... een gezag zijn, hetwelk zonder tot den rechter telkens de toevlucht te nemen, zelf handelen, zelf bestraffen kan. Het is niet mogelijk zonder zoodanige macht politie-toezicht uit te oefenen."

Nu wil ik geenszins beweren, dat deze staatscommissie bewust voor de hier door mij verdedigde constructie van het disciplinaire recht in het algemeen heeft partij gekozen, maar wel vind ik in deze uitspraak steun voor mijne opvatting.

Inderdaad mits men politie opvat in ruimen zin, zooals dit door tal van schrijvers [1]) geschiedt en waarvoor m. i. veel meer reden is dan voor de beperking, die er tegenwoordig in ons land aan gegeven wordt, dan vind ik in het tuchtrecht der bijzondere kringen datgene terug, wat men in provincie, gemeente en waterschap politierecht noemt. Ook hierop is Nézard's omschrijving van het disciplinaire recht toepasselijk: un droit de puissance soumis au régime légal (t. a. p. pag. 80).

In den Staat zelf, de meest ingewikkelde gemeenschap, heeft men natuurlijk ook regelen van politie en straffen tegen schending daarvan bedreigd.

Zooals bekend is, had men ook vroeger tot het einde der 18e eeuw aparte politie-strafwetten. In Duitschland had men naast elkaar twee groote systemen: het „peinliche Strafrecht" van de Carolina en het politiestrafrecht, dat

1) Vgl. ook Bluntschli, Allgem. Staatslehre (1876) p. 276.

naar plaats en tijd verschillend slechts dit als eigenschap had, dat de politie, het organisme der administratie, het vaststelde en verder ook volgens dat door haar gestelde recht uit eigen hoofde en zonder eigenlijk proces oordeelde. [1])

Dat men zich toen van een niet slechts formeel, maar wezenlijk verschil bewust was, kan niet bewezen worden, doch zeker is, dat de Code Pénal het eerste wetboek is geweest, dat ook het politie-onrecht als onderdeel van het algemeene strafrecht opnam en zoo bleef het, ook bij ons. [2])

Thans evenwel vertoont zich onder de nieuwere criminalisten weer een streven, om het politiestrafrecht uit het algemeene te lichten en apart te regelen. [3])

Doch hierover straks meer.

Het feit staat vast, dat er steeds bestaan heeft een politierecht, dat zich onderscheidde van het gewone strafrecht.

Wat nu dit verschijnsel betreft in provincie, gemeente en waterschap: het politierecht van deze is door de Staats-Overheid aan banden gelegd.

Niet dat niet alle politie- en tuchtrecht aan grenzen zou gebonden zijn. Slechts binnen de perken van de algemeen ethische beginselen mogen regels van doen en laten gesteld, tuchtmiddelen of politiestraffen worden toegepast, slechts daarbinnen heiligt het doel de middelen.

Hier echter is de Staat verder gegaan, heeft zijn

---

1) v. Stein, op. cit. IV, p. 38.

2) Het Crimineel Wetboek van 1809, evenals de ontwerpen van 1815 en 1827 lieten de politie-overtredingen buiten bespreking.

3) Zoo von Liszt, Handlungen des 26sten Deutschen Juristentags I, p. 273. Binding I, p. 397.

autonomen onderdeelen aangewezen, binnen welke grenzen zij regels moesten stellen, de op te leggen straffen aangeduid, de maxima bepaald en zijne eigen rechterlijke ambtenaren aangewezen, om deze straffen toe te passen. De schout en schepenen der gemeenten werden vervangen door ambtenaren van het centrale gezag.

Ook de tenuitvoerlegging geschiedt door en ten koste van het centrale gezag, de boeten komen in de staatskas; het laatste is een gevolg van het eerste, de boeten zijn meestal, althans over het geheel genomen, veel te gering, om de kosten te dekken. Waar de kosten gedragen worden door de onderdeelen, daar komen de boeten ook aan dat onderdeel; zoo de boeten door de waterschapsbesturen bij schikking opgelegd (art. 22 van de Wet van 9 Oct. 1841 Stbl. nº. 42) en de boeten en verbeurdverklaringen ter zake van gemeentebelastingen, waarvan de gemeente de niet te verhalen vervolgingskosten betaalt (artt. 281, 282 Gem. Wet). Vergelijk hiermee de boeten door de schuttersraden opgelegd, die in de kas der schutterij vloeien.

Kan men dus van de hier besproken gemeenschappen zeggen, dat hare politie zoo goed als geheel is gecentraliseerd, dit is dan ook een gevolg van de staatseenheid, die bij alle eerbiediging der autonomie van hare organieke onderdeelen, toch zich zelve bovenal moet handhaven en dus naar eigen belang de banden nauwer aantrekt.

Maar niet alleen met de organieke onderdeelen bemoeit de Staats-Overheid zich.

Tal van werkzaamheden, die vroeger door particulieren werden verricht, heeft zij geheel aan zich getrokken. Werden vroeger troepen gehuurd en kon daaronder door de met gezag

bekleede autoriteiten eene politie op eigen hand georganiseerd worden binnen de grenzen door de wetten des lands gesteld, thans is de defensie geheel in handen van den Staat, maar daarmee is essentiëel aan de gezagsverhouding niets veranderd; tucht, „goede politie" blijft eisch. Alleen stelt nu de Overheid zelf de regelen en middelen ter handhaving van de tucht in dien kring. Hetzelfde vinden wij bij de Posterijen, het Loodspersoneel, het Notariaat enz.

Al deze kringen zijn nu wel volkomen onder de Staats-Overheid gekomen, maar dit neemt niet weg, dat zij hebben bijzondere belangen voortvloeiend uit het doel, waarmee de kring bestaat en onderscheiden van die belangen, die den Staat als geheel eigen zijn.

Aan zoo'n kring wordt nu een min of meer uitgestrekt politierecht gelaten, het geven van instructies en het handhaven daarvan.

In het leger b.v. gelden naast de algemeene reglementen nog tal van regiments-, bataljons- en compagnies-orders, waarvan de handhaving ook toekomt aan de in dien kring met gezag bekleede personen.

Nu zijn er echter nog andere kringen, die in een veel losser verband tot den Staat staan, ik denk b.v. aan het koopvaardijschip, de fabriek. Zij blijven eene groote mate van onafhankelijkheid bewaren, al acht de Overheid het noodig in het algemeen belang zich met deze kringen in te laten. Dit is dan ook weer een gevolg van hare Polizeigewalt, de aanwezige verhoudingen te regelen en de grenzen te trekken tusschen het gezag in zoo'n kring en de persoonlijke vrijheid.

Op het eene terrein is nu die inmenging veel grooter dan op het andere, voor de koopvaardij gaf de wetgever een

allen bindend voorschrift; in het Ontwerp-Arbeidsovereenkomst worden slechts algemeene regels aangegeven, waarmee de patroon bij het eventuëel opmaken van een arbeidsreglement rekening heeft te houden.

Het huisgezin laat de Overheid meer intact; zij stelt slechts eene uiterste grens, binnen welke zij zich met de ouderlijke tucht niet zal inlaten. Wordt echter de vrijheid van het kind inderdaad aangetast, dan treedt de Overheid regelend op.

Worden nu door deze beschouwing van het tucht- of disciplinair recht de verschillende eigenaardigheden voldoende verklaard en vinden wij in het politierecht der zoogen. publiekrechtelijke deelen van den Staat ook analoga? Ik meen dien vraag met ja te kunnen beantwoorden.

Allereerst dan de regel „ne bis in idem", waarop in het disciplinaire recht geen beroep kan baten, als een feit reeds in een anderen kring of reeds door den strafrechter is berecht geworden.

Immers wel wordt dezelfde materiëele handeling tweemaal gestraft, maar zij wordt pas een disciplinair vergrijp door hare schending van de belangen eener bepaalde gemeenschap. Verstoort men nu door ééne materiëele handeling het evenwicht van twee kringen, dan ligt het voor de hand, dat beide evenveel recht hebben, om den dader tot de orde te roepen.

In het militaire tuchtrecht vinden wij in art. 57 van de Wet op de Krijgstucht de bepaling, dat het recht tot strafvordering niet vervalt door de toepassing van krijgstuchtelijke straf. Wel zal bij schuldig-verklaring door den rechter bij de straftoemeting rekening worden gehouden met die toepassing.

Eene analoge bepaling vinden wij in het Polizei-strafgesetzbuch voor Baden van 1863, waar in § 16 laatste alinea

gezegd wordt: „Ist die Polizei-übertretung für sich verfolgt und bestraft worden und wird wegen derselben Handlung in der Folge ein gerichtliches Strafurtheil erlassen, so ist hierbei die Strafe der Polizei-übertretung in Abrechnung zu bringen."

Toch is hier verschil, in het eerste geval wordt gedoeld op eene schending der militaire tucht èn der openbare orde, in het tweede geval op een schending der openbare orde, die blijkt ook een misdrijf op te leveren.

Het laatste is dus nog sterker, daar wij hier hebben een aantasten alleen van den kring van den Staat, maar hoewel ieder misdrijf ook eene schending is der openbare orde, van den goeden gang van zaken, zoo ligt daarin toch nog een ander element, dat eene eigenlijke strafvervolging wettigt. Bij ons, waar het qualitatieve verschil tusschen de straf op een misdrijf en op eene politie-overtreding is veronachtzaamd, is de regel ne bis in idem in een dergelijk geval met succes in te roepen.

Dat met het reeds toegevoegde leed rekening wordt gehouden bij de strafmaat is eene billijkheidsbepaling, die aan het beginsel niets afdoet.

Ten slotte nog ééne opmerking hierover: Een rechtsadagium is geen dogme, waarnaar de werkelijkheid zich richt, maar eene formuleering van id quod plerumque fit.

Een dergelijk adagium, dat men in het disciplinaire recht mist, is het nullum delictum, nulla poena sine praevia lege poenali.

Eerst een enkel woord over dezen regel zelf; eene zeer verschillende uitlegging, ruim en eng kan men eraan geven. Moet bepaald ieder feit genoemd zijn in wet of reglement

en daarbij eene bepaalde straf zijn gevoegd? Of moet een algemeen gedragsvoorschrift, hetzij in gebiedenden of verbiedenden vorm gesteld zijn, waarvan de schending op welke wijze dan ook, moet gestraft worden?

De eerste uitlegging is zelfs voor misdrijven te eng (vgl. b.v. art. 239 W. v. S.) en tusschen deze en de andere is het eene kwestie van meer of minder. Als in art. 424 W. v. S. strafbaar wordt gesteld „eenige baldadigheid tegen personen of goederen op of aan den openbaren weg of op eenige voor het publiek toegankelijke plaats, waardoor gevaar of nadeel *kan* worden teweeggebracht", dan is hier zooveel aan het arbitrium des rechters overgelaten, dat er van een bepaald strafbaar gesteld feit toch eigenlijk geen sprake meer zijn kan.

Met de straffen is het niet veel anders: zoowel in het tuchtrecht als in het strafrecht wordt vaak de keuze gelaten tusschen twee of meer straffen, zoodat ook hier de beperkte opvatting zou falen.

Dat wij nu voor den Staat of zijne onderdeelen niet vinden den regel, die al het niet opgesomde dekt en voor de toepassing van politiestraffen op andere, niet met name genoemde feiten den weg baant, is m. i. uit eene andere omstandigheid te verklaren.

Naarmate een kring minder ingrijpt in het menschelijk leven, minder hiervan voor zich opeischt, des te meer zal de persoonlijke sfeer gewaarborgd moeten worden tegen willekeur en heeft ook de gemeenschap minder belang bij een volkomen correcten levenswandel. De Overheid staat zooveel verder van de individuën af, het verband, dat bestaat tusschen de leden van dien kring is zooveel losser

en het gemeenschappelijk belang zooveel indirecter, dat zij het persoonlijke leven veel vrijer kan laten dan b.v. onder ambtenaren, of in een leger. Een gevolg hiervan is ook, dat de meer moreel treffende maatregelen, als waarschuwing en berisping officiëel hier niet te pas komen, al zal in de practijk in eene kleine gemeente eene berisping door den Burgemeester vaak van meer beteekenis zijn dan eene strafvervolging, die eene boete van *f* 0.50 tengevolge heeft.

Dat lossere verband, dat tusschen de leden eener gemeenschap bestaat heeft ook invloed op de personen, die onder het tucht- resp. politierecht vallen. Waar het eerste alleen hen treft, die op den duur tot den kring behooren, daar is eene gemeentelijke politieovertreding ook strafbaar gesteld voor iemand, die van buiten-af in de gemeente komt, al wordt in de practijk menigmaal tegen een vreemdeling geen proces-verbaal opgemaakt, op grond dat hij de verordening niet kende.

Is in provincie, gemeente en waterschap aan de eigen autoriteiten de toepassing der politiestraffen ontnomen, hetzelfde zagen wij bij verschillende soorten van tuchtrecht.

Evenzoo kunnen beide gebonden worden aan eene reeks van procesvormen, die als vanzelf aan de rechtspleging ontleend worden.

---

§ 4. Qualitatief verschil met het strafrecht.

Meen ik aldus nu het tuchtrecht verklaard, d. w. z. bij een algemeener begrip ondergebracht te hebben en de eigenaardigheden daarvan althans eenigermate in het licht

te hebben gesteld, zoo is hieruit dan wel reeds gebleken, dat ik het qualitatieve verschil, dat m. i. bestaat tusschen strafrecht en tuchtrecht niet wensch te zoeken daar, waar de meesten dit deden, n.l. tusschen het tegenwoordig vrijwel algemeen geldende begrip strafrecht en het tuchtrecht, en de grens elders meen te moeten trekken.

Laat mij echter, voor ik tot dit laatste deel van mijn arbeid overga, mogen herinneren aan een woord van Berner op den Deutschen Juristentag in 1876 uitgesproken: „Wer den ethischen Boden so wenig kennt, dasz er nur durchschneidende mathemathische Liniën als Begriffsgrenzen anerkennen will, wird sich mit der Rolle eines Kritikers begnügen und auf die produktive Thätigkeit verzichten müssen".

Men mag dus in eene dergelijke kwestie noch van mij noch van iemand anders verwachten, dat een verschil worde geformuleerd, dat voor ieder concreet feit terstond doet beslissen, of het aan deze of aan gene zijde der grenslijn moet geplaatst worden.

Dat er een verschil is tusschen publiek- en privaatrecht is vrijwel in confesso, toch valt het niet moeilijk bij iedere definitie van dat verschil eene rechtsbetrekking te vinden, die bij hare indeeling groot bezwaar zal opleveren.

Er is een „duister grensgebied" tusschen opzet en schuld, maar is er daarom geen qualitatief verschil tusschen beide? Zijn recht en moraal geen beslist onderscheiden terreinen, al is de grenslijn wisselend?

Ik heb gemeend dit voorop te moeten stellen, voor mij op zoo bestreden terrein te wagen als de constructie van het onderscheid tusschen de strafbaarheid van mis-

drijven en die van politie-overtredingen, c. q. tuchtvergrijpen.

Voor den onderdaan in zijne verhouding tot de Overheid is slechts van belang, wat deze als zijn wil heeft verklaard; practisch heeft hij alleen daarmee te maken; de Overheid straft de schending van het positieve recht: dat is de practische zijde der zaak.

Wetenschappelijk mogen wij echter een stap verder gaan en vragen naar het waarom der strafbaarheid en dan is de vraag deze: Is de Overheid uitsluitend geroepen in het belang der openbare orde, ter bevordering van een goeden gang van zaken, ter bescherming van de maatschappelijke veiligheid regelen te stellen en te handhaven of heeft zij bovendien en daarnevens nog eene andere roeping te vervullen? Beantwoordt men het eerste lid dezer vraag met ja, dan is hiermee uitgemaakt, dat alle strafrecht volgens mijne omschrijving valt onder het begrip „politie." Dan wordt even goed de doodslag als het fietsen over het trottoir gestraft wegens strijd met het algemeen belang, als Interessenschutz.

Wanneer het waar is, wat von Liszt [1]) beweert, dat de Zweckgedanke het hoogste is in het strafrecht, wanneer het recht geene beteekenis heeft in zich zelf, maar deze uitsluitend ontleent aan een daarbuiten gelegen doel, al zijn bestaan en kracht put uit de noodzakelijkheid om eene orde te handhaven, die de samenleving mogelijk maakt, dan is het consequent desnoods een om practische redenen bestaand verschil tusschen de verschillende deelen van het politierecht, dat men nu met den algemeenen naam van

---

1) Ztschr. III, p. 1.

strafrecht versierd heeft, te aanvaarden, maar hieraan geen verdere waarde toe te kennen. [1])

De Italiaansche school ging zoo ver, dat zij zelf het strafrecht geheel wil schrappen als onderdeel van de rechtswetenschap en het maken tot een „Zweig der Gesellschaftswissenschaft." Geen Recht meer, maar sociologie.

Hoe dan echter deze school de grens wil trekken tusschen strafbaar en civiel onrecht is niet duidelijk. Zij zal toch ook dit laatste niet uit de rechtswetenschap willen verwijderen?

Maar genoeg hierover, ik stel mij niet tot taak te polemiseeren met anderer opvatting, maar zelf eene verklaring te zoeken van de feiten, die zich aan ons opdoen.

Men kan het rationalistisch wegredeneeren, maar een feit is het, dat een gepleegde doodslag (art. 287 W. v. S.) een heel anderen indruk op ons maakt dan het feit, dat iemand niet voldaan heeft aan zijne wettelijke verplichting, om van dat overlijden kennis te geven ter plaatse, waar zulks behoort (art. 448 W. v. S.).

Ook de strafrechtsleeraars van den tegenwoordigen tijd voelen dit verschil en geven er hunne eigen verklaring van:

Garofalo spreekt van het „délit naturel" en „il entend par là l'outrage fait, en tout temps et en tout pays à un certain sentiment moyen de pitié et de justice dont il lui est fort difficile de déterminer même approximativement la limite."

Tarde [2]) erkent ze ook „[ces] délits naturels, les actes

1) Zie hieromtrent uitvoeriger het proefschrift van Mr. K. F. Creutzberg: Misdrijf en Overtreding, p. 85 vlg.

2) La philosophie pénale, p. 413.

que les impulsions organiques de la nature humaine en cequ'elle a d'identique partout et toujours ont fait commettre en tout temps et en tout lieu, et que leur opposition aux conditions fondamentales de la vie sociale a fait en tout temps et en tout lieu désapprouver, flétrir."

Zeer duidelijk drukt Binding [1]) zich uit: „Gegenüber der Wandelbarkeit der Strafgesetze unter dem Einflusse veränderter Kulturen gewährt der unveränderte Bestand der Normen, die oft so alt sind wie die Volksgeschichte und dauern werden in gleicher Form, so lange die menschliche Leidenschaft auf Erden ihr Spiel treibt, einen durchaus imponirenden Eindruck. Nicht als hätte die Geschichte in ihre Reihen keine Breschen gelegt, als wären keine neuen zu den alten hinzugetreten, aber ein Grundstock von ihnen hat die Völker des Alterthums ebenso überdauert wie sie die jetzige Kulturperiode überleben werden: sie bilden den Niederschlag derjenigen Rechtsbedürfnisse, welche die primitivste mit der entwickelsten Gesellschaft teilt."

Gelijk ik reeds opmerkte, heeft in vroeger eeuwen naast het politierecht, dat ten doel had de bescherming der maatschappelijke orde steeds een apart „peinliches Strafrecht" bestaan en ook nu openbaart zich weer een streven om tot afscheiding van beide te geraken, maar m. i. heeft Mr. Creutzberg gelijk als hij zegt, dat het begrip overtreding onbegrepen blijft, zoolang men zich ten aanzien van het misdrijf nog in verlegenheden bevindt.

Zien wij dus overal het bewustzijn van het bestaan eener categorie van feiten, die een ander element in zich bevatten

---

1) Die Normen, I, p. 167.

dan schadelijkheid, afwisselend naar plaats en tijd, zoo zal dan nu de vraag zijn, hoe deze feiten te verklaren.

Reeds in den aanvang dezer paragraaf maakte ik de onderscheiding tusschen politie en rechtspleging: dit zijn de uitingen van twee functiën van de overheid: de eerste verricht zij als „Förderer leiblicher und geistiger Güter", de tweede als „Wächter heiliger Ordnungen". [1])

Nu levert zeker ook de schending van die „heilige Ordnung" een vergrijp op tegen de openbare orde, maar het andere element primeert. Het zijn de zedelijke beginselen, die der menschheid zijn ingeschapen en welker handhaving om zichzelfs wille ligt in het wezen van den Staat; m. a. w. niet ter wille van een buiten haar gelegen doel, maar om der Gerechtigheid wille straft de Overheid hier. Alleen, waar die Gerechtigheid τέλος is, kan men van eigenlijke rechtspleging spreken.

Nu realiseert de Staat deze zedelijke normen echter slechts in den weg van het Recht, d. w. z. door middel van afdwingbare geboden en voorschriften, en daardoor juist in beperkte mate. Men zou kunnen zeggen: de overtreding wordt gestraft, *omdat* zij in strijd komt met de openbare orde, het misdrijf, *mits* het er mee in strijd komt. Het niet tot uiting gekomen plan voor een misdrijf, al is dit zedelijk wellicht even strafwaardig als de voltooide daad, valt buiten den gezichtskring van den Staat.

Uit deze beschouwing volgt dus reeds, dat bij de bestraffing van misdrijven de handhaving der Gerechtigheid an und für sich het hoofdmotief is, al mogen nu ook andere

---

1) Stahl, op. cit. II, 2, p. 135.

bedoelingen, als b.v. afschrikking, preventie en verbetering in aanmerking komen. Het is m. i., zooals Abegg zegt: Afschrikking, preventie enz. zijn slechts momenten, nooit grond der straf.

Uit een hoogst interessant artikel van Dr. Hugo Meyer „Die Gerechtigkeit im Strafrecht" (Gerichtssaal 33 pag. 108) citeer ik het volgende: „In der Hauptsache unbeugsam den Gedanken der vergeltenden Gerechtigkeit vertretend, hat die Wissenschaft auch diese praktischen Rücksichten in den Kreis ihrer Erwährung zu ziehen. Gleichweit von hochmütiger Ablehnung, durch die sie sich lächerlich machen würde, wie von bereitwilliger Unterwerfung, die der Sache schädlich ist, hat sie möglichst das Grenzgebiet um das es sich hier handelt, zu bestimmen. Die Grenze selbst zu ziehen, wird oft mehr Sache gesetzgeberischen Taktes als wissenschaftlicher Deduktion sein.

Was der Wissenschaft aber vor allen ansteht, ist die Folgerung der Gerechtigkeit von den nebensächlich einwirkenden praktischen Rücksichten zu unterscheiden, und sich keiner Verwechslung zwischen beiden schuldig zu machen, viel mehr musz deren Unterschied scharf untersucht werden".

En iets verder zegt hij: Ongelijk hebben zij, die alleen de realiseering der vergeldende Gerechtigheid willen, maar grooter ongelijk nog hebben zij, die deze uit het Recht willen uitbannen.

Intusschen ontveins ik mij niet, dat Dr. Meyer blijkbaar een aanhanger is der Kant'sche philosophie, die evenals die van Hegel de handhaving der Gerechtigheid een bloot logische noodzakelijkheid noemt, de vervulling eener onper-

soonlijke idee. Ik sluit mij aan bij Stahl's beschouwing, [1]) die erin ziet een reëel gevolg onder en voor levende menschen, de handhaving eener reëel bestaande zedelijke macht, ja van een oppersten persoonlijken wil.

Leven en persoonlijkheid worden zoo niet opgeofferd aan eene Idee.

Als definitie van een misdrijf, d. w. z. van een feit, strafbaar gesteld niet om redenen aan de publica utilitas ontleend, maar om zijne strijdigheid met de ethische grondslagen der maatschappij, stelt Stahl [2]) deze definitie: „Verbrechen ist die Verletzung gegen die Herrschaft von Recht und Staat als der aüszern ethischer Ordnung auf Erden".

En nu is die vergelding niet kwaad voor kwaad geven en *daarom* der Overheid onwaardig. Als twee hetzelfde doen is het nog niet hetzelfde. Als A. B. gelast om C. dood te schieten, dan zijn A. en B. strafbaar, maar als in tijd van oorlog een officier niet een, maar vele menschen laat neerschieten, doet hij zijn plicht. Zoo ook als A. B. van zijne vrijheid berooft, is hij strafbaar (art. 232 W. v. S.), maar als A. nu op zijne beurt in de gevangenis terecht komt, wordt hem daarom nog geen onrecht gedaan.

Het is zooals Binding [3]) zegt: „Er (der Staat) bezahlt nicht Unrecht mit Unrecht, sondern bekämpft den Feind des Rechts mit der Macht des Rechts."

In een misdrijf openbaart zich een opzettelijk schenden

---

1) Op. cit. II, 2, p. 688.
2) p. 690.
3) Grundriss, p. 185.

van die beginselen, zonder welke de maatschappij den grond onder de voeten zoude missen, de dader stelt „sein eigenes Reich in der sittlichen Welt auf" [1]) en dit moet tot elken prijs vernietigd worden. [2])

Het is deze idee, die Binding [3]) aldus weergeeft van het volk Israël: „Das Volk zerfiel mit Jahve, wenn es den Ubertreter des göttlichen Gesetzes unter sich duldete: es ist nur folgerichtig, wenn den einzelnen Ubertreter in den meisten Fällen der Tod durch Steinigung seitens des Volkes trifft, damit das Volk selbst nicht zum Ubertreter werde."

Over de gevolgen van dit onderscheid tusschen de straf op misdrijven en op overtredingen, zooals wij die ook ten getale van 8 in ons Wetboek aantreffen, zwijg ik, daar dit mij buiten het directe doel van mijnen arbeid voeren zou. [4])

---

1) Stahl II, 1, p. 165.

2) Bij culpose delicten wordt volgens den minister Modderman (Smidt' I, p. 88) gevorderd „bewuste schuld", wat de Duitschers noemen „Frevelhaftigkeit". Die bewuste schuld is aanwezig, wanneer op het oogenblik van de daad de mogelijkheid der uitkomst voor den geest zweeft, maar toch zóó dat de dader ook blijkens de voorzorgsmaatregelen die hij neemt, hoopt en *vertrouwt*, dat het hem door zijne handigheid of bijzondere maatregelen gelukken zal die uitkomst te beletten.

Er openbaart zich hier dus een lichtvaardig veronachtzamen dierzelfde normen; de dader heeft niet sterk genoeg hieraan vastgehouden, hunne heerschappij niet zóó hoog gesteld, dat hij zich zelfs van gevaarlijke handelingen onthield. En al is hier de zedelijke schuld veel geringer (zooals uit de strafmaat duidelijk blijkt), toch bestaat zij en is zoodoende wel degelijk van straf in den echten zin des woords te spreken.

3) Normen I, p. 138.

4) Vgl. hiervoor Mr. Creutzberg op. cit. p. 134 vlg. en Mr. L. van Andel, „De indeeling der strafbare feiten" (Amsterdam, 1894), p. 82 vlg.

Thans nog een enkel woord over de kwestie, hoe nu een concreet feit moet ingedeeld worden. Dat ééne materiëele handeling zoowel een misdrijf, als eene politie-overtreding als een tuchtvergrijp opleveren kan, het voorbeeld, dat Mr. de Savornin Lohman hiervan gaf [1]) is overtuigend: A. gooit een sneeuwbal en overtreedt zoodoende eene politieverordering. A. gooit een sneeuwbal om een ander te verwonden, pleegt het misdrijf van mishandeling. A. gooit een sneeuwbal, is politie-agent, en maakt zich schuldig aan een tuchtvergrijp. Het eene sluit, naar wij zagen, zelfs het andere niet eens uit.

Maar de vraag is, *waarom* moet een bepaald feit opgenomen worden onder de misdrijven en niet onder de overtredingen? Over doodslag, diefstal, overspel, landverraad, aanranding van het staatsgezag, meineed enz. zal wel geen verschil bestaan. Al zijn grenswijzigingen zelfs hier niet uitgesloten voor verschillende verschijningsvormen, het volksrechts-bewustzijn voelt de hierdoor geschonden belangen als grondslagen der samenleving, niet door deze uitgevonden, maar „vorgefunden."

Lastiger wordt echter de zaak b.v. bij ambtsmisdrijven, ambtsovertredingen en ambtsvergrijpen. In concretis zal hier telkens moeten beslist worden.

Gelijk reeds werd opgemerkt, realiseert de Staat de zedelijke normen in den weg van het Recht. Nu is b.v. schending van goede trouw ethisch altijd verkeerd, maar daarom straft de Overheid toch nog niet elke schending hiervan. Anders kan het evenwel worden, waar het geldt

---

1) Militaire Rechtspraak (T. v. S. XIII, p. 315).

hooggeplaatste ambtenaren, mede-dragers en uitvoerders van het staatsgezag (art. 355 W. v. S.). Evenzoo wordt niet ieder misbruik maken van gezag, ethisch zeker steeds te laken, door de Overheid met straf bedreigd, wel echter als het een ambtenaar betreft (art. 370 W. v. S., *ambtsmisdrijven*).

Wordt een feit beschouwd als *ambtsovertreding*, dan geschiedt dit, omdat dergelijke overtreding zonder eenige direct immoreele strekking de administratie van den Staat in de war zou doen loopen, de goede orde en tucht verstoort (b.v. art. 467 W. v. S.).

Wordt ten slotte een feit beschouwd als *ambtsvergrijp* en dus beslist, dat het binnen dien kring (afgezien geheel en al, door wien de tuchtiging wordt toegepast) zal afgedaan worden, dan achtte de wetgever het feit slechts nadeelig voor de roeping, die aan dezen of dien bepaalden ambtenaarskring is gesteld, zonder dat de maatschappij als geheel hier een direct nadeel dreigt.

Ten slotte nog eene korte samenvatting mijner conclusie: wij treffen in het maatschappelijk leven aan de bestraffing van misdrijven, van politie-overtredingen en van tuchtvergrijpen. Dat deze drie soorten onderlinge afwijkingen vertoonen, stond feitelijk vast, naar een eventuëel qualitatief verschil werd door mij een onderzoek ingesteld.

Als resultaat hiervan meen ik thans te mogen vaststellen, dat het tuchtrecht met de daaruit voortvloeiende tuchtmiddelen qualitatief gelijk is aan het politierecht met zijne politiestraffen. Beide beoogen de bevordering van den goeden gang van zaken in den kring, waarbinnen zij gelden.

Tezamen echter zijn zij qualitatief te onderscheiden van het eigenlijke strafrecht, dat hoezeer ook de rechtsorde

beschermende daaraan toch niet zijn inhoud en doel ontleent, maar veeleer is de handhaving van die normen, zonder welke geen rechtsorde zou kunnen bestaan, die door God als grondslagen der samenleving zijn gesteld, en die hier op aarde door de Overheid bij de gratie Gods, desnoods met het zwaard, ongeschonden bewaard of in eere hersteld moeten worden.

STELLINGEN.

Stellingen.

I.

In het begrip Tucht, zooals wij dit in ons positieve recht vinden, treedt het belang van den individu op den achtergrond en primeert het belang van den kring.

II.

Tusschen de door de Overheid bedreigde straf op misdrijven en die op overtredingen bestaat een qualitatief verschil.

III.

De thans aan den burgerlijken rechter opgedragen rechtsmacht ten opzichte van bepaalde ambtsvergrijpen behoorde aan disciplinaire colleges te worden opgedragen.

IV.

Indien de berisping van jeugdige personen inderdaad als rechtsstraf moet beschouwd worden, behoort zij niet door den rechter, maar door het O. M. te worden tenuitvoergelegd.

V.

Medeplichtigheid aan poging tot misdrijf is strafbaar.

VI.

Eene factuur, overgelegd aan een Raad van Beroep voor de invoerrechten, ten einde aan te toonen de waarde der aangegeven goederen, moet beschouwd worden als een geschrift bestemd om tot bewijs van eenig feit te dienen.

VII.

Ten onrechte veroordeelde de rechtbank te 's Hertogenbosch bij vonnis van 9 Mei 1889 (W. 5731) den knecht, die op last van zijn baas op een andermans land plaggen stak en naar zijn baas vervoerde, als medeplichtige aan het misdrijf van strooperij.

VIII.

Slechts de verklaringen, verbalen en relazen opgemaakt door ambtenaren, belast met de opsporing van strafbare feiten en bestemd om deze te constateeren, gelden als schriftelijke bescheiden in den zin van art. 401 Sv.

IX.

De boeten in een arbeidsreglement bedreigd dragen een zuiver disciplinair karakter. De eisch van Mr. van Beresteijn (Arbeidsreglementen pag. 324), dat strafbare feiten en straffen daarin „niet in vage termen, doch nauwkeurig aangegeven" moeten worden, is in strijd met dit karakter.

X.

De in art. 470 B. W. bedreigde nietigheid is eene relatieve, die alleen door den meerderjarig geworden pupil kan worden ingeroepen. De actie is gebonden aan den verjaringstermijn van art. 1490 B. W., die met den dag van het contract aanvangt.

XI.

Compensatie werkt eerst, wanneer daarop een beroep wordt gedaan.

XII.

De eedsaflegging door een gemachtigde ex art. 1982 2e lid B. W. is in strijd met het hoogst persoonlijk karakter van den eed.

XIII.

De clausule „zonder kosten" op een wissel is rechtens zonder beteekenis.

XIV.

Uit het enkele feit, dat een aangevaren schip ter bekwamer plaatse stil lag, volgt niet, dat de schuld was bij het aanvarende schip.

XV.

Acceptatie van een wissel, bestemd om tot betaling eener bestaande schuld te geraken, stelt geene novatie daar.

XVI.

Art. 20 R.O. j° 161 Grondwet bedreigt slechts nietigheid bij niet-motiveering van een vonnis; onvoldoende omkleeding met redenen van eene uitspraak kan dit gevolg niet hebben.

XVII.

Art. 157 Grondwet doelt alleen op de inhechtenisneming als justitiëele, niet als politiemaatregel, die in het belang van den betrokken persoon of van de openbare orde geschiedt.

XVIII.

Onder de gronden, waarop de Kroon eene Gemeenteraads-verordening kan vernietigen wegens strijd met het algemeen belang, behoort ook het gemeente-belang.

XIX.

Ook ten opzichte van eene wet, uitgevaardigd vóór de grondwetsherziening van 1848, mist de rechter volgens ons staatsrecht het toetsingsrecht.

XX.

Jure Romano het bezit van den pandhouder „afgeleid bezit" te noemen, berust op eene miskenning van het karakter van den „animus".

XXI.

De te ver doorgevoerde verdeeling van arbeid in onze tegenwoordige maatschappij is uit sociaal oogpunt afkeurenswaardig.

Eene combinatie van land- en fabrieksarbeid, zooals dit door Kropotkin (Fields, Factories, Workshops) bepleit wordt, is hiertegen een goed hulpmiddel.

